

NUOREN ALKOHOLINKÄYTTÖÖN PUUTTUMINEN VIRANOMAISNÄKÖKULMASTA

MARIA HUHTANEN

Tampereen yliopisto

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, Pori

Sosiaalityön pro gradu –tutkielma

Huhtikuu 2012

Tampereen yliopisto

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, Pori

HUHTANEN MARIA: Nuoren alkoholinkäyttöön puuttuminen viranomaisnäkökulmasta

Pro gradu –tutkielma, 81 s., 1 liites.

Sosiaalityö

Ohjaaja: Heli Valokivi

Huhtikuu 2012

Tutkimuksessa tarkastellaan nuoren alkoholinkäytön muodostumista ongelmaksi ja viranomaisten keinoja puuttua nuoren alkoholinkäyttöön. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää ketkä nuoren kanssa työskentelevistä tahoista puuttuvat nuoren alkoholinkäyttöön ja miten. Tutkimuksessa selvitetään myös, minkälainen on nuori, joka käyttää runsaasti alkoholia. Tutkimuksen lähtökohtana on ollut tutkimuskysymys: Miten viranomaiset puuttuvat nuoren alkoholinkäyttöön?

Tutkimusaineisto koostuu yhdeksästä kirjoitelmasta, jotka on kerätty moniammatillisen ryhmän jäseniltä. Ryhmän yhteinen tavoite liittyy ehkäisevään päihdetyöhön. Aineisto on analysoitu sisällönanalyysin keinoin, teemoittelemalla.

Tutkimustulosten perusteella alkoholia runsaasti käyttävä nuori on usein moniongelmainen. Nuorella saattaa olla kotona ristiriitoja vanhempiensa kanssa, koulunkäyntivaikeuksia, väkivaltaista käytöstä ja mielenterveydellisiä ongelmia. Puuttuminen nuoren alkoholinkäyttöön on haasteellista nuoren moniongelmaisuuksien vuoksi. Nuoren alkoholinkäyttöön puuttuvat poliisi, sosiaalipäivystys, terveydenhuolto ja koulun henkilökunnasta erityisesti kuraattori ja kouluterveydenhoitaja. Yleisimmät puuttumiskeinot ovat asiasta keskusteleminen, nuoren tilanteen kokonaisvaltainen kartoittaminen, asian välittäminen eteenpäin toiselle viranomaiselle sekä lastensuojeluilmoituksen tekeminen. Viranomaiset kaipaavat toimintakentälle nuorten päihdeongelmiin erikoistunutta hoitoyksikköä sekä päihdenuorille tarkoitettua lastensuojelulaitosta.

Asiasanat: nuoren alkoholinkäyttö, puuttuminen, moniammatillisuus, viranomaiset

University of Tampere

School of Social Sciences and Humanities

HUHTANEN, MARIA: Intervening with young person's alcohol drinking from authority perspective

Master's Thesis, 81 pages, 1 appendix page

Social Work

Supervisor: Heli Valokivi

April 2012

The goal of this thesis is twofold. First, this thesis researches how a young person develops a drinking problem. Second, this thesis studies how authorities can intervene in adolescent's problematic drinking behavior. The aim of this study is to research which authorities intervene in youngster's alcohol drinking and how they do that. In addition to this, the thesis studies what kind of a young person drinks too much alcohol. This thesis answers to a question: How authorities intervene with young person's alcohol drinking?

The research material is composed of nine essays, which have been written by members of a multiprofessional group. This group's priority relates to preventative alcohol work. The essays have been analyzed on qualitative a content analysis, by shaping themes.

According to the research results, a young person who drinks alcohol heavily is usually troubled in several ways. This person might have conflicts with his/her parents at home, troubles at school, he/she might behave violently and have mental health problems. Due to these problems, intervening in his/hers drinking problem is difficult. The authorities intervening are police, social workers, health care and from school especially trustee and the school nurse. The most common ways to intervene is to talk with the young person about drinking and about everything else in his/her life, taking the issue to other authority and taking contact to child welfare. According to the study, authorities need a department that is specialized in taking care of young people with drinking problem, and they need a child welfare institution that is specialized in this field.

Index terms: young person, alcohol abuse, intervene, multiprofessional, authority

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 SUOMALAISTEN NUORTEN ALKOHOLIKULTTUURI	3
2.1 Nuorten alkoholinkäyttö 1950-luvulta 2000-luvulle	3
2.2 Mistä nuoret saavat alkoholijuomansa ja mitä he juovat?	5
3 ALKOHOLIONGELMAN MUODOSTUMINEN NUORILLA	8
3.1 Yleisesti nuorten alkoholinkäytöstä	8
3.2 Alkoholihaitat nuoren kehitykselle ja kasvuun	10
3.3 Päihdehäiriön muodostumiseen vaikuttavat tekijät	12
3.4 Alkoholiongelmaan puuttuminen ja sen hoito	14
4 NUORI EI OLE YKSIN – YMPÄRILLÄ TOIMIVAT VERKOSTOT	19
4.1 Nuoren sosiaalinen verkosto: perhe ja ystävät	20
4.2 Moniammatillinen yhteistyö	21
4.3 Koulu auttamisen ympäristönä	23
4.4 Lastensuojelu nuoren kasvun ja kehityksen turvaajana	26
4.5 Nuorisopsykiatria mielenterveyden arvioijana.....	28
4.6 Poliisi ohjaa ja kontrolloi	30
5 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA –ASETELMA	33
5.1 Kirjoitelmat aineistona	34
5.2 Tutkimusaineiston hankinta	35
5.3 Sisällönanalyysi analyysimenetelmänä	37
6 NUOREN ALKOHOLINKÄYTTÖÖN PUUTTUMINEN KIRJOITELMISSA	41
6.1 Tällaisesta nuoresta puhumme	41
6.2 Alkoholinkäyttöön puuttuvat viranomaistahot	44
6.2.1 Poliisi	45
6.2.2 Sosiaalipäivystys	47
6.2.3 Koulu	48
6.2.4 Terveystieteiden huolto	50

6.3 Nuoren alkoholinkäyttöön puuttumisen keinot	52
6.3.1 Tilanteen kartoittaminen keskustelemalla	53
6.3.2 Yhteistyökumppanina vanhemmat	56
6.3.3 Tiedon välittäminen eteenpäin	59
6.3.4 Lastensuojeluilmoituksen tekeminen	61
6.4 Ongelmana resurssipula	64
7 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	66
LÄHTEET	
LIITE	

KUVIOT JA TAULUKOT

TAULUKKO 1. Kuinka usein 8. ja 9. luokkalaiset sanovat käyttävänsä alkoholia 9

TAULUKKO 2. Aineiston teemoittelu 39

1 JOHDANTO

Pro gradu-tutkimuksessani selvitän nuoren alkoholiongelmaan puuttumista viranomaisnäkökulmasta. Minua kiinnostaa erityisesti runsaasti alkoholia käyttävän nuoren auttaminen arjen työssä. Nuorten kanssa työskenteleviä tahoja on monia: koulu, nuorisotyöntekijät, sosiaalityöntekijät, terveydenhuolto, poliisit, vapaa-ajan toimintaa järjestävät tahot ja seurakunnat. Tutkin millä keinoin viranomaiset kokevat voivansa puuttua nuoren alkoholiongelmaan ja keitä puuttujat ovat. Pohdin myös millainen on nuori, jolla on alkoholiongelma. Tutkimuskysymykseni on: Miten viranomaiset puuttuvat nuoren alkoholinkäyttöön?

Päihteidenkäyttö aloitetaan usein 10-16-vuotiaana ja täysi-ikäisyyteen mennessä 90% on kokeillut vähintään kerran alkoholia. Käyttö säännöllistyy keskimäärin kolmen vuoden kuluessa ensimmäisestä kokeilukerrasta. Suomalaisista nuorista noin joka viides juo itsensä ”tosin humalaan” vähintään kerran kuukaudessa. Päihdehäiriön, joka sisältää joko haitallisen käytön tai riippuvuuden kriteerit, täyttää 5-10 % länsimaisista nuorista. (Niemelä 2009, 49.) Useimmilla nuorilla alkoholinkäyttö ei muodostu ongelmaksi, mutta joillekin nuorille alkoholinkäyttö tulee osaksi jokaista viikonloppua.

Alaikäisen nuoren alkoholiongelman määrittely on vaikeaa. Mielestäni normaali alkoholismimääritelmä on liian korkeakynnyksinen nuoria ajatellessa. Alkoholiriippuvuudessa ilmenee voimakasta fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista riippuvuutta, jonka merkkejä ovat esimerkiksi vaikeus lopettaa alkoholinkäyttö ja vieroitusoireet. (Havio, Inkinen & Partanen 2008, 56). Omassa tutkimuksessani määrittelen nuoren alkoholiongelman viikoittain tapahtuvaksi runsaaksi alkoholinkäytöksi. Säännöllinen ja runsas alkoholinkäyttö vaikuttaa nuoren elimistöön ja psyykkiseen hyvinvointiin, vaikka ei vielä olisi aiheuttanut riippuvuusoireita. Nuoret ovat tutkimuksessani 7.-9.-luokkalaisia tyttöjä ja poikia. Päihteidenkäytön rajaan tutkimuksessani alkoholiin, perusteluna tähän rajaukseen moniammatillisen ryhmän näkemys alkoholista yläkouluikäisten yleisimmin käyttämänä päihdyttävänä aineena.

Aineiston keräsin moniammatilliselta ryhmältä, jolla on yhteinen tavoite liittyen ehkäisevään päihdetyöhön. Aineisto koostuu yhdeksästä viranomaisen kirjoittamasta kirjoitelmasta. Analyysin toteutin sisällönanalyysin keinoin, teemoittelemalla. Esittelen pro gradu-tutkielmassani ensin suomalaisten nuorten alkoholikulttuuria ja alkoholitutkimusta. Seuraavaksi kerron aiemman kirjallisuuden avulla nuoren alkoholinkäytön muodostumisesta ongelmaksi ja miten alkoholiongelmaa hoidetaan. Koska tutkimukseni aineiston ovat kirjoittaneet eri alan ammattilaiset, esittelen lastensuojelun, koulun, nuorisopsykiatrian ja poliisin työtä nuorten kanssa. Nämä toimijat ovat vahvasti mukana ongelmanuorten kanssa työskentelemisessä.

Nuorten alkoholinkäyttöön puuttuminen ja sen tutkiminen on tärkeää, koska nuorten alkoholinkäyttö on hyvin yleistä. Tutkimukseni tavoitteena on kartoittaa nuorten alkoholinkäyttöön puuttumista kokonaisuudessaan. Tutkimukseni avulla saadaan käsitys siitä, millainen nuori käyttää runsaasti alkoholia. Lisäksi tuodaan esille puuttumiseen liittyviä hyviä käytäntöjä sekä ongelmakohtia. Tutkimukseni avulla nuorten kanssa työskentelevät viranomaistahot voivat pohtia omia puuttumiskeinojaan ja kehittää niitä tehokkaampaan suuntaan. Pelkästään ehkäisevään päihdetyöhön keskittyminen ei riitä, vaan tulee myös löytää keinoja auttaa niitä nuoria, joilla alkoholin juominen on jo muodostunut ongelmaksi.

2 SUOMALAISTEN NUORTEN ALKOHOLIKULTTUURI

Suomen alkoholin kulutusrakenne on täysin erilainen kuin muissa Pohjoismaissa. Suomessa kulutetaan alkoholia enemmän kuin Ruotsissa, Norjassa ja Islannissa, mutta ei niin paljon kuin Tanskassa. Suomessa juodaan väkeviä viinoja enemmän kuin muissa Pohjoismaissa. Nuoret käyttävät mietojen juomien lisäksi väkeviä juomia. Nuorten alkoholinkäyttö ei ole kuitenkaan arkisin tapahtuvaa. Suomen juomatavat eivät ole eurooppalaistumassa eli muuttumassa joka päivä tapahtuvaksi sivistyneeksi juomakäytännöksi. Juomatavat muuttuvat hyvin hitaasti, ja Suomessa on edelleen tapana juoda harvoin, mutta sitäkin hartaammin. Suomalainen viinapää on tuttu käsite myös ulkomailla, ja siitä onkin tullut osa kansamme identiteettiä. (Orjasniemi 2007, 73 - 79.)

Toisin kuin muualla Euroopassa Suomessa juodaan humalahakuisesti. Suomessa on aivan normaalia näyttää humalaiselta, ilman, että siihen puututaan. Humalahakuisuuden lisäksi julkisella paikalla humaltuminen hallitsee edelleen suomalaista alkoholinkäyttöä. Yksi suuri muutos on tapahtunut suomalaisissa juomatavoissa: raittius on vähentynyt entisestään. Nykyään vain 9 % miehistä ja naisista ovat raittiita. Raitis henkilö joutuu usein selittämään juomattomuuttaan. (Orjasniemi 2007, 73 - 79.) Lapset kasvavat suomalaiseen alkoholikulttuuriin melkein tietämättään, ja murrosiässä nuoret alkavat kokeilla rajojaan myös alkoholin käytöllä. Nuorten alkoholinkäyttö on perisuomalaista. Tarja Orjasniemi (2007, 73) on todennut, että niin kauan kun aikuiset käyttävät alkoholia humaltuakseen niin käyttävät myös nuoret.

2.1 Nuorten alkoholinkäyttö 1950-luvulta 2000-luvulle

Nuorten alkoholinkäyttöä on tutkittu vuodesta 1950 lähtien. Aluksi tutkimuksia tehtiin satunnaisesti, kunnes Nuorten Terveystapatutkimus (NTTT), Eurooppalainen koululaistutkimus (ESPAD) ja Kouluterveyskysely vakiinnuttivat paikkansa. NTTT tehtiin ensimmäistä kertaa vuonna 1977, mutta tutkimus vakiinnutti paikkansa vasta 1980-luvulla.

ESPAD ja Kouluterveyskysely alkoivat 1990-luvulla. Jo 1950-luvulla oltiin kuitenkin kiinnostuneita nuorten juomatavoista, koska nuorten omat kulutustyyli ja itsenäiset vapaa-ajanviettotavat alkoivat esiintyä Suomessa. Tällöin ajateltiin, että harrastustoiminta on paras ehkäisykeino alkoholinkäytölle. (Salasuo & Tigerstedt 2007, 9 - 10.)

1970-luvulla varsinkin nuorten alkoholinkäytöstä tuli julkinen ongelma, kun koko väestön alkoholinkulutus kasvoi. Nuorten juomista alettiin pitää rasitteena ja haluttiin kiristää alkoholipolitiikkaa. Haluttiin selvittää valtakunnallinen tilanne, kun huomattiin nuorten juopumus-pidätysten nousseen enemmän kuin aikuisten pidätysluvat. Vuonna 1973 kerättiin koko maata koskeva kyselyaineisto. Nuorten juomatavat määriteltiin kansalliseksi ongelmaksi, ja tästä lähti liikkeelle nuorten alkoholinkäytön kartoittaminen. Haluttiin saada tietoa nuorten alkoholinkäytöstä ja selvittää vastaavatko voimakas yleinen mielipide ja arkipäivän kokemukset nuorison rajusta alkoholinkäytöstä todellisuutta. Nuorten Terveystapatutkimus aloitettiin vuonna 1977, jolloin nuorten alkoholinkäyttö oli juuri laskusuunnassa. Vasta 1980-luvulla, kun nuorten alkoholinkäyttö taas kasvoi, NNTT vakiinnutti paikkansa kokeiluvuosiensa jälkeen. (Salasuo & Tigerstedt 2007, 15 - 16.)

1990-luvulla taloudellisen laman aikaan haluttiin tietoa nuorten elämän muutoksista, ja NNTT:n rinnalle syntyi kaksi muuta kyselyä, joissa myös tiedustellaan nuorten alkoholinkäyttöä. Kouluterveyskysely aloitettiin vuonna 1996, ja sen tarkoituksena on seurata nuorten terveystottumuksia sekä koulukokemuksia. (Salasuo & Tigerstedt 2007, 17 - 18.) Kouluterveyskysely on toteutettu vuoteen 2011 saakka parillisina vuosina Etelä-Suomessa, Itä-Suomessa ja Lapissa ja parittomina vuosina muualla manner-Suomessa sekä Ahvenanmaalla. Vuodesta 2013 alkaen kysely tehdään samaan aikaan koko maassa. Kyselyä ei tehdä lainkaan vuonna 2012. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.) Toinen kysely on Nuorisobarometri 15-29-vuotiaille. Barometri selvittää nuorten asenteita ja odotuksia. Vaikka Kouluterveyskysely antaisi laajaa tietoa nuorten alkoholinkulutuksesta, sen aineistoja on käytetty varsin vähän. Eurooppalainen koululaistutkimus (ESPAD) taas on keskittynyt nuorten alkoholin- ja huumeidenkäyttöön. ESPAD on vakiinnuttanut paikkansa sekä kansainvälisenä että kansallisena tutkimuksena. ESPAD-kyselyn avulla voidaan verrata nuorten alkoholinkäyttöä muihin maihin. (Salasuo & Tigerstedt 2007, 17 - 18.)

Alkoholinkäyttöä rajoitetaan alkoholilaille. Uusi alkoholilaki tuli voimaan vuonna 1968. Uuden lain mukaan 18-vuotias saa ostaa mietoja alkoholijuomia ja 20-vuotias väkeviä. Anniskelumyynnissä ikäraja pysyi 18 vuodessa. Ikärajojen tarkoituksena on suojella nuoria päihteiden käyttöön liittyviltä haitoilta. Vuoden 1968 alkoholilain jälkeen nämä ikärajat ovat pysyneet muuttumattomana. (Orjasniemi 2007, 74.) Uusi alkoholilaki vapautti keskioluen ja kumosi maaseudun kieltolain. Näillä muutoksilla oli huomattava merkitys nuorten alkoholinkäytön lisääntymiseen. (Salasuo & Tigerstedt 2007, 21.)

Vuonna 1968 voimaan tulleen alkoholilain jälkeen osa nuorista joi melko vähän ja heidän alkoholinkäyttöä tutkittiin vapaa-ajan viettotapana. Runsaan vuosikymmenen jälkeen alkoholinkäyttö oli levinnyt osaksi valtaosan nuorten vapaa-ajan viettoa. Nuoret alkoivat käyttää alkoholia omissa porukoissaan kaukana vanhempiensa valvovien katseiden alta. Alkoholinkäytön kulttuurisen paikan muuttuessa muuttui nuorten alkoholinkäyttö yleisemmäksi. Nuorten alkoholinkäytössä on siis tapahtunut muutoksia vuosikymmenien aikana. Tarkasteltuja muutoskohteita ovat ajan myötä olleet nuorten raittius, humalajuominen ja tiheästi juovien osuus. Viimeisten kolmenkymmenen vuoden aikana raittiiden sekä tiheästi juovien osuudet ovat kasvaneet poikien ja tyttöjen keskuudessa, kun taas humalahakuisuus on laskenut vain poikien keskuudessa. (Salasuo & Tigerstedt 2007, 21 - 24.)

2.2 Mistä nuoret saavat alkoholijuomansa ja mitä he juovat?

Lapsia ja nuoria halutaan suojella alkoholinkäytön haitoilta. Suomalaisista jopa 70 prosenttia pitää alkoholin välittämistä alaikäiselle vakavana rikoksena. (Orjasniemi 2007, 87.) Nuoret hankkivat alkoholijuomansa lähinnä kolmelta taholta: sisaruksiltaan, kavereiltaan ja vanhemmiltaan (Simonen & Tigerstedt 2007, 161). Vanhemmat tarjoavat ja hankkivat juomia lapsilleen. Melkein puolet vanhemmista sanoo voivansa ostaa alkoholia 15-vuotiaan omiin juhliin ja jopa yli neljäsosa on niin tehnyt. (Orjasniemi 2007, 87.) Mannerheimin Lastensuojeluliiton (MLL) selvitys vuodelta 2005 kertoo, että kolmasosa vanhemmista

hyväksyy lastensa alkoholinkäytön kavereidensa kanssa. Seppänen (2006, 163) pohtii, onko kyseessä tosiasioiden myöntäminen vai aito hyväksyntä.

Vanhempien vapaamielisyys suhteessa alkoholihankintoihin kertoo nuorelle, että juominen on vanhempien mielestä hyväksyttävä asia. Se myös lisää nuoren juoman alkoholin kokonaismäärää. Huomattava määrä nuorista arvioi vanhempiensa hyväksyvän heidän alkoholikokeilunsa. Paras tapa ennaltaehkäistä alaikäisten nuorten alkoholinkäyttöä olisi saada vanhemmat tuntemaan vastuunsa vanhempina. (Ahlström 2001, 40.)

Alkoholin ostamista omille lapsille perustellaan muun muassa sillä, että halutaan opettaa lapsia juomaan sivistyneesti. Tähän vaikuttavat erilaiset pelot tilanteista ja terveysriskeistä, joita lapsille voisi koitua esimerkiksi pimeiltä markkinoilta hankittujen juomien käytöstä. (Karlsson & Raitasalo & Holmila 2007, 150.) Vanhempien suhtautuminen lastensa alkoholinkäyttöön on merkittävä asia. Ahlström (2001) kertoo tutkimuksista, joissa on saatu selville vanhempien ja yleensä ottaen aikuisten mielipiteitä alkoholin hankkimisesta nuorille. Vaikka suuri osa vanhemmista tarjoaa lapsilleen alkoholijuomia, 87% aikuisväestöstä vuonna 1996 piti alkoholilain viinien ja oluen ostolle säätämää ikärajaa sopivana. (Ahlström 2001, 40.) Prosenttiluvut eivät silti kerro kuinka monta pulloa alkoholijuomaa vanhemmat suostuvat ostamaan lapsilleen. Peruskoululaisista nuorista 16% vastasi Kouluterveyskyselyyn (2011) vanhempiensa hakeneen viime käyttökerralla heille juomat ja 26% sanoi ottaneensa juomat kotoa. Toisaalta 78% vastasi kavereiden hankkineen juomat.

Nuoret saavat usein alkoholinsa muiden välittämänä, mutta he myös ostavat sitä itse vähittäismyyntipaikoista. Jopa noin neljännes nuorten juomasta alkoholista on heidän itse ostamaansa joko kaupoista tai Alkon myymälöistä. Nuorten lisäksi myös vanhemmat pitävät kiinni jäämisen riskiä alaikäisenä tehdyistä ostoyrityksistä melko pienenä. Nykyään ei ehkä oteta niin tosissaan alaikäisille myynnin kieltävää lakia, koska riski joutua vastaamaan teoistaan on pieni. (Karlsson ym. 2007, 157 - 158.) Kouluterveyskyselyn (2011) mukaan peruskoululaisista pojista 14% ajattelee oluen tai siiderin ostamisen olevan erittäin helppoa, tytöistä samoin ajattelee vain 7%. Pojista 10% on vastannut hakeneensa viimeksi itse kaupasta

juomansa. On tärkeää, että kauppojen kassoilla tarkistetaan nuorelta näyttävän henkilöllisyyspaperit, jos henkilö on ostamassa alkoholituotteita. Vaikka nuoret saavatkin hankittua alkoholia muiden kautta melko helposti, tulisi heidän omat ostoyritykset estää.

Alko on ottanut vuoden 2008 alusta alkaen käyttöönsä pelisäännöt liittyen iän todistamiseen ja alkoholin myymiseen. Alkon myyjät eivät voi myydä alkoholia täysi-ikäisellekään, jos he epäilevät alkoholin menevän alaikäiselle henkilölle. Alkoholia ei saa myydä, jos myyjä on havainnut esimerkiksi rahanvaihdon alaikäiseltä täysi-ikäiselle tai kun nuoret valitsevat juomat ja poistuvat kaupasta ennen maksua. Alkoholijuomia ei saa myöskään myydä henkilölle, joka on päihtynyt tai käyttäytyy häiritsevästi. (Alko.) Kaupoissa pitää nykyään kysyä henkilöllisyyspaperit, jos asiakas näyttää alle 23-vuotiaalta ja on ostamassa alkoholi- tai tupakkatuotteita. Vuoden 2012 tammikuusta alkaen tupakkatuotteet eivät saa olla esillä kaupan hyllyillä.

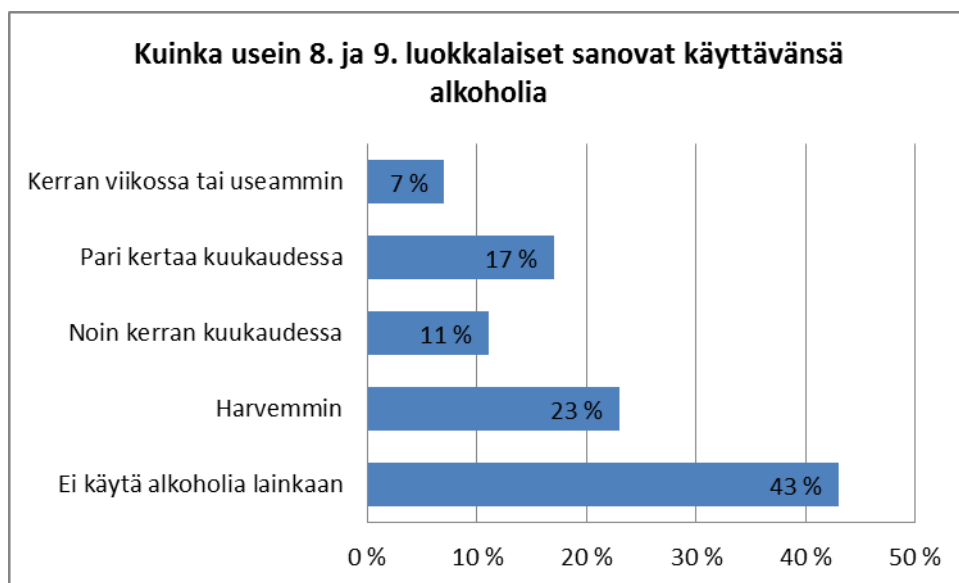
Oluen ja siiderin suosio on lisääntynyt 1990-luvun puolivälin jälkeen. Kotitekoisten juomien suosio taas on vähentynyt, vaikka nuoret juovat kotitekoisia juomia edelleen enemmän kuin aikuiset. Yleistäen voisi sanoa, että tytöt juovat siideriä ja pojat olutta. (Orjasniemi 2007, 83.) Alkoholinkäytössä tulee vahvasti esille makuasiat. Kaupan hyllyillä on saatavilla monen makuisia juomia ja osa juo mieluummin väkeviä viinoja kuin makeita siidereitä. Ahlströmin (2001) mukaan nuorten alkoholinkäytön yleisyydessä ja humalajuomisessa ei ole alueellisia eroja, kun taas Alkon ja elintarvikeliikkeiden valikoimiin kuulumattomien alkoholijuomien käytössä on eroja suuralueiden välillä. Esimerkiksi kiljua, pontikkaa ja pirtua juodaan riippuen siitä millä suuralueella eletään. (Ahlström 2001, 36.)

3 ALKOHOLIONGELMAN MUODOSTUMINEN NUORILLA

3.1 Yleisesti nuorten alkoholinkäytöstä

Suomalaisnuoret kokeilevat alkoholia ensimmäisen kerran keskimäärin 13–14 vuoden iässä. Alle 15-vuotiaana alkoholinkäytön aloittaneilla juomatavat ovat humalahakuisempia. (Lepistö & von der Pahlen & Marttunen 2007.) Niin kuin muissakin läntisissä teollisuusmaissa myös Suomessa sukupuolten väliset erot nuorten alkoholinkäytössä ovat vähentyneet (Ahlström 2001, 37). Sekä nuorten naisten että miesten suhtautuminen alkoholiin on yhdenmukaista. Nykyään ajatellaan, että molemmat sukupuolet voivat juoda alkoholia yhtäläillä. On kuitenkin huomattu, että tytöt aloittavat alkoholinkäytön poikia aiemmin, sillä 14-vuotiaista tytöistä alkoholia on käyttänyt joka neljäs kun taas vasta 15-vuotiaista pojista neljännes on tehnyt samoin. Tyttöjen aikaisempaan alkoholinkäyttöön liittyy heidän aikaisempi murrosiän alkaminen ja se, että nuoret tytöt seurustelevat usein itseään vanhempien poikien kanssa. Sukupuolten erot ovat huomattavissa myös raittiudessa. Nuorilla neljäntoista ja kuudentoista vuoden iässä raittiita on huomattavasti suurempi osa poikia. Sukupuolten välinen ero katoaa kuitenkin 18-vuoden ikään mennessä, jolloin raittiiden osuus sekä pojista että tytöistä on noin kahdeksan prosenttia. (Orjasniemi 2007, 79 - 83.)

Kouluterveyskyselyn (2011) mukaan peruskoululaisista nuorista raittiita on 43% eli liki puolet. Orjasniemen (2007, 81) mukaan nuorten keskuudessa onkin lisääntynyt raittius. Raittiuden käänköpuolena on nuorten lisääntynyt humalahakuisuus. Nuorten raittiuteen liittyy vahvasti perheen elämäntapa. Raittiit nuoret viettävät enemmän aikaa perheen kanssa tai itsekseen. Raitis nuori on yleensä ydinperheen jäsen ja menestyy koulussa eikä hänen kaverinsa käytä alkoholia. Raittiissa ympäristössä raittiiseen henkilöön ei kohdistu sosiaalisia paineita ja tämä suojaa nuorta alkoholinkäytöltä. (Emt., 81.) Raittiuden vastakohtana on nuorten positiivinen suhtautuminen alkoholinkäyttöön. Peruskoululaisista pojista 70% hyväksyy parin alkoholiannoksen juomisen viikoittain, tytöistä samoin ajattelee 56%. Humalan kerran viikossa hyväksyy pojista 41% ja tytöistä 30%, toisaalta 16% kaikista nuorista ei ole osannut sanoa tähän kysymykseen mitään. (Kouluterveyskysely 2011.)

TAULUKKO 1. Kuinka usein 8. ja 9. luokkalaiset sanovat käyttävänsä alkoholia.

Lähde: Kouluterveyskysely 2011.

Kouluterveyskyselyssä nuorilta kysytään heidän päihteidenkäytöstä. Taulukosta selviää, että suuri osa peruskoulun 8. ja 9. luokkalaisista nuorista sanovat, etteivät käytä alkoholia ollenkaan. Kerran viikossa tai useammin alkoholia käyttää numeerisesti pieni osa nuorista, mutta kuitenkin liki joka kymmenes. Pari kertaa kuukaudessa alkoholia käyttää melkein joka viides, tosi humalaan itsensä 1-2 kertaa kuukaudessa sanoo juovansa 13%. Ottaen huomioon, että 2000-luvun alkuvuosina tosi humalassa kerran tai kaksi kertaa kuukaudessa olleita oli 7% enemmän, on nuorten alkoholinkäyttö mennyt parempaan suuntaan. (Kouluterveyskysely 2011.) Kouluterveyskyselyn mukaan nuorten alkoholinkäyttö on tasaantunut viimeisten vuosien aikana.

Nuorten päihteidenkäyttö nousee aina välillä rajusti otsikoihin. Nuoret esiintyvät mediassa useimmiten negatiivisesti asian yhteydessä (Salekari 2005). Mediassa käsitellään nuorisosta vain ongelma- ja ääritapauksia. On kuitenkin todettu, että valtaosa nuorista voi hyvin. Nuorisoa kuvaavat tutkimustulokset kertovat, että tämänhetkiset 15-16-vuotiaat ovat kunnollisin sukupolvi viimeiseen kymmeneen vuoteen. Yleinen käsitys alkoholinkäytön

lisääntymisestä on siis pienen ryhmän luomaa harhaa. (Salekari 2005.) Yksipuolinen julkisuuskuva saa nuoret luulemaan, että ikätoverit juovat paljon ja muut juovat heitä itseään enemmän. Tällainen harha voi lisätä nuoren paineita juoda alkoholia. Suomessa ollaan huolissaan myös päihtyneenä tehdyistä vahingonteoista ja ilkeistä. (Orjasniemi 2007, 85 - 86.)

Nuoret eivät ole ainoita, joilla on väärä käsitys ikätovereidensa alkoholinkäytöstä. Pääkaupunkiseudulla asuvien 15-vuotiaiden vanhemmista 81 prosenttia on sitä mieltä, että oma nuori juo vähemmän kuin muut samanikäiset. Alkoholia käyttävät nuoret, joista myös julkisuudessa puhutaan, ovat aina jonkun toisen perheen lapsia. (Karlsson ym. 2007, 150.) Vanhempien tulisi ottaa vastuu omien lasten päihteidenkäytöstä eikä yrittää piilotella asiaa.

3.2 Alkoholihaitat nuoren kehitykselle ja kasvulle

Alkoholihaittojen tutkimus on keskittynyt aikuisväestöön. Tutkimuksissa on selvitetty alkoholiriippuvuutta ja alkoholinkäyttöön liittyviä sosiaalisia ja terveysongelmia hyvin diagnostisesta näkökulmasta. Nämä tavoitteet eivät ole keskeisiä nuorisoa tutkiessa. Nuorten alkoholinkäytön haittoja on selvitetty strukturoiduin kysymyksin. Suomessa tehtyjä tutkimuksia aiheesta ei ole paljon. Hanna Lavikaisen (2007, 104 - 105) tutkimuksessa selvitettiin vuoden 2001 NTTTT-tutkimuksen avulla mitä haittoja nuoret itse ovat kokeneet alkoholinkäytöllään olevan. NTTTT-aineisto kerättiin 4766 nuorelta. Heistä 80% ilmoitti kokeneensa alkoholin juomisen seurauksena ainakin yhden haitan. Alkoholinkäytöstä seuranneista oireista yleisimmät olivat krapulainen olo, pahoinvointi ja oksentaminen. Tytöistä 24% vastasi katuvansa sanomisiaan tai tekemisiään. Sekä tytöt että pojat kokivat rahan menetyksen yhtenä haittana. Tytöistä 7% vastasi alkoholinkäyttöön liittyvän itsekontrollin menetystä ja muistamattomuutta sekä muistikuvien katoamista. (Lavikainen 2007, 103 - 110.) Tutkimukset nuorten kokemista haitoista eivät kerro sitä, miten alkoholi vaikuttaa nuoren kehitykseen ja kasvuun. Nuoret eivät välttämättä itse tiedosta alkoholin negatiivista vaikutusta heidän kasvulleen ja kehitykselleen.

Nuorten alkoholinkäyttö nähdään yleisesti ongelmallisena asiana. Nuorten alkoholinkäyttöön puuttuminen on hyvin tärkeää, koska alkoholi saattaa aiheuttaa nuoren kehitykselle, erityisesti aivoihin, vakavia vaurioita. Aivot kehittyvät koko nuoruusiän läpi ja loukkaukset aivoihin tämän kehityskaaren aikana saattavat vaikuttaa pitkäaikaiseen aivojen toimintaan. Heikentynyt kognitiivinen toiminta saattaa vaikuttaa nuorten tulevaisuuteen, sillä nuoruudessa tehdään päätöksiä koskien koulutusta, ammattia ja sosiaalisia suhteita. (Tapert & Caldwell & Burke 2004/2005, 205.)

Tutkimukset ovat osoittaneet, että krooninen raju juominen on yhteydessä keskushermoston haitallisiin muutoksiin. Ei ole kuitenkaan tiedossa, kuinka pian raju juominen alkaa aiheuttaa muutoksia keskushermostoon. Alkoholinkäyttö nuoruuden kehityskausina saattaa aiheuttaa syviä vaurioita aivojen rakenteelle ja toiminnalle. Rajun juomisen on osoitettu vaikuttavan nuoren neuropsykologiseen toimintakykyyn eli muistitoimintoihin. Juominen saattaa myös heikentää tiettyjen aivon rakenteiden kasvua ja ehjyyttä. Alkoholinkäyttö nuoruudessa saattaa muuttaa aivojen toimintaa, kuten veren virtausta aivojen tietyillä alueilla sekä aivojen sähköistä toimintaa. (Tapert & Caldwell & Burke 2004/2005, 205.) Vaikka raju juominen nuoruudessa saattaa vaikuttaa aivojen toimintaan, ei kaikille rajusti juoneille tai alkoholiriippuvaisille tule samanlaisia vaurioita, jotkut selviävät kokonaan ilman vaurioita. Nuoren sukupuoli, juomisen aloitusikä, juomistavat, muiden päihteiden käyttö, perheen alkoholinkäytön historia sekä psykiatristen sairauksien ilmentyminen saattavat vaikuttaa alkoholin vaikutuksiin nuoren aivojen normaaliin kehitykseen ja toimintaan. (Emt., 209.) Psykiatrinen sairaus, joka voi pahentaa alkoholin vaikutuksia aivoihin ja yksilön käytökseen, voi olla masennus, ahdistuneisuus, traumaperäinen stressihäiriö tai skitsofrenia. Perheen alkoholismihistoria on merkitystä siinä, että se saattaa vaikuttaa alkoholitoleranssiin sekä siihen, kuinka paljon täytyy juoda tunteakseen alkoholin vaikutukset. Lisäksi tutkimukset ovat osoittaneet selkeän eron aivojen sähköisessä toiminnassa riippuen siitä onko yksilön perheellä alkoholismihistoriaa vai ei. (Oscar-Berman & Marinkovic 2003, 126 - 127.)

3.3 Päihdehäiriön muodostumiseen vaikuttavat tekijät

Nuorten päihdehäiriölle ei ole omia kriteereitä. Päihdehäiriö ilmenee usein ongelmina nuorten sosiaalisissa suhteissa ja koulunkäynnissä. Sen sijaan vieroitusoireita ja päihdekäytön aiheuttamia terveydellisiä haittoja ilmenee harvemmin kuin aikuisilla. Nuorilla, jotka käyttävät runsaasti päihteitä ilmenee yleisemmin ongelmia liittyen mielenterveyteen, riskinottoon, kouluvaikeuksiin, sosiaalisen tuen puutteeseen, rikoksiin ja tapaturmiin. Myös epäterveelliset elämäntavat ovat päihdenuorilla yleisempiä kuin muilla. On tavallista, että nuori käyttää useaa päihdettä samaan aikaan, vaikka minkään yksittäisen päihteen käyttö ei täyttäisikään päihdehäiriön kriteereitä. Nikotiinin ja huumeiden käyttö muuttuu nuorilla alkoholia nopeammin säännölliseksi ja ongelmalliseksi käytöksi. (Niemelä 2009, 49.)

Alkoholi on usein ensimmäinen päihde, jota nuoret kokeilevat (Stewart ym. 2005, 278). Kokeilu ei yleensä aiheuta pitkäaikaishaittoja, mutta yhteen kokeilukertaan saattaa liittyä vakaviakin seurauksia. Suuri kertaluontoinen alkoholimäärä saattaa johtaa hengenvaaralliseen alkoholimyrkytykseen. Kohtuukäytöllä tarkoitetaan satunnaista ja vähäistä alkoholinkäyttöä, mutta perinteistä suomalaista rajua kertajuontia ei voida pitää kohtuukäyttönä. Runsaaseen, humalahakuiseen kertakäyttöön liittyy jo yli yhden promillen humalassa nopeasti kasvava tapaturmariski. Alkoholinkäyttö on kohtuullista, jos alkoholimäärä viikossa jää miehillä alle 15:n ja naisilla alle 10:n annoksen, mutta nuorten elimistö kestää alkoholia vielä heikommin. (Havio ym. 2008, 55.) On myös tutkittu, että mitä nuorempana alkoholinkäytön aloittaa, sitä suurempi riski on käyttää alkoholia runsaasti aikuisiällä ja jopa sairastua alkoholismiin. (Stewart ym. 2005, 278). Päihteidenkäyttö vaikuttaa myös riskialttiiseen seksuaalikäyttäytymiseen. Päihteitä käyttävät nuoret aloittavat seksin muita aikaisemmin ja heillä on seksikumppaneita enemmän. Päihdeongelma ja päihtyneenä oleminen voivat vaikuttaa ehkäisyn käyttöön, jonka vuoksi päihteitä käyttävien nuorten keskuudessa sukupuolitaudit, teiniraskaudet ja abortit ovat yleisempiä kuin muilla nuorilla. (Niemelä 2009, 53.)

Päihteiden käytön aloittamiseen vaikuttavat ympäristötekijät, kuten päihteiden saatavuus ja hinta sekä ystävien, vanhempien ja sisarusten asenteet päihteitä kohtaan (Niemelä 2009, 50). Aiemmin alkoholinkäytön aloittaneilla nuorilla on enemmän alkoholin ongelmakäyttöä myös aikuisiässä kuin myöhemmin aloittaneilla. Varhaisen aloitustien on todettu olevan merkittävä alkoholinkäytön riskitekijä riippumatta muista lapsuudenperheeseen tai omaan käyttäytymiseen liittyvistä taustatekijöistä. Päihdehäiriöön voivat vaikuttaa myös nuoren persoonallisuuteen kuuluvat ominaisuudet tai periytyvät taipumukset, lapsuuden perheeseen ja sen toimintakykyyn liittyvät seikat ja muut ympäristötekijät. Nuoren kaveripiiri ja muut sosiaaliset tekijät vaikuttavat päihteiden kokeiluun, kun taas riippuvuuden kehittyminen on selvimminkin sidoksissa geneettisiin tekijöihin. (Lepistö ym. 2007.)

Lasten ja nuorten elämän riskit liittyvät vahvasti ongelmiin sosiaalisissa suhteissa ja sosiaalisten suhteiden puutteisiin. Riskivyyhykkeessä ovat etenkin ne lapset ja nuoret, jotka eivät saa kasvulleen tarpeeksi tukea kotoa ja lähiympäristöstä. Lapsen terveen ja tasapainoisen kehityksen kannalta suurimpia riskitekijöitä ovat vanhempien mielenterveysongelmat ja päihteidenkäyttö. (Lämsä 2009, 28.) Hyvä huolehtiva vanhemmuus suojaa nuorta päihteidenkäytöltä. Puutteelliset vanhemmuustaidot, kuten vanhemman valvonnan puute tai epäjohtomukainen kurinpito, saattavat sen sijaan lisätä nuoren päihteidenkäyttöä. Lisäksi perheriidat ja vuorovaikutusongelmat ovat riskitekijöitä alkoholinkäytön aloittamiselle. Vanhempien käyttäessä itse päihteitä, niitä voi olla helpommin saatavilla myös nuorelle. Lisäksi raskaudenaikainen päihteille altistuminen lisää lapsen päihdehäiriön riskiä. Perimän ja ympäristötekijöiden yhteisvaikutus siis lisäävät riskiä. Sen sijaan suojaavia tekijöitä ovat hyvä koulumenestys ja raittiit ystävät. (Niemelä 2009, 50 - 51.)

Nuoren perheen rakenteella ei ole niin väliä, jos huoltajan suhtautuminen nuoreen sekä huolenpito ja vastuu omasta lapsesta ovat kunnossa. Nuorten runsaaseen päihteidenkäyttöön vaikuttavat usein lasten ja vanhempien huonot välit sekä vanhempien riittämätön tuki. Nuoren ja vanhempien välinen vuorovaikutus on myös tärkeää. Aktiivinen ja riittävä vuorovaikutus auttaa nuorta omaksumaan vanhempiensa sovinnaisia asenteita ja käyttäytymistä. Nuoret tulkitsevat vanhempiensa passiivisuuden usein äänettömäksi hyväksynnäksi. Nuoret, joilla on riski ajautua käyttämään päihteitä, tarvitsevat vanhempiensa hyviä kasvatuskäytäntöjä

suojaamaan itseään. Vanhempien valvonnasta on hyötyä erityisesti pojille. Tytöille on tärkeää isän kriittinen suhtautuminen päihteisiin. Mitä kriittisemmin isä suhtautuu, sitä harvemmin tyttö käyttää alkoholia tai huumeita. Nuoret juovat usein salaa, joten vanhemmat eivät aina tiedä kuinka paljon heidän lapset käyttävät alkoholia. (Orjasniemi 2007, 83 - 84.) Peruskoululaisista nuorista 39% sanoo, ettei heidän vanhempansa aina tiedä nuoren viikonloppuiltojen viettopaikkaa (Kouluterveyskysely 2011).

Nuoren elämä on epävarmaa perheessä, jossa käytetään paljon alkoholia. Alkoholivanhemman on vaikea tukea esimerkiksi lapsensa koulunkäyntiä omien ongelmiansa vuoksi. Tuen puuttuminen aiheuttaa lisää ongelmia. Toisaalta osasta nuorista, joilla on alkoholiongelmainen vanhempi, kasvaa vahvoja selviytyjiä. (Ahlström 2001, 39.)

Lapsuudessa ja varhaisnuoruudessa päihdekokeiluihin vaikuttavat perhetekijät ja nuoruusiässä käytön säännöllistymiseen vaikuttaa kaveripiiri. Jos kaveripiirissä on myönteiset päihdeasenteet, päihteidenkäyttöä sekä käytösongelmia, on nuorella suurempi riski aloittaa itsekin päihteidenkäyttö. Erityisesti tyttöjen kohdalla näkyy, että itseään vanhemman kanssa seurusteleminen saattaa lisätä päihteidenkäyttöä. (Niemelä 2009, 52.) Päihteidenkäyttö on riskitekijä monelle ongelmalle, kuten nuorisoriikollisuudelle, koulunkäyntivaikeuksille ja riskialttiille seksuaalikäyttäytymiselle (Niemelä 2009, 52 - 53), sen vuoksi päihteidenkäyttöön on puututtava varhaisessa vaiheessa.

3.4 Alkoholiongelmaan puuttuminen ja sen hoito

Nuorille alkoholinkäyttö on suuri terveysriski, ja siihen puuttuminen vaatii suurta huomiota. On erityisen tärkeää kehittää tehokkaita keinoja ehkäistä nuorten alkoholinkäyttöä. (Stewart ym. 2005, 278.) Ehkäisevä työ on jäänyt tekemättä tai ei ole toiminut, kun tarvitaan erilaisia korjaavan työn keinoja. Korjaavaksi työksi voidaan luokitella muun muassa päihdehuollon erilaiset hoitotoimenpiteet, mielenterveystyö- ja kuntoutujien tukeminen ja syrjäytyneiden

nuorten aikuisten saattaminen yhteisöön. Jotta korjaava työ onnistuisi, tarvitaan sinnikästä työskentelyä ja asiakkaan motivoitumista. Tuloksia ei saavuteta helposti eikä niillä voida poistaa jo kuljettua elämänpolkua. Korjaavaa työtä tehdessä tulisi arvioida, miten ongelmat olisi voitu nähdä aiemmin ja miten voitaisiin tehdä tuloksellisempaa ehkäisevää työtä. (Mattila 2010, 15.) Nuorten päihdehoitotyössä on tärkeää välittää nuorelle tieto siitä, että hänestä välitetään, hänestä pidetään huolta ja häneen luotetaan. Nuorelle tulisi myös antaa mahdollisuus kokea itsensä hyväksytyksi. Jos hoitotyöntekijä suhtautuu nuoreen moralisoivasti tai torjuvasti, nuori mahdollisesti torjuu avun ja tuen. Nuorten kanssa tehtävässä päihdetyössä tavoitteena on tukea nuorta elämänhallinnan kehittämisessä. Nuoren tulisi itse tehdä itsenäisiä ja perusteltuja terveyttä edistäviä valintoja. (Havio ym. 2008, 168.)

Aito kohtaaminen nuoren kanssa tarkoittaa luottamuksellisen suhteen ja toimivan yhteyden rakentamista nuoreen. Aito kohtaaminen antaa nuorelle käsityksen siitä, että aikuinen on kiinnostunut hänestä ihmisenä. Aitoon kohtamiseen kuuluu kannustamista, tukemista, ymmärtämistä ja ohjaamista. Kaikkea ei kuitenkaan tarvitse hyväksyä, vaan nuori tarvitsee myös rajat. Nuoren toimiessa väärin, on hänelle annettava palautetta rehellisesti ja tämä vaatii paljon voimia aikuiselta ja itsensä kehittämistä. (Veivo-Lempinen 2009, 197.) Veivo-Lempinen (2009, 205) sanoo, että aidon kohtamisen kivijalka on nuoren ja aikuisen välinen luottamuksellisuus. Luottamus rakentuu omaa tahtiaan arjen toiminnoissa. Nuori testaa aikuisen luottamusta jatkuvasti ja aikuisen tulee olla avoin ja luotettava kaikissa toiminnoissa. Aito kohtaaminen on oikeastaan enemmän asenne nuoria kohtaan kuin työmenetelmä ja siihen pystyy jokainen kasvattaja ja opettaja. Varhainen puuttuminen ja kohtaaminen kuuluvat aidon kohtamisen periaatteisiin. On helppo havaita muutokset nuoren käytöksessä tai ulkoisessa olemuksessa, jos tuntee nuoren. (Emt., 205 - 206.)

Veivo-Lempinen (2009) muistuttaa, ettei viranomaisen tarvitse jäädä yksin tilanteeseen, jossa auttaa nuorta. Esimerkiksi opettajan on turvallisinta viedä nuoren tilanne tiedoksi oppilashuoltoryhmään, erityisopettajalle, kuraattorille tai koulupsykologille, jos nuorella on runsaasti ongelmia. Viranomaisen ei saa jäädä yksin nuoren ongelmien kanssa, koska silloin ei pysty keskittymään muiden nuorten auttamiseen. Ei saa alkaa uskoa, että vain itse voi auttaa opiskelijaa, erityisesti koska nuori voi luottamuksellisessa suhteessa ripustautua

kuuntelemaan ja ymmärtävään opettajaan. Nuoren avunpyynnöt tulee nähdä ammatillisesti ja ottaa etäisyyttä omista henkilökohtaisista tunteista. Lastensuojelulain mukaan viranomaisella on velvollisuus tehdä nuoresta lastensuojeluilmoitus, jos havaitsee huolenpidon puutteita. Sosiaalitoimi tarkastaa lapsen tilanteen ja jatkotoimenpiteistä päättäminen on sosiaalitoimen vastuulla. Niin sanottuja turhia lastensuojeluilmoituksia ei ole, koska sosiaalitoimella on vastuu jatkotoimenpiteistä. (Veivo-Lempinen 2009, 211 - 212.)

Lasten ja nuorten päihdekokeiluihin tulisi reagoida välittömästi ja päihteet tulisi ottaa puheeksi osana muita terveyteen liittyviä kysymyksiä. Nuori ei välttämättä ajattele terveyttään pitkällä aikavälillä. On tärkeää suhtautua kannustavasti nuoreen erityisesti silloin, kun nuori oireilee alkoholinkäytöllä muita ongelmiaan. Nuorelle tulee antaa tietoa päihteistä, mutta tietoa ei saa tuputtaa eikä päihteiden haittavaikutuksia saa liioitella. Nuori saattaa kiinnostua päihdekokeiluista, jos terveyskasvatus keskittyy liikaa päihteisiin. Nuorten tukeminen onnistuu parhaiten heille luonnollisessa ympäristössä, kuten koulussa. Nuorten keskuudessa tehtävässä päihdetyössä korostuu sosiaalisten taitojen harjoittelu. Sosiaalisten ja toiminnallisten harjoitteiden avulla nuori kehittää päätöksentekokykyään, itseluottamustaan, toisten mielipiteiden ja yksilöllisyyden kunnioittamista. Näiden avulla nuoren on helpompi esimerkiksi kieltäytyä päihteistä, kun hänelle niitä tarjotaan. (Havio ym. 2008, 168 - 169.)

Nuoren päihdekokeilun muuttuessa päihteidenkäytöksi, täytyy asiaan puuttua pikaisesti. Asiaa voidaan selvittää kahdenkeskisellä keskustelulla. Viranomaisen voi arvioida millaiset mahdollisuudet ja keinot nuoren vanhemmilla on auttaa nuorta irrottautua päihteidenkäytöstä ja siihen liittyvästä kaveripiiristä. Jos perheen tuki ja apu eivät riitä, on nuoren verkostoa pyrittävä vahvistamaan viranomaisyhteistyöllä. Joskus lastensuojelun tukitoimet ovat nuoren kannalta turvallisin ratkaisu. Hoitotyön tärkeimmäksi tehtävänäalueeksi voi muodostua nuoren elämänhalun sytyttäminen, jos nuori ilmentää päihteidenkäytöllään masentuneisuutta, epätoivoa ja toivottomuutta ja on vaarassa syrjäytyä. Nuoren päihdehoitotyön kulmakivi on kokonaisvaltainen tilanteen selvittäminen. Nuorella, jolla on päihdehäiriö, esiintyy usein monia samanaikaisia, selvittämistä kaipaavia ongelmia eri elämäalueilla. Tilanteen kartoitus sisältää fyysisen ja psyykkisen terveydentilan tutkimisen ja perhe- ja koulutilanteen kartoittamisen. On myös hyvä käydä läpi nuoren kanssa hänen sosiaalisia suhteitaan, vapaa-

ajan viettotapoja, mahdollinen rikollinen elämäntapa ja päihteidenkäyttö. Kartoituksessa käydään myös läpi nuoren voimavarat, joiden varaan auttaminen rakentuu. (Havio ym. 2008, 170.)

Jos päihderiippuvainen ohjataan hoitoon ulkopuolisen tahon velvoittamana, on hoitoon vaikea motivoitua ja sitoutua. Kuntoutus ja hoito määrittyvät vastentahtoisena autonomiaa kaventavana kontrollitoimintana ja aiheuttaa vastareaktion uhmakasta käyttäytymistä. (Väyrynen 2009, 117.) Nuoren päihdehäiriön hoidossa tulisi ottaa huomioon hoidettavan kehityksellinen taso. Mitä nuoremasta lapsesta on kyse, sitä herkemmin hänen ongelmakäyttöön tulee puuttua. Nuoremmilla käyttäjillä hoito voi olla perhekeskeistä, mutta myöhäisnuoruudessa nuoren autonomian ja yksilöhoidon merkitys korostuu. Päihdeongelmaisilla nuorilla on usein monia muitakin ongelmia, jotka on hyvä selvittää päihdekartoituksen yhteydessä. Esimerkiksi CRAFFT ja AUDIT kyselyillä voidaan kartoittaa päihdeongelmaa. CRAFFT -kyselyllä selvitetään kaikkien päihteiden, ei pelkästään alkoholin, käyttöä. Se sisältää kuusi suullista kysymystä, joissa yksikin kyllä-vastaus seuloo riittävän herkästi ja tarkasti todennäköiset ongelmakäyttäjät. AUDIT -kysely sen sijaan on kehitetty seulomaan alkoholin suurkulutusta aikuisväestössä. Aikuisilla on käytetty kahdeksan pisteen rajaa, joka kertoo ongelmakäytöstä. Nuorien kohdalla jo 2-3 AUDIT -pistettä kertoo alkoholin suurkulutuksesta. Mikäli tällaisessa seulonnassa ilmenee, että nuoren päihteidenkäyttö on huolestuttavaa, tulisi tehdä laajempi ja tarkempi kartoitus nuoren kokonaistilanteesta. Kartoitusta varten on esimerkiksi T-ASI-kysely, joka kattaa päihteidenkäytön lisäksi ystävyys- ja perhesuhteet, koulunkäynnin, psyykkisen ja fyysisen terveyden ja rikoksiin liittyvät asiat. Nuoren päihdehäiriön diagnosointi perustuu ensisijaisesti kattavaan kliiniseen arvioon. (Niemelä 2009, 50 - 55.)

Sanna Väyrynen (2009) on tehnyt tutkimuksen nuorten näkemyksistä huumeidenkäyttöön puuttumisesta. Puuttuminen huumeidenkäyttöön nähdään ärsyttävänä ja läheisten ja viranomaisten huolesta ei välitetä, kun omaa käyttöä ei koeta ongelmana. Tällöin lastensuojelun kontrollitoimenpiteet ja keskusteluapu ärsyttävät ja saavat aikaan vastustusreaktioita ja vastatoimintaa. Puuttuminen nuorten huumeidenkäyttöön on ongelmallista ja haastavaa, koska puuttuvan tahon ja nuoren tulkinnat huumeiden käytöstä ja

elämäntyylistä saattavat poiketa toisistaan lähes täysin. Sosiaalisten ongelmien, kuten huumeiden käytön, määrittely tapahtuu yhteiskunnan normeihin ja arvoihin, niin sanottuun yhteiseen hyvään peilaten. Tähän sisältyy moraalinen ulottuvuus sekä ajattelu hyvästä ja pahasta, normaalista ja epänormaalista. Huumeiden käyttöön puuttumisen yhteydessä käyttäjä joutuu ottamaan kantaa identiteettiinsä ja puntaroimaan suhdetta itseensä sekä sosiaaliseen ja moraaliseen järjestelmään. (Väyrynen 2009, 107 - 117.) Vaikka huumeet ja alkoholi luokitellaan eri päihdeaineiksi, on niiden ongelmakäyttöön puuttumisessa samoja piirteitä. Alkoholin ja tupakan kokeilua ei ole kriminalisoitu, toisin kuin muiden päihdeaineiden kokeilu, ja alkoholin, tupakan sekä lääkeaineiden käyttöön kiinnitetään vähemmän huomiota niiden haitallisuudesta huolimatta (Kaukonen 1998, 175).

Nuoren auttaminen on pitkä prosessi, jonka tärkeimpiä tuloksia on nuoren itsetunnon ja omanarvontunnon vahvistuminen, tuen saanti elämänmuutoksessa, voimaantuminen ja elämänrohkeuden ilmaantuminen sekä oman elämänsä tavoitteellinen eläminen. Lasten ja nuorten auttamistyön ensitulokset näkyvät usein lyhyelläkin aikavälillä, mutta vasta vuosien päästä näkyy miten tulokset kantavat läpi aikuisuuden. Lasten ja nuorten auttamistyö vaatii toimijoilta pitkäjänteisyyttä. (Mattila 2010, 21 - 22.)

4 NUORI EI OLE YKSIN – YMPÄRILLÄ TOIMIVAT VERKOSTOT

Lapsuuden ja nuoruuden kasvuvaiheisiin voi liittyä vaikeuksia. Nuorelle voi olla vaikeaa tehdä valintoja ja omaksua hyvä elämänmuoto. Joskus kasvuvuosien kivut ovat radikaalimpia kuin yleensä. Kati-Pupita Mattila (2010) kertoo lasta ja nuorta ympäröivistä avun ulottuvuuksista. Lähin ja tärkein taso on vanhemmat. Kasvun kipukohdissa tarvitaan erityisen vahvaa vanhemmuutta. Tällainen vanhemmuus vaatii asian vaikeudesta huolimatta rohkeutta nähdä oman lapsen tai nuoren elämisen vaikeudet, miettiä omaa tehtävää niiden äärellä ja sitten tarttumista tähän tehtävään. Seuraavan tason muodostavat lapsen tai nuoren läheiset sukulaiset ja elinympäristön aikuiset, kuten koulun sekä esimerkiksi seurakunnan tai harrastustoiminnan aikuiset. Näillä ihmisillä on halutessaan merkittävä tehtävä lapsen tai nuoren valintojen ohjaamisessa ja hyvään elämään oppimisessa. He voivat toteuttaa tehtävänsä niin puuttumalla ei-toivottuun toimintaan kuin näkemällä lapsen tai nuoren ja osoittamalla hyväksyntää. On erityisen tärkeää, etteivät lähiaikuiset näe lasta tai nuorta vain jonkin luonne- tai toimintaroolin kautta ja vahvista sitä viestittämällä sen määrittelevän lapsen persoonaa. (Mattila 2010, 19 - 21.)

Kolmannen tason lapsen ja nuoren avun ulottuvuuksissa muodostavat eri hoitotoimijat eli ammattiauttajat. Kuntasektorilla toimii perheneuvolat, sosiaalipalveluissa päivähoido, lastensuojelu ja nuorisotyö. Lasten- ja nuorisopsykiatrian palveluita tuotetaan sairaanhoitopiireissä polikliinisesti ja osastohoitona. Lisäksi moni järjestö järjestää lasten ja nuorten kasvuun tiedollista ja toiminnallista tukea. Ammattiapuun tarttuminen saattaa olla monen esteen takana. Perheissä olevat esteet liittyvät siihen, ettei lapsen tai nuoren ongelmaa haluta nähdä tai perheen voimavarat eivät riitä avun hakemiseen sisäisen tai työelämän luoman kuormituksen vuoksi. Perheet eivät välttämättä tiedä kenen ammattilaisen puoleen voisi kääntyä. Perheen ja lähiympäristön suhtautuminen lapsen ongelmiin saattaa vaikuttaa siihen, miten apua saadaan ammattiauttajilta. Hyväkään ammattiapu ei näyttäisi poistavan vahvan vanhemmuuden suurta arvoa kriisitilanteissa. (Mattila 2010, 20 - 21.)

4.1 Nuoren sosiaalinen verkosto: perhe ja ystävät

Tutkimukseni kohteena on viranomaisten toiminta nuoren kanssa, mutta nuoren elämässä hyvin tärkeässä asemassa ovat hänen vanhempansa ja ystävänsä. Vanhemmuus on äitiyttä, isyyttä, aikuisuutta ja kasvatuskumppanuutta. Perhe-elämä sen sijaan on lasten kasvatusta, hyvien tapojen opettamista ja vanhempien arvomaailman siirtämistä eteenpäin. Jokaisella vanhemmalla on omat rajansa suhteessa työntekoon, päihteisiin, väkivallan käyttöön, seksuaalisuuteen ja tunneilmaisujen näyttämiseen. Tämän turvallisuuden tulisi näkyä vanhempien asettamina rajoina myös nuoren arjessa. Nykyään monella lapsella ja nuorella on vanhempien avioeron vuoksi kaksi kotia. Perheissä elää samojen vanhempien lapsien lisäksi sisarpuolia sekä lapsia, jotka eivät ole biologisesti sukua toisilleen. Erilaisten ihmisten ja asioiden yhteensovittaminen on haaste ja mahdollisuus. Erityisesti nuoruusiässä oman paikan löytäminen nuoren omien tarpeiden mukaan on onnistuessaan itsetuntoa vahvistava kokemus. Nuoren sosiaaliset taidot kehittyvät, kun hän toimii päivittäin erilaisissa kokoonpanoissa erilaisten ihmisten kanssa. (Hietala & Kaltiainen & Metsärinne & Vanhala 2010, 18 - 20.)

Valistus on kasvatuksen ohella käytetty keino päihteidenkäytön ehkäisemisessä, vaikka sen tehosta ei ole saatu selkeää näyttöä. Tiedon lisääminen voi saada nuoren jopa kiinnostumaan lisää päihteiden käytöstä. Tulokselliset päihdekampanjat ovatkin kohdistuneet nuoria ympäröiviin aikuisiin, kuten vanhempiin, opettajiin ja kerhojen ohjaajiin. Nuorten alkoholinkäytön ehkäisyn vastuun säilyttäminen ainoastaan vanhemmille ei riitä. Nuorten päihteidenkäytön ehkäisy tapahtuu parhaiten siten, että vanhemmat joko pidättäytyvät alkoholin käytöstä tai käyttävät itse kohtuullisesti. Myös alkoholinkäytön haittojen kertominen nuorelle auttaa nuorta omaksumaan kohtuullisen käytön. Nuorten alkoholinkäytön ehkäisyyn tulisi osallistua vanhempien lisäksi koulut, harrastuspiiri ja koko muu yhteisö mukaan lukien viranomaiset ja alkoholin saatavuudesta vastaavat tahot. Nämä tahot eivät saisi viestiä ristiriitaisesti alkoholista ja sen käytöstä. (Orjasniemi 2007, 86 - 87.)

Kavereista ja ikätovereista tulee lapselle yhä tärkeämpiä lapsen kasvaessa. Nuoren on voitava kuulua johonkin, olla osallisena omaan ikäryhmään sekä nuorisokulttuuriin. Sosiaalisten

taitojen ja sosiaalisen osaamisen vahvistumisen merkitys kasvavat, kun nuori on tekemisissä muidenkin kuin oman perheen jäsenten kanssa. Nuoruusiässä kaveriporukat nousevat vertaisryhmäksi perheen rinnalle ja tällöin aletaan kritisoida vanhempien asettamia sääntöjä ja rajoja. Merkittävässä osassa nykynuorilla on sosiaalinen media, joka on osa nuoren arkista toimintaympäristöä. Nuoren oma elämä, sosiaaliset kontaktit ja kohtaamiset, tapahtuvat enemmän tai vähemmän jonkin välineen avulla. (Hietala ym. 2010, 24.)

Kaveriseura vaikuttaa usein nuoruudessa voimakkaasti. Kavereiden kautta voi löytyä uusi harrastus tai alakulttuuri, esimerkiksi musiikkiin liittyen. Toisaalta kaverien kautta saattaa tulla myös houkutuksia päihdekokeiluihin tai epäsosiaaliseen käytökseen. Nuoruudessa myös kaukorakkaudet ja ihastumiset ovat tärkeä kehitysvaihe, joiden kautta edetään seurustelusuhteisiin. Tämä tapahtuu seksuaalisuuden kehittyessä. (Hietala ym. 2010, 45.)

4.2 Moniammatillinen yhteistyö

Tutkimuksessani tiedostan, että nuori elää yhteiskunnassa, jossa hänen kanssaan toimii ystävien ja perheen lisäksi moni eri viranomainen. Tiedostan tämän kokonaisuuden, mutta keskityn tutkimuksessani viranomaisnäkökulmaan. Moniammatillisen viranomaisyhteistyön toteuttamisen tärkein ehto on moniammatillinen arvostus. Arvostus toisiaan kohtaan auttaa ammattilaisia löytämään ratkaisut ongelmiin. Arvostus auttaa kuulemaan toisen näkökulman. Arvostuksen kautta kasvaa myös ymmärrys toisen ammatinvalintaan ja luottamus hänen koulutukseensa ja ammattitaitoonsa. Ammattilaisilla saattaa olla erilaiset näkemykset asioiden tärkeysjärjestyksestä sekä syistä ja seurauksista, nämä johtuvat usein persoonallisuuksien, koulutuksien ja elämän- ja työkokemusten erilaisuudesta. (Mattila 2010, 109.)

Nuoren tukijoukkoina nuoruusaikana toimii usein perhe, ystävät ja koulu. Nuoruus on kasvun ja kehityksen aikaa, jonka aikana nuori kypsyy aikuisuuteen ja ottaa vastuun omasta elämästään. Kaikkien nuorten kasvu ei etene tavanomaisen ihannemallin mukaisesti, vaan jotkut nuorista tarvitsevat monia tukitoimenpiteitä kasvaakseen tasapainoiseksi ja

vastuulliseksi aikuiseksi. Tukitoimijoina voi olla moniammatilliset verkostot, joilla tarkoitetaan oppimis-, auttamis- ja hoitoketjussa toimivien tahojen monitieteellistä yhteistyötä nuoren auttamiseksi yhdessä hänen perheensä kanssa. Tarvittavat ammattilaiset tekevät yhteistyötä siten, että valta ja tieto jaetaan yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi. Moniammatillisen yhteistyön tavoite on toimia nuoren parhaaksi. Yhteistyö tulee olla avointa vuorovaikutusta ja tietojen jakamista salassapitovelvollisuuksia unohtamatta. Yhteistyö voi alkaa nuoren ja vanhempien suostuttua siihen. Salassapitovelvollisuus ei saa kuitenkaan muodostua esteeksi moniammatilliselle yhteistyölle. (Pönkkö & Tervonen-Rossi 2009, 145 - 146.)

Moniammatillisen yhteistyön edellytyksenä on lapsen tai nuoren ja perheen kokonaistilanteen hahmottaminen. Jokaisella ammattilaisella on sellaista tietoa, osaamista ja kokemusta, jota muun koulutuksen saaneilla ei ole. Asiakkaan näkökulmasta katsottuna, moniammatillisessa yhteistyössä toiminta on sellaista asiantuntijuutta, jossa ylitetään eri ammattien ja organisaatioiden rajoja. Nuoren kuuleminen on tärkeää, koska vain nuori voi kertoa omasta tilanteestaan ja kertoa siitä oman näkökulmansa. Nuoren kuunteleminen saattaa kuitenkin unohtua ja keskitytään kuulemaan vanhempia ja asiantuntijoita. (Pönkkö & Tervonen-Rossi 2009, 146 - 147.)

Nuoret ovat jatkuvasti yhteiskunnallisen mielenkiinnon kohteina. Nuoreksi kasvamisen ja kasvattamisen kysymykset jaetaan usein eri ammattikuntien kesken. Puhutaankin eri ammattikuntien omistamista nuorten tai nuoruuden ongelmista sekä sosiaalisten ongelmien hallinnoinnista. ”Nuoriso-ongelman” omistavat esimerkiksi opettajat, terveydenhuollon ammattilaiset, psykologit, psykiatrit, nuorisotyöntekijät ja sosiaalityöntekijät. Eri ammattikuntien yhteistyöhankkeissa on lähtökohtana nuorten sosiaalinen syrjäytyminen ja tavoitteena esimerkiksi koulutusväylien kehittäminen. Moniammatillisuus on usein keino ylittää sosiaali- ja nuorisotyön rajoja ja ammatillisia eroja sekä saavuttaa kokonaisvaltainen näkemys. Nuorten elämä täytyy nähdä kokonaisuutena, ja ylitettäviä rajoja muodostuu sosiaali-, terveys-, nuoriso- ja koulutoimen sekä julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin välille. Asiantuntijuuskeskusteluissa korostetaan usein yksilön taitoja ja osaamista, kun taas moniammatillisuuden näkökulmasta olennaisinta on yhdessä tuotettu tieto sekä joustava ja

tilannekohtainen toiminta. Parhaimmillaan moniammatillisuus mahdollistaa tehokasta yhteistoimintaa ja innovatiivisia ratkaisuja monimutkaisiin ongelmatilanteisiin. (Raitakari & Virokangas 2009, 5 - 6.)

Nuorisotyö ja sosiaalityö kulkevat erillisistä ja erilaisesta lainsäädännöstä huolimatta samoilla tehtäväalueilla, koska säädösten periaatteet ovat samankaltaisia. Molempien alojen lakisääteisenä tavoitteena on nuorten elämänolosuhteiden ja hyvinvoinnin vahvistaminen, vaikka tavoite painottuu ja ilmaistaan eri tavoilla. (Pohjola 2009, 30.) Alat sisältävät samanlaisia työmuotoja, mutta nuorisotyö keskittyy nuorten kasvun tukemiseen ja sosiaalityö nuorten kontrollointiin (Raitakari & Virokangas 2009, 9). Lasten ja nuorten auttamiseen tarvittavat moniammatillisen verkoston puitteet ovat olemassa, mutta verkosto on usein tiedossa vain ammattilaisilla eivätkä vanhemmat tiedä keneen pitäisi ottaa yhteyttä avun tarpeessa (Pönkkö 2009, 141).

Seuraavaksi esittelen neljä viranomaistoimijaa: koulu, lastensuojelu, nuorisopsykiatria ja poliisi. Koulussa on useita eri toimijoita, kuten opettaja, kuraattori ja terveydenhoitaja. Lastensuojelussa työntekijänä toimii sosiaalityöntekijä tai sosiaaliohjaaja. Nuorisopsykiatrian poliklinikalla ja osastolla työskentelee monia ammattilaisia, kuten lääkäri, psykologi ja sairaanhoitaja. Poliisin toimijat ovat joko poliisilaitoksella tai kentällä työskenteleviä poliiseja tai koulupoliiseja.

4.3 Koulu auttamisen ympäristönä

Koulun päätehtävä on oppilaiden opettaminen. Koulu on lapsille ja nuorille paikka, jossa he viettävät paljon aikaa. Koulu on paljon muutakin kuin oppimisenmaailma. Koulutuksen tavoitteisiin lukeutuu yksilön itsenäisen toimintavalmiuden kehittäminen ja yksilön sosiaalisen integroitumisen vahvistaminen, ja vasta kolmantena tehtävänä on ammatillisen pätevyyden parantaminen (Jaatinen 1998c, 163).

Kun nuoren paha olo on tavalla tai toisella tullut näkyviin koulussa, ottaa koulunhenkilökunnasta joku yhteyttä vanhempiin. Luokanvalvoja tai ryhmänohjaaja ottaa yhteyttä nuoren kotiin, kun koulusuoriutumisessa, oppimisessa tai opiskelussa on vaikeuksia. Terveystenhoitaja ottaa yhteyttä, kun ongelmat liittyvät nuoren fyysiseen tai psyykkiseen vointiin. Kuraattori sen sijaan selvittää ensisijaisesti erilaisia sosiaalisia tilanteita. (Hietala ym. 2010, 28.) Koulussa on siis monia toimijoita: opettajat, rehtori, kuraattori, terveystenhoitaja ja koululääkäri. Jokaisella voi olla omanlaisensa näkemyksensä päihdeongelmista, miten he näkevät ne ja miten ongelmaan tulisi puuttua. Päihtyneen nuoren oleminen koulun oppitunneilla on ristiriitainen asia. Kun opettaja on selkeästi havainnut jonkun oppilaan olevan päihteen vaikutuksen alaisena, opettaja voi selittää nuorelle, ettei koulussa sovi olla päihtyneenä. Opettajan tehtäväksi tulee poistaa nuori oppitunnilta ja itse ongelman käsittely siirtyy toiselle taholle, usein terveystenhoitajalle. Oppilaan poistaminen koulusta leimaa nuoren. (Jaatinen 1998a, 66 - 71.) Koulun keinot päihdeongelmaan puuttuessa ovat vähissä, oppilaan erottaminen ei auta nuorta, vaan siirtää hänet pois opettajien valvovien silmien alta.

Kouluikäisen nuoren pahoinvointi huomataan usein oppilaan muuttuneen käytöksen ja koulunkäyntiongelmien perusteella. Nuorella saattaa olla esimerkiksi vaikeuksia keskittyä ryhmätilanteessa ja hän saattaa häiriköidä tunnilla. Opettajia ei ole koulutettu diagnosoimaan oppilaidensa ongelmia eikä opettajilla ole mahdollisuuksia keskittyä yhden oppilaan ongelmiin suuren luokkakoon vuoksi. Opetusta häiritseville nuorille annetaan jälki-istuntoa tai lähetetään rehtorin kansliaan puhutteluun. Ulkopuolista apua haetaan vasta sitten, kun nuoren käytös haittaa kohtuuttomasti koulunkäyntiä ja sosiaalista kanssakäymistä. Alkuvaiheessa oppilaan ongelmia voidaan käsitellä oppilashuoltoryhmässä, johon osallistuu opettajien lisäksi sosiaali- ja terveystoimen edustajia. Ryhmässä arvioidaan nuoren tilanne ja päätetään auttamis- tai hoitoketjun aloittamisesta ja mahdollisesta siirrosta erityisluokalle. Myös vanhempien kanssa keskustellaan nuoren tilanteesta. Tilanne hoituu harvoin näin helposti. Oppilas ei tunnista avun tarvettaan, opettajat eivät uskalla puuttua tarpeeksi ajoissa tilanteeseen ja vanhempien on vaikea hyväksyä lastaan erityisluokan oppilaaksi tai psykiatrisen avun tarvetta. Peruslähdekohtien selvittämisen jälkeen avun saamiseen ja hoitopaikan jonottamiseen voi mennä kuukausia tai jopa vuosia. Jonotuksen aikana nuoren ongelmat monimutkaistuvat ja vaikeutuvat entisestään. (Pönkkö 2009, 135 - 136.)

Opettajat tekevät usein yksin töitä vaikeutuneissa luokkatilanteissa levottomien oppilaiden kanssa. Koulun arjessa ongelmat häiritsevät ja vaikeuttavat jatkuvasti opettajien opettamistyötä ja oppilaiden oppimista. Opettajilla on suuri kynnys hakea apua tilanteeseen. Avun saanti kestää kauan ja nuoren alkuperäiset ongelmat ehtivät peittyä niiden tuomien uusien ongelmien alle. Tilanne saattaa purkautua nuoren kotona tai koulussa hyvin arvaamattomalla tavalla, jonka jälkeen siihen on hyvin vaikea puuttua. Apua saadaan usein vasta silloin, kun tilanne on kärjistynyt äärimmilleen joko kotona tai koulussa. (Pönkkö 2009, 140.)

Peruskoululaiset nuoret itse kokevat, ettei koulussa ole aina helppo päästä koulun ammattiauttajien vastaanotolle. Nuorista 14% kokee, että kouluterveydenhoitajan vastaanotolle on vaikea päästä ja 38% kokee samoin koululääkärin vastaanotosta. Koulukuraattorin vastaanotolle pääsemisen vaikeaksi kokee 24% ja koulupsykologin vastaanotolle 45%. (Kouluterveyskysely 2011.) Näiden palveluiden tulisi olla jokaisen nuoren saatavissa, mutta valitettavan usein esimerkiksi koulukuraattori kiertää usean kunnan kouluissa ja saattaa olla tavattavissa vain kerran viikossa. Oppilaat ovat itse määritelleet kouluterveydenhuollon ja koululääkärin tärkeiksi avuntarjoajiksi (Jaatinen 1998c, 163).

Perusterveydenhuollolla ja kouluilla on tärkeä tehtävä päihteiden käytön varhaisessa tunnistamisessa. Erityisesti kouluympäristö tarjoaa mahdollisuuden tavoittaa koko nuorten ikäluokka. (Lepistö ym. 2007.) Päihteitä käyttävillä nuorilla esiintyy muita enemmän kouluvaikeuksia, kielteistä suhtautumista koulunkäyntiin, huonoa koulumenestystä ja lintsausta. Kouluvaikeudet voivat myös ennakoita päihdeongelmia. Päihdeongelmat kasautuvat erityisesti niille, jotka eivät jatka kouluttautumista peruskoulun jälkeen. (Niemelä 2009, 53.)

Kuraattori on yhteyshenkilö oppilaiden ja opettajien välillä. Kuraattorin tehtäviin kuuluu keskustelu ja ohjaus oppilaiden hyvin henkilökohtaisissakin asioissa, kuten poissaolot, oppimisvaikeudet ja yhteydenpitäminen vanhempiin sekä tarvittaessa sosiaalitoimeen.

(Warsell & Ahtola 1998, 28.) Voisi ajatella, että kuraattori saattaa olla muita koulun toimijoita läheisimmissä väleissä apua tarvitsevien oppilaiden kanssa. Opettajat opettavat, terveydenhoitaja huolehtii terveystarkastuksista, rehtori pitää puhuttelut, mutta kuraattori tapaa säännöllisesti keskusteluapua tarvitsevia nuoria. Kuraattorilla on hyvä mahdollisuus muodostaa luottamuksellinen suhde oppilaan kanssa.

Kouluterveydenhuollon tavoitteena on edistää oppilaiden ja koko kouluyhteisön terveyttä ja hyvinvointia. Kouluterveydenhuoltoon kuuluvat kouluterveydenhoitaja, koululääkäri, koulupsykologi, hammashuolto ja tarpeiden mukaan puhe-, ravitsemus- ja fysioterapeutti. (Hietala ym. 2010, 63.) Alkoholinkäytön kartoittamisen tulisi kuulua rutiininomaisesti nuoren yleiseen terveystarkastukseen. Päihteiden käyttöä voidaan arvioida kysymällä nuorelta avoimilla kysymyksillä käytettyjen päihteiden laatua, kulutusmäärää, käytön aiheuttamaa haittaa sekä mahdollista riippuvuutta. Haasteena on tunnistaa päihteiden käyttö siinä vaiheessa, kun käyttö on runsasta, mutta ei vielä ole aiheuttanut nuorelle riippuvuutta tai psykososiaalisia ongelmia. Tunnistamista hankaloittaa se, ettei nuori itse useinkaan koe tarvitsevänsä apua. (Lepistö ym. 2007.) Koulun terveydenhuolto on tärkeässä asemassa päihdeongelmia huomatessa, siellä oppilaiden hyvinvointiin ja terveyteen liittyvät seikat tulevat helpoimmin esille. Nuorilta pitää kysyä suoria kysymyksiä, kuten kuinka kauan on käyttänyt ja mitä aineita käyttää. Kaikki eivät vastaa suoriinkaan kysymyksiin, osa nuorista on elämänsä aikana tottunut vastaamaan viranomaisten kysymyksiin ja hioneet vastaustekniikkansa sopivaksi kulloisenkin kysyjän mukaan. Päihteidenkäyttö saattaa muodostua riippuvuudeksi ennen sen huomaamista. Terveystarkastuksen tulee tällöin keskittyä heti katkaisun järjestämiseen eikä jää aikaa miettiä, miten ongelmaan olisi voitu puuttua sen varhaisvaiheessa. (Warsell & Ahtola 1998, 23 - 25.)

4.4 Lastensuojelu nuoren kasvun ja kehityksen turvaajana

Lastensuojelun keinot puuttua lasten ja nuorten omaan käyttäytymiseen ja kasvuolosuhteisiin ovat rankemmat kuin koulujen, nuorisotyön ja vapaa-ajan toiminnan järjestäjien. Lastensuojelulain (2007, 1§) mukaan lastensuojelun tavoitteena on ”turvata lapsen oikeus

turvalliseen kasvu ympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun” (Pohjola 2009, 30). Lastensuojelun avohuollolla tarkoitetaan sosiaalityötä ja tarvittavia palveluita. Kunnan velvollisuus on järjestää avohuollon tukitoimet kaikille niitä tarvitseville lapsille ja nuorille, joiden terveys tai kehitys on vaarantunut. Lastensuojelun tarkoitus on ennaltaehkäistä ongelmien syntyä ja niiden kasautumista, järjestää tarvittavaa apua, tukea, hoitoa ja kontrollia perheiden selviytymisen sekä lasten ja nuorten terveyden, kasvun ja kehityksen tueksi. (Heino 2001, 90.) Sosiaalityön käytäntö näyttäytyy ongelman selvittämisprosessina, jossa työntekijä ja palvelun käyttäjä työskentelevät yhdessä selvittääkseen ongelman luonteen ja olosuhteet, miten ongelma ratkaistaan ja lopulta pohditaan, mitkä asiat saivat muutoksen aikaan. Tärkeintä on, että sosiaalityön asiakas pääsee tavoitteisiinsa. (Gredig & Marsh 2010, 71.)

Sosiaalityöntekijä voi tukea lasta, nuorta ja perhettä myöntämällä taloudellista tukea, tarjota tukea asumiseen, koulunkäyntiin ja ammatin hankkimiseen, järjestää loma- ja virkistyspalveluita, tukihenkilötoimintaa, terapiapalveluja sekä tukea harrastustoimintaa. Lastensuojelun avohuollon sosiaalityö rakentuu pitkälti asiakkaalle annettavaan henkilökohtaiseen tukeen ja pitkäaikaisen vuorovaikutussuhteeseen perustuvaan työhön. Erityinen huoli kohdistuu kahteen ikävaiheeseen: vauvovaiheeseen ja pieniin lapsiin sekä murrosikäisiin. Nämä ikävaiheet ovat ne, jotka koettelevat eniten lapsiperheitä. (Heino 2001, 90.)

Kiireellinen sijoitus on lastensuojelun keino puuttua tilanteeseen, joka tarvitsee äkillisesti pysäyttää. Vuonna 2007 voimaan tulleen lastensuojelulain (417/2007) näkökulmasta kiireelliseen sijoitukseen voidaan ryhtyä, jos lapsi on välittömässä vaarassa tai muutoin kiireellisen sijoituksen tai sijaishuollon tarpeessa. Sijaishuollon järjestämisen syyt ovat puutteet lapsen huolenpidossa ja vakavasti lapsen terveyttä tai kehitystä uhkaavat kasvuolosuhteet. Sijaishuolto voidaan myös järjestää, jos lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla näihin rinnastettavalla käyttäytymisellään. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Kiireellistä sijoitusta harkittaessa on pohdittava, onko sijoitus lapsen edun mukainen eli onko lapsen parempi olla kotona, läheisellä vai sijoituspaikassa. Sijoituksessa ei voi aina päästä niin sanottuun täydelliseen ratkaisuun, jolloin sosiaalityöntekijän on löydettävä lapselle eri vaihtoehtoista se ”vähiten huonoin” ja lapsen edun mukainen ratkaisu (Frimodig 2008, 54). Tietyissä tilanteissa sosiaalityöntekijä joutuu valitsemaan, kenen etuja hän polkee lapsen edun toteuttamiseksi. Sosiaalityöntekijän on ikään kuin valittava, kenelle tai mille hän on lojaali ja kenen edut ovat ensisijaisia. Käytännössä valinnan tekeminen on vaikeaa, vaikka ratkaisu on ohjeistettu valmiiksi lainsäädännössä. (Heino 1997, 379.) Lastensuojelulain mukaan kiireellisen sijoituksen voi tehdä sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen määräämä sosiaalityöntekijä, jolla on ammatillinen pätevyys (Lastensuojelulaki 417/2007). Sosiaalityöntekijän pätevyyden saa yliopistollisesta koulutuksesta sosiaalityön pääaineopinnot suorittamalla.

Ennen kiireellisen sijoituksen päätöstä on selvitettävä lapsen, vanhemman, huoltajan sekä muun lapsen hoidosta ja kasvatuksesta tällöin vastaavan henkilön mielipide ja käsitys tilanteesta (Lastensuojelulaki 417/2007). Mielipide voidaan jättää poikkeuksellisesti selvittämättä, jos asia on niin kiireellinen, ettei selvitystä voida tehdä tai jos selvittäminen saattaa vaarantaa päätöksen toteutumisen esimerkiksi lasta piilottelemalla. Mielipiteen selvittäminen täytyy kirjata päätösasiakirjaan. Kiireellisen sijoituksen päätös on aina kirjallisesti perusteltava. Perusteluista tulee ilmetä kiireelliseen sijoitukseen johtamat välttämättömät syyt tai välitön vaaratilanne. Päätökseen kirjataan myös sijoituspaikka. (Lastensuojelun käsikirja.)

4.5 Nuorisopsykiatria mielenterveyden arvioijana

Jos nuoren auttaminen vanhempien, koulun ja lastensuojelun keinoin ei auta ja nuori tarvitsee psykiatrista hoitoa, nuori tulee ohjata erikoissairaanhoidon piiriin joko avohoitoon nuorisopsykiatrian poliklinikalle tai osastohoitoon sairaalaan. Nuorisopsykiatrian tehtävänä on 13-22-vuotiaiden psyykkisten häiriöiden, kehitysestymien ja toimintakyvyn alenemisen tutkiminen, hoitaminen ja kuntouttaminen. Nuorisopsykiatria hoitaa nuorta hänen perhettä ja

verkostoa voimavarana käyttäen. Nuorisopsykiatrialla työskentelee moniammatillinen työryhmä, johon kuuluvat usein lääkäri, psykologi, sosiaalityöntekijä, sairaanhoitaja, toimintaterapeutti, ravitsemusterapeutti ja kuntoutusohjaaja. Ensisijaisesti nuoren tutkiminen, hoito ja kuntoutus toteutetaan avohoidossa nuorisopsykiatrian poliklinikoilla. (Hietala ym. 2010, 132 - 136.)

Nuoren hoito nuorisopsykiatrian poliklinikalla alkaa pääsääntöisesti tutkimus- ja kartoitusjaksolla, jonka aikana selvitetään nuoren, perheen ja lähiverkoston kanssa nuoren käyttäytymisen tai oireilun syitä ja ilmenemismuotoja (Hietala ym. 2010, 136). Mitä ongelmallisempaa nuoren päihteidenkäyttö on ja mitä nuorempaan käyttöön on aloittanut, sitä todennäköisemmin nuori oireilee myös muulla tavoin. Nuorella voidaan diagnosoida jokin mielenterveyden häiriö. Näistä yleisimmät ovat käytös- ja tarkkaavuushäiriöt sekä mieliala- ja ahdistuneisuushäiriöt. Nämä nuoret ovat usein vakavasti oireilevia ja vaikeahoitoisia. Liiallinen päihteidenkäyttö ja päihderiippuvuus ovat tyypillisesti myöhäisnuoruudessa alkavia häiriöitä, ja niiden yleisyys nuorilla on noin 5–10 %. Päihdehäiriöt ovat luonteeltaan pitkäkestoisia ja toistuvia, ja valtaosalla päihdehäiriöisistä nuorista on jokin muu samanaikainen mielenterveyshäiriö. (Lepistö ym. 2007.) Tutkimusten mukaan joka viides nuori kärsii jostakin mielenterveyshäiriöstä, normaaliluokassa koulussa on siis useampi psyykkisesti huonosti voiva nuori (Hietala ym. 2010, 131).

Nuoren psyykinen paha olo saattaa ilmentyä usealla tavalla, kuten masennuksena, harha-ajatuksina, jännittämisenä sosiaalisissa tilanteissa, pelkoina tai liiallisena touhukkuutena. Masennuksen piirteitä ovat vetäytymisen tarve, levottomuus, haluttomuus ja itsemurha-ajatukset. Psyykinen sairaus vaikuttaa jokapäiväiseen elämään ja voi vaikuttaa opiskelussa keskittymiskykyyn ja lisätä poissaoloja koulusta. Psyykkistä pahaa oloa ja sen hoitoa salaillaan. Monet vanhemmat saattavat peitellä lapsensa sairautta. Vanhempi saattaa kieltää avun hakemisen ja nuoren elämäntilanne saattaa kärjistyä ja omat voimavarat loppua. Tärkeää on, että nuori saa sairauteensa avun ja selviää sen vaikeista vaiheista. (Kiviniemi 2009, 115.)

Nuoren hoito nuorisopsykiatrian poliklinikalla on aina moniammatillista yhteistyötä eri työntekijöiden, perheen ja nuoren kesken. Tutkimus- ja kartoitusjakson aikana nuorisopsykiatria voi olla yhteistyössä sosiaalitoimen, koulun, terveydenhoitajan ja hoitopaikan kanssa. Hoidon tavoitteena on löytää nuorelle hyödyllisimmät ja toimivimmat hoitomuodot nuoren ja perheen auttamiseksi. Oikeita hoitomuotoja nuorelle voivat olla yksilöterapia tai perheterapia, joiden kesto vaihtelee tilanteen ja tarpeen mukaan puolesta vuodesta useisiin vuosiin. Nuoren hoito järjestetään siis ensisijaisesti avohoitona, mutta jos nuoren psyykinen vointi on huono tai elinolosuhteet niin epävakaat, etteivät avohoidon palvelut ole riittävät, voi lääkäri kirjoittaa lähetteen nuorisopsykiatrian osastolle. Osastohoidon tavoitteena on akuutin psyykkisen kriisitilanteen laukeaminen. (Hietala ym. 2010, 136 - 138.)

4.6 Poliisi ohjaa ja kontrolloi

Poliisien tehtävä on ylläpitää turvallisuutta ja suojella kansalaisia (Niemi 2010, 85). Poliisit ovat yhteiskunnallisesti vaikutusvaltaisessa asemassa. Poliisi ottaa kantaa yksittäisten ihmisten elämäntilanteisiin ja voi käyttää äärimmäisissä tilanteissa voimakeinoja. Poliisin työtä on viime vuosina kehitetty ennaltaehkäisevämpään suuntaan. Poliisi toimii muun muassa lähipoliisina ja tekee tiivistä yhteistyötä muiden viranomaisten kanssa. Poliisi myös toteuttaa nollatoleranssikäytäntöä, jossa jo pieniinkin rikoksiin puututaan ja näin pyritään estämään rikollisen elämäntavan omaksuminen. Nollatoleranssia on käytetty Suomessa projektiluonteisesti alle 18-vuotiaiden alkoholin hallussapitorikkomuksiin liittyen. (Niemi 2010, 18.)

Päihdehäiriön, erityisesti alkoholin ongelmakäytön on todettu olevan riskitekijä nuorisorikollisuudelle. Suuri osa rikoksista tehdään päihtyneenä. Päihdeongelman ollessa vaikea, saattaa nuori tehdä rikoksia rahoittaakseen päihdeidenkäyttönsä. Suomessa on osoitettu uusintarikollisuuden, eli yli 5 merkintää rikosrekisterissä, olevan vahvasti yhteydessä päihdeiden käyttöön. 85 % nuorista rikosten uusijoista juo itsensä humalaan viikoittain. (Niemelä 2009, 53.) Poliisi voi olla ensimmäinen, joka huomaa lapsen elämään liittyvän

ongelman ja aloittaa näin ollen ilmoituksellaan lastensuojeluprosessin. Poliisin tehtävä on näyttää rikos toteen ja sosiaalityö pyrkii turvaamaan lapselle turvalliset olosuhteet. Sosiaalityö lapsiperheessä jatkuu usein poliisityön loputtua. Lapsia koskevat poliisitehtävät loppuvat usein silloin, kun yksittäinen tilanne on saatu turvattua tai rikostutkinta on saanut päätöksen. (Niemi 2010, 21 - 22.)

Niemi (2010) kartoitti väitöskirjassaan poliisin kohtaamistilanteita lasten kanssa. Poliisi voi kohdata lapsen tai nuoren kenttätöissä tai lähipoliisitehtävissä taajamaympäristössä, koulussa tai päiväkodissa. Poliisi voi melko vapaasti päättää, hälytystehtäviä lukuun ottamatta, jalkautuuko lasten ja nuorten pariin ja millä tavalla osoittaa heille kontrollia, ohjausta ja huolenpitoa. Poliisi voi ottaa nuoren kiinni julkisessa tilassa, jos muita vaihtoehtoja ei ole. Kiinniotto on muita poliisin toimintakeinoja harvinaisempi ja pakkokeinoja lasten kanssa pyritään välttämään. Kiinnioton yhteydessä nuori toisinaan viedään poliisilaitokselle. Poliisit toivovat alaikäisen kiinniottotilanteisiin ja pidättämisen yhteyteen sosiaalityön yhteistyötä ja prosesseja. Lasten kuulustelut hoidetaan pääsääntöisesti poliisilaitoksella ja kuulusteluihin osallistuu usein myös lapsen huoltaja ja sosiaaliviranomainen. Myös kotihälytyskäynnit kuuluvat poliisien tehtäviin. Kotihälytystilanteissa poliisin huomio kiinnittyy useimmiten aikuisiin, mutta vuorovaikutus lapsen kanssa määrittyy tilanteen, lapsen käytöksen sekä poliisin henkilökohtaisten ominaisuuksien mukaan. (Niemi 2010, 84 - 85.)

Poliisi on ollut Suomessa keskeisessä asemassa huumeongelman määrittelyssä ja mediassa poliisi on esiintynyt ylivoimaisena asiantuntijana. Poliisi on ollut yksi auktorisoiduista tiedonlähteistä, jonka käyttöä ei lehdistö kyseenalaista. (Jaatinen 1998b, 121). Tiedonannon lisäksi poliisin osallisuus päihdeongelmiin puuttuessa tulisi olla merkittävämpi. Poliisi on muun muassa koulun tärkeä yhteistyökumppani ja tarjoaa asiantuntemustaan laillisuuskasvatuksessa. Koulupoliisijärjestelmää kehitettiin Suomeen jo 1970-luvulla. Ala- ja yläkouluille on nimetty koulupoliisit, jotka vastaavat liikenne- ja/tai laillisuuskasvatuksen antamisesta. Järjestösaston poliisi vastaa liikennevalistuksesta ja rikososaston edustaja laillisuuskasvatuksen antamisesta. Joillakin kouluilla saattaa olla vain yksi koulupoliisi, joka hoitaa kummankin osa-alueen. Koulun erikseen pyytäessä koulupoliisi järjestää huumevalistusta. Koulun omien toimenpiteiden ollessa riittämättömät, koulupoliisi hoitaa

oman vastuukoulunsa koskevat näpistys-, ilkivallanteot, koulukiusaamisasiat ja muut vakavammat häiriköinnit. (Huoponen & Peltonen & Mustalampi & Koskinen-Ollonqvist 2001, 125 - 126.)

5 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA -ASETELMA

Tutkimuksessani ymmärrän nuoren alkoholiongelman viikoittain tapahtuvaksi rajuksi alkoholinkäytöksi. Nuori juo itsensä runsaalla alkoholimäärällä humalaan, ja tällöin usein sattuu ja tapahtuu kaikkea mitä ei voi peruuttaa. Haluan tutkimuksellani saada selville miten viranomaiset puuttuvat nuoren runsaaseen alkoholinkäyttöön. Tutkimuskysymykseni antaa vastauksen myös siihen, kuka viranomaisista puuttuu nuoren alkoholiongelmaan. Tutkimuskysymykseni on: Miten viranomaiset puuttuvat nuoren alkoholinkäyttöön?

Tutkimukseni on laadullinen tutkimus. Laadullisessa tutkimuksessa eniten käytetyt aineistonkeruumenetelmät ovat haastattelu, kysely, havainnointi ja erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto (Tuomi & Sarajärvi 2009, 71). Kirjallinen tutkimusmateriaali voidaan jakaa yksityisiin dokumentteihin ja joukkotiedotuksen tuotteisiin. Yksityisiä dokumentteja ovat esimerkiksi päiväkirjat, puheet, kirjeet, esseet, eläytymismenetelmät ja muistelmat. Joukkotiedotuksen tuotteita ovat esimerkiksi sanoma- ja aikakauslehdet sekä tv-ohjelmia. Näiden kaikkien dokumenttien analyysiin voidaan käyttää sisällönanalyysia. (Emt., 84.) Olen valinnut graduni aineistoksi kirjoitelmat ja aineiston analyysimenetelmäksi sisällönanalyysin.

Tutkimuksessa narratiivisuus viittaa lähestymistapaan, jossa huomio kohdistuu kertomuksiin tiedon välittäjänä ja rakentajana. Narratiivisuutta on käytetty kuvattaessa tutkimusaineiston luonnetta. Tällöin narratiivisuudella voidaan viitata yleisellä tasolla suorasanaiseen, kertomusmuotoiseen kielenkäyttöön eli kerrontaan tekstilajina. Kerrontaan perustuvassa narratiivisessa aineistossa tutkittavalle on annettu mahdollisuus kertoa käsityksensä asioista omin sanoin. Tällaisia aineistoja ovat esimerkiksi päiväkirjat, elämäkerrat tai muut dokumentit, joita ei välttämättä ole tuotettu alun perin tutkimustarkoitukseen. Tällöin aineiston narratiivisuus tarkoittaa proosamaista tekstiä, narratiivinen aineisto on siis kerrontaa, joko suullisesti tai kirjallisesti esitettyä. Narratiivisen aineiston käsittely edellyttää aina tulkintaa. (Heikkinen 2007, 142 - 148.) Kirjoitelmat ovat viranomaisten kirjoittamia kertomuksia tutkimusaiheestani.

5.1 Kirjoitelmat aineistona

Dokumentit voidaan jakaa kahteen kategoriaan. Osa dokumenteista on tuotettu tietäen, että niitä käytetään tutkimustarkoitukseen ja osa on tuotettu henkilökohtaiseen käyttöön. (May 2001, 181.) Kirjoitelmat mahdollistavat sen, että tutkittava saa pohtia rauhassa kokemuksiaan pyydetystä aiheesta. Kirjoitelmassa tutkittava saattaa kertoa jotakin sellaista, jota ei haastattelutilanteessa, kasvotusten, mahdollisesti kehtaisi sanoa. Tutkittavan anonymiteetti myös säilyy, koska tutkija eikä tutkimuksen lukija eivät voi yhdistää kasvoja kirjoitettuun tekstiin. Toisaalta kirjoitelmissa aineistona on myös ongelmakohtia. Joitakin tärkeitä yksityiskohtia saattaa jäädä kysymättä, koska tutkija ei voi pyytää tutkittavaa tarkentamaan vastaustaan. Tämän vuoksi tehtävänannon tulee olla selkeä ja mahdollisimman hyvin tutkimuskysymykseen vastaava. Joillekin vastaajille saattaa olla vaikea pukea ajatuksia tekstiksi, tämä riippuu paljon vastaajan kirjoitustaidoista.

Haastattelussa on yksinkertaisimmillaan kyse siitä, että tutkija haluaa tietää mitä haastateltavalla on mielessään, ja sitä kysytään häneltä suoraan. Haastattelu on vuorovaikutuksellista, jossa sekä tutkija että tutkittava vaikuttavat toisiinsa (Eskola&Suoranta 2001, 85), kirjoitelma sen sijaan on tutkittavan yksinään laatimaa tekstiä. Tutkija antaa ainoastaan ohjeistuksen kirjoitelmaan. Haastattelussa haastattelijan tulee pitää haastattelua yllä ja motivoimaan haastateltavaa (Emt. 85), kun taas kirjoitelmaa kirjoittaessa tutkittavan tulee itse keskittyä tekemiseensä. Tämän vuoksi on tärkeää, että tutkittava on oikeasti kiinnostunut tutkimusaiheesta, kun aineistonkeruumenetelmänä ovat kirjoitelmat.

Tutkijana halusin antaa kirjoitelmien kirjoittajille mahdollisuuden kertoa aiheesta mahdollisimman vapaamuotoisesti, koska kirjoitelmissa voi nousta esille asioita, joita en ole osannut odottaa. Sirkka Hirsjärvi ja Helena Hurme (2001) esittävät, että haastattelussa myös haastateltava toimii kysymysten tarkentajana. Ilmiön konkretisoituminen tutkittavan maailmassa ja ajatuksissa riippuu paljon tutkittavasta itsestään ja hänen elämäntilanteestaan. (Emt., 66.) Mielestäni tämä pätee myös kirjoitelmiin, jonka vuoksi oli tärkeää antaa jokaisen kirjoittajan tuoda oma persoonansa omaan vastaukseensa. Halusin antaa aineistolle

mahdollisuuden viedä tutkimuskysymystäni eteenpäin. Mielestäni on erityisen antoisaa, jos aineistosta nousee todella yllättäviä asioita esille, sellaisia joita ei tutkija osannut odottaa tai jos aineistosta ei löydykään jotain, mitä tutkija on odottanut siinä olevan.

5.2 Tutkimusaineiston hankinta

Laadullinen tutkimus ei pyri tilastolliseen yleistykseen. Laadullisella tutkimuksella pyritään esimerkiksi ymmärtämään tiettyä toimintaa, kuvaamaan jotain ilmiötä tai antamaan teoreettisesti mielekäs tulkinta tälle ilmiölle. Laadullista tutkimusta tehtäessä on tärkeää, että aineisto kerätään ihmisiltä, jotka tietävät tutkittavasti ilmiöstä mahdollisimman paljon tai heillä on kokemusta asiasta. Tämän vuoksi tiedonantajien valinnan tulee olla harkittua ja tarkoitukseen sopivaa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85.)

Keräsin aineiston moniammatilliselta ryhmältä. Ryhmä toimii keskisuudessa kaupungissa ja heidän yhteinen tavoitteensa liittyy ehkäisevään päihdetyöhön. Ryhmän tavoitteisiin kuuluu vaikuttaa erityisesti nuorten ja nuorten aikuisten alkoholinkäyttöön. Ryhmässä on yhteensä 17 jäsentä, mutta kaikki eivät ole aina paikalla tapaamisissa. Ryhmään kuuluu äitiys- ja lastenneuvolan terveydenhoitaja, hyvinvointikoordinaattori, koulukuraattori, rehtori, lastensuojelun sosiaaliohjaaja, aikuissosiaalityön johtava sosiaalityöntekijä, vanhuspalveluissa toimiva esimies, sosiaalipäivystyksen sosiaalityöntekijä, hammashoitaja, a-klinikan sosiaaliterapeutti, lääkintäesimies, kaksi erityisnuorisotyöntekijää ja kaksi ylikonstaapelia. Osa ryhmän jäsenistä työskentelee myös yli 18-vuotiaiden parissa, mutta en halunnut rajata aineistoa vain sellaisiin viranomaisiin, joilla on henkilökohtaista kokemusta jokapäiväisestä työskentelystä nuorten kanssa. Halusin kartoittaa yleisesti viranomaisten ajatuksia tutkimusaiheestani. Aineiston luotettavuutta voidaan pohtia sen pohjalta, missä määrin tarinoissa olevat väitteet vastaavat asiantilaa todellisuudessa (Heikkinen 2007, 152). Kirjoitelmat ovat yksittäisten viranomaisten kirjoittamia ja niissä esiintyy heidän näkemyksensä tutkimusaiheestani.

Suoritin aineistonkeruun tutkimuseettisiä ohjeita noudattaen. Tutkimukseen osallistuminen on tutkittaville täysin vapaaehtoista ja tutkittava voi koska tahansa keskeyttää osallistumisensa tutkimukseen (Kuula 2006, 86). Osallistuin ennen aineistonkeruuta ryhmän yhdelle tapaamiselle, jossa yhdessä ideoimme tutkimusaiheittani ja ryhmän jäsenet saivat esittää omia näkemyksiään tärkeistä tutkimusaiheista liittyen nuorten alkoholinkäyttöön. Tämän jälkeen lähetin ryhmälle sähköpostitse tiedon tarkentuneesta tutkimusaiheestani ja aineistonkeruutavasta, eli kirjoitelmapyyntöstä. Ryhmä tiesi entuudestaan milloin tulen heidän tapaamiselleen kirjoitelmapyyntön kera. Kerroin ryhmälle ennen kirjoitelman kirjoittamista vielä lyhyesti tutkimusaiheestani ja tutkimuksen aikataulusta, kerroin myös tuhoavani aineiston tutkimuksen valmistuttua. Kuulan (2006, 99) mukaan on tärkeä kertoa tutkittaville myös aineiston käsittelystä ja kohtalosta, ei pelkästään tutkimuksen aiheesta ja tiedollisista tavoitteista. Lisäksi tarvitaan kirjallinen tutkimusinformaatio ja tutkimuslupa tutkittavalta, kun aineisto kerätään suoraan tutkittavalta ja tallennetaan sellaisenaan, kuten kirjoituspyynnöt (Emt., 119).

Osallistuin ryhmän tapaamiselle 23.1.2012, jolloin paikalla oli yhdeksän ryhmän jäsentä. Viidessä kirjoitelmassa tuli selkeästi esille vastaajan ammatti, nämä olivat: konstaapeli, lastensuojelun sosiaaliohjaaja, sosiaalipäivystyksen sosiaalityöntekijä, kuraattori ja terveydenhuollon ensihoitaja. Neljässä kirjoitelmassa ei tullut selkeästi esille kirjoittajan ammatti, vaan kirjoittajat olivat vastanneet tutkimusaiheeseeni yleisellä tasolla eli ajatellen yleisesti ottaen viranomaisten toimintaa nuoren alkoholinkäyttöön puuttumisessa. Analyysissäni puhun kirjoitelmaan vastaajista viranomaisina. Ohjeistin viranomaisia lyhyesti kirjoitelman kirjoittamiseen ja jaoin jokaiselle ohjepaperin (Liite 1), kirjepaperin, jonka yläreunassa oli tehtävänanto sekä tutkimuslupapaperin, jonka jokainen allekirjoitti. Kirjoitelman tehtävänanto oli seuraavanlainen:

”Miten auttaisit alkoholiongelmaista nuorta?

Miten toimit, jos saat tietoon nuoren käyttävän viikoittain rajusti alkoholia? Miten työntekijänä koet voitavasi puuttua nuoren päihdeongelmaan? Miten viranomaisen kuuluisi mielestäsi puuttua asiaan? Kerro myös minkälaisesta nuoresta on kyse. Millaisia piirteitä esiintyy alkoholiongelmaisella nuorella?”

Kaikki yhdeksän paikallaolijaa kirjoittivat kirjoitelman käsin. Kirjoitelman kirjoittamiseen meni vastaajilta noin 20 minuuttia, yhteensä tapaamisemme kirjoituskerralla kesti tunnin. Kirjoitelmat olivat käsinkirjoitettuina pituudeltaan: yksi yhden sivun, viisi puolitoista sivua ja kolme kahden sivun mittaista. Lähetin tapaamisen jälkeen ryhmälle sähköpostitse tiedoksi kirjoitelmapyyntöni, jos joku poissaolleista haluaisi vielä vastata siihen, mutta en saanut lisää kirjoitelmia ryhmältä.

5.3 Sisällönanalyysi analyysimenetelmänä

Aineiston analyysimenetelmänä käytin sisällönanalyysia. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 84) mainitsevat, että kirjallisen materiaalin analyysissa voidaan käyttää sisällönanalyysia tietyin ehdoin. Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä. Sisällönanalyysi voi olla myös väljä teoreettinen viitekehys tutkimuksessa. Aineistoa lähdetään käsittelemään sen perusteella mikä tutkijaa aineistossa eniten kiinnostaa. Aineisto käydään läpi ja sieltä erotellaan ja merkitään ne asiat, jotka sisältyvät tutkijan kiinnostuksen kohteeseen. Aineistosta saattaa nousta esille asioita, joita tutkija ei ole osannut odottaa, mutta kaikkia asioita ei voi tutkia samassa tutkimuksessa, joten olisi hyvä pysyttäytyä ennalta valitussa kiinnostuksen aiheessa. Kun aineisto on käyty läpi, luokitellaan, teemoitellaan tai tyypitellään aineisto, jonka jälkeen kirjoitetaan yhteenveto. (Emt., 91 - 92.)

Teemoittamisessa aineisto pelkistetään etsimällä tekstin olennaisimmat asiat. Teemat liittyvät tekstin sisältöön eivätkä sen yksittäisiin kohtiin. Riippuu tutkijan ongelmanasettelusta, haetaanko tekstistä johonkin tiettyyn asiaan liittyviä merkityksiä vai lähestytäänkö tekstiä kokonaisuutena pyrkien rakentamaan sen oma sisällöllinen logiikka. Tällainen lähestymistapa on aineistolähtöinen. Aineistolähtöisessä analyysitavassa tutkija etsii aineistosta teemoja, joista tutkittavat puhuvat. (Moilanen & Rähä 2007, 55.) Lähdin lukemaan aineistoa juuri tästä lähtökohdasta eli aineistolähtöisesti. Etsin tekstistä teemoja tutkimusaiheeseeni liittyen.

Moilanen ja Rähä (2007, 56) varoittavat, että aineistolle on pysyttävä uskollisena, jotta tutkija ei tuo tekstiin teemoja, joita siellä ei oikeasti ole. Teemoittelussa korostuu mitä kustakin teemasta on aineistossa sanottu. Teemoittelussa on kyse laadullisen aineiston pilkkomisesta ja ryhmittelystä erilaisten aihepiirien mukaan. Ideana on etsiä aineistosta tiettyä teemaa koskevia näkemyksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93.) Teemojen etsimisen jälkeen tutkija täsmentää teemojen merkitysisällön. Tekstistä etsitään kuhunkin teemaan liittyvät asiat. Teemat liitetään toisiinsa käyttäen käsitekarttaa. Kukin teema saa merkitysisältönsä osittain itsenäisesti ja osittain liittyen toisiinsa. (Moilanen & Rähä 2007, 56.)

Luin kirjoitelmat käsikirjoitettuna läpi kerran, jonka jälkeen kirjoitin kirjoitelmat puhtaaksi Word-tiedostoksi. Jo lukuvaiheessa aineistosta nousi esille kiinnostavia alkuperäisilmauksia. Aineiston pelkistämässä aineistossa etsitään tutkimuskysymyksen avulla kuvaavia ilmaisuja. Aineiston pelkistämässä aineistosta karsitaan pois tutkimuskysymyksen kannalta epäolennaiset asiat. Pelkistäminen voi olla joko informaation tiivistämistä tai pilkkomista osiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109.) Kävin aineistoa läpi käyttäen apunani Weft QDA-ohjelmaa, jossa tutkija pystyy merkkamaan tekstiin itse valitsemiensa teemojen alle tekstiä. Luettuani aineiston läpi useaan kertaan loin teemat: puuttuja, miten puututaan, kenellä vastuu, kenelle tieto välitetään ja millainen alkoholiongelmainen nuori on. Etsittyäni aineistosta näihin teemoihin liittyvät asiat, nousi pinnalle vielä yksi teema: ongelmakohdat puuttumisessa. Pilkoin aineiston osiin Weft QDA -ohjelman avulla luomieni teemojen alle. Aineiston klusteroinnissa eli ryhmittelyssä merkatut alkuperäisilmaukset käydään tarkasti läpi ja aineistosta etsitään samankaltaisuuksia tai eroavaisuuksia. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110), samankaltaisuuksia etsimällä pilkoin aineiston teemojen alle.

Tämän jälkeen luin aineistoa teemoittain läpi. Lähdin kirjoittamaan analyysia sillä periaatteella, että ensin täytyy kuvata millainen nuori on kyseessä. Sitten halusin ottaa esille viranomaisten puuttumiskeinot ja sen kuka puuttuu. Analyysi ja teemat muokkaantuivat sitä kirjoittaessani. Osa alkuperäisistä teemoista säilyi lopulliseen kirjoitettuun raporttiin saakka muodostuen otsikoiksi. Esimerkiksi alkoholia käyttävää nuorta kuvattiin aineistossa monella tavalla, kuten sosiaalinen, välinpitämätön, koulunkäyntivaikeuksia, moniongelmainen, mielenterveysongelmia, väkivaltaisuutta ja juominen on nuorelle hauskaa ajanvietettä.

Kokosin nuorta käsittelevät alkuperäisilmaukset yhteen. Raportissa käsittelen aihetta omassa kappaleessa ”Tällaisesta nuoresta puhumme”. Analyysissa syntyi yhteensä neljä otsikkoa, jotka näkyvät alla olevasta taulukosta ”Raportin teemat”. Kahdesta analyysin alkuperäisestä teemasta (kenellä vastuu ja kenelle tieto välitetään) ei muodostunut otsikoita lopulliseen raporttiin, mutta niiden alle järjestämäni aineistolainaukset teemoittelin teemaan ”Nuoren alkoholinkäyttöön puuttumisen keinot”. Vasemmasta taulukosta näkyy, minkä teemojen alle järjestin aineiston analyysin alkuvaiheessa ja raporttiin saakka säilyneet teemat näkyvät toisessa taulukossa. Tutkimustuloksia tarkastelen kappaleessa 6.

TAULUKKO 2. Aineiston teemoittelu.

Teemat, joiden alle teemoittelin aineiston:

millainen alkoholiongelmainen nuori on
puuttuja
miten puututaan
kenellä vastuu
kenelle tieto välitetään
ongelmakohdat puuttumisessa

Raportin teemat:

6.1 Tällaisesta nuoresta puhumme
6.2 Alkoholinkäyttöön puuttuvat viranomaistahot:
→ alaotsikot: poliisi, sosiaalipäivystys, koulu, terveydenhuolto
6.3 Nuoren alkoholinkäyttöön puuttumisen keinot:
→ alaotsikot: tilanteen kartoittaminen keskustelemalla, yhteistyökumppanina vanhemmat, tiedon välittäminen eteenpäin, lastensuojeluilmoituksen tekeminen
6.4 Ongelmana resurssipula

Sisällönanalyysilla voidaan analysoida kirjallista tutkimusaineistoa systemaattisesti ja objektiivisesti. Sisällönanalyysi sopii myös strukturoimattoman aineiston analyysiin. Sisällönanalyysilla pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistettynä ja yleisessä muodossa. Sisällönanalyysilla saadaan järjestettyä aineisto johtopäätöksiä varten. Haasteena

on tehdä tutkimuksessa mielekkäitä johtopäätöksiä eikä esitellä järjesteltyä aineistoa tuloksena. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103.) Tulkittaessa merkitysrakenteita analyysin lähtökohtana on, että puheet ovat vihjeitä pinnan alla olevista rakenteista. Tämän vuoksi lainausten käyttö on keskeisessä asemassa, tulkintahan rakentuu niiden varaan. (Moilanen & Rähä 2007, 64.) Pysin analyysissäni ja tutkimustulosten esittämisessä käyttämään lainauksia aineistostani ja perustelemaan niiden avulla tulkintaani. Moilasen ja Rähän (2007, 64) ohjeen mukaisesti pyrin pääsemään tulkinnan tasolle enkä jäämään kuvailun tasolle. Tutkija pyrkii ymmärtämään tutkittavia heidän omasta näkökulmastaan kaikissa analyysin vaiheissa (Tuomi & Sarajärvi 2009, 113).

Tutkimukseni aineisto, yhdeksän kirjoitelmaa, ei kylläntynyt analyysivaiheessa. Kirjoitelmat olivat monimuotoisia ja vastaajat saivat kertoa omin sanoin ohjeistetusta aiheesta. Ohjeistin kirjoittajia kertomaan omien puuttumiskeinojen lisäksi myös muiden viranomaisten puuttumismahdollisuuksista, mutta kirjoittaja itse päätti miten aiheesta kertoo ja kuinka laajasti. Aineistosta olisi voinut saada vielä uutta näkökulmaa, jos olisi tarkastellut sitä diskursiivisesta lähtökohdasta. Koin kirjoitelmat hyväksi tavaksi kerätä aineisto omaan tutkimukseeni. Myönnän kuitenkin haastattelussa olevan se etu, että haastattelija voi kysyä haastateltavalta tarkentavia kysymyksiä, toisin kuin kirjoitelmissa.

Pohdin analyysivaiheessa myös tutkittavien anonymisointia. Kuula (2006, 112) sanoo, että hyvin pitkälle viety anonymisointi vähentää tutkimuksen arvoa. Anonymisointi on tehty hyvin silloin, kun yksittäisiä tutkittavia ei voi tunnistaa aineistosta. Olennaista on, ettei ulkopuolinen lukija pysty päättelemään tekstistä, ketä yksittäiset tutkittavat ovat. Kun aineisto ei kohdistu suoraan tutkittavien elämään, voidaan jo tutkimuksen alussa poistaa tai jättää keräämättä nimitiedot, ammatin ja täsmällisen iän kysyminen sen sijaan saattavat olla tarpeellisia aineiston analysoimiselle. (Emt., 112 - 113.) Pysin kirjoitelmapyyntöissä viranomaisia kertomaan ammattinsa, mutta kaikissa kirjoitelmissa ei tullut selkeästi esille kirjoittajan ammatti. Olen anonymisoinut kirjoitelmien aineistolainauksia niin, ettei ulkopuolinen pysty tunnistamaan kirjoittajaa niistä.

6 NUOREN ALKOHOLINKÄYTTÖÖN PUUTTUMINEN KIRJOITELMISSA

Lähdin analyysissäni liikkeelle tutkimuskysymyksestä ”Miten viranomaiset puuttuvat nuoren alkoholinkäyttöön?”. Keräämässäni aineistossa, kirjoitelmissa, nousi viranomaisten puuttumiskeinojen lisäksi esille se, millainen on alkoholiongelmainen nuori. Esittelen ensin kirjoitelmien avulla viranomaisten käsitystä tästä. Seuraavaksi erittelen ketkä viranomaiset kirjoitelmien perusteella puuttuvat nuoren alkoholinkäyttöön. Esittelen kirjoitelmissa esille nousseiden viranomaisten eli poliisin, sosiaalipäivystyksen sosiaalityöntekijän, koulun henkilökunnan ja terveydenhuollon keinoja puuttua nuoren alkoholinkäyttöön. Tämän jälkeen siirryn käsittelemään viranomaisten puuttumiskeinoja, jotka tulivat yleisimmin aineistosta esille. Nämä ovat tilanteen kartoittaminen keskustelemalla, vanhempien pyytäminen yhteistyöhön nuoren asioissa, asian välittäminen eteenpäin ja lastensuojeluilmoituksen tekeminen. Lopuksi esittelen analyysissäni viranomaisten näkemyksiä nuoren alkoholinkäyttöön puuttumisen haasteista. Analyysia lukiessa voi muistaa seuraavan katkelman sanoman, eli puhun koko ajan tilanteesta, jossa nuoren alkoholikokeilu tai runsas alkoholinkäyttö on tullut ilmi.

Sanon usein, että nuoren alkoholinkäyttökokeilu/käyttö on mennyt ns. pieleen, jos hän joutuu tekemisiin viranomaisten/ammattilaisten kanssa.

6.1 Tällaisesta nuoresta puhumme

Kirjoitelman ohjeistuksessa pyysin kirjoittajia kertomaan, millainen nuori käyttää runsaasti alkoholia ja minkälaisia piirteitä nuorella esiintyy. Kirjoitelmissa ei mainittu onko nuori tyttö vai poika, vaan kaikki kirjoittajat kertoivat yleisesti nuoresta. Kirjoitelmapyyntöissä mainitsin nuoren olevan tutkimuksessani 7.-9.-luokkalainen eli 13-15-vuotias, osassa kirjoitelmissa mainittiin nuoren olevan tätä vanhempikin. Kirjoitelmissa nuoresta puhutaan alkoholiongelmaisena, joten käytän sanaa myös analyysissäni. Tiivistettynä tutkimuksessani esiintyvä nuori on seuraavanlainen:

Tällainen (alkoholiongelmainen) nuori on tavanomaisemmin 14-17 v ja hänellä on laaja sosiaalinen piiri.

Nuoruusiän päihteidenkäyttö on usein sosiaalista toimintaa eikä päihteitä käytetä useinkaan yksin (Niemelä 2009, 52). Nuorille alkoholinkäyttö on osa vapaa-ajan vieton toimintaa. Juomistilanteissa tärkeää on mahdollisuus tavata toisia nuoria ja etenkin vastakkaisen sukupuolen nuoria. (Ahlström 2001, 33.) Nuoren juominen on sosiaalista toimintaa myös kirjoitelmien perusteella.

Omassa työssäni olen huomannut, että jokainen nuori saattaa käyttää (on ainakin kokeillut päihteitä!). En osaa sanoa, onko tiettyjä piirteitä nuorella, joka käyttää päihteitä, mutta yhä useammin huomaa, miten valtava merkitys on kaveripiirillä, jossa nuori liikkuu. Usein päihteitä käyttävät nuoret ”löytävät toinen toisensa”.

Nuori käyttää alkoholia siis kavereidensa kanssa. Edellisessä aineistolainauksessa kirjoittaja viittaa siihen, että nuoren kaveripiirillä on suuri vaikutus päihteidenkäyttöön. Alkoholia käyttävät nuoret viihtyvät toistensa seurassa, ehkä sen vuoksi etteivät he tuomitse toistensa alkoholinkäyttöä. Alkoholinkäyttöön liittyy voimakkaasti kulttuuri ja sosiaalinen tilanne. Kun juodaan porukassa, kukaan ei kiellä ja tällä on suuri vaikutus humalajuomiseen. Nuoret juovat usein humaltumiseen asti, mutta huolehtivat toisistaan. Kun kaveri ei enää pysty kävelemään, soitetaan hänelle kyyti. Ryhmäpaine vaikuttaa usein nuorten käyttäytymiseen ja etenkin juomiseen.

Alkoholiongelmainen nuori ei tiedä olevansa alkoholiongelmainen. Hän pitää juomista hauskana viihteellisenä vapaa-ajan toimintana, tapana viettää aikaa kaverien kanssa. Nuori ajattelee, että ”tosijuoppo” on se ränsistynyt hahmo puiston penkillä. Nuori kokee itse olevansa vielä kaukana tästä. Juominen on mukavaa, eikä se ole välttämättä aiheuttanut vielä mitään kummempaa haittaa, kaveritkin juovat, mitä nyt koulusta on vähän poissaoloja, ketä kiinnostaa... Tätä taustaa vasten minulla viranomaisena on haasteellista puuttua juomiseen.

Nuoren alkoholinkäyttö heijastaa usein kaveripiirin toimintaa. Kirjoitelmien perusteella nuoret juovat porukassa ja alkoholinkäyttö on nuorille hauskaa ajanvietettä. Nuori ei koe alkoholinkäyttöään ongelmaksi, vaikka juominen olisi vaikuttanut koulunkäyntiin

lisääntyvinä poissaoloina. Kirjoitelmissa nousee esille, että alkoholinkäyttö on nuorten keskuudessa yleistä ja alkoholiongelmaisen nuoren juomiseen puuttuminen on haastavaa. Viranomaiselle on haastavaa puuttua nuoren alkoholinkäyttöön, jos nuori ajattelee juomisensa olevan hallinnassa ja pelkkää hauskanpitoa.

Kaikki alkoholia käyttävät nuoret eivät kuitenkaan ole viranomaisten silmissä alkoholiongelmaisia. Alkoholinkäytön lisäksi nuoren pitää oireilla muullakin tavalla, jotta nuoren käytös kiinnittää viranomaisen huomion. Sosiaalisuuden vastakohtana on nuoren sisäinen maailma, josta viranomaiset etsivät syytä nuoren juomiselle.

Paljon päihteitä käyttävä nuori on monesti hyvin moniongelmainen. Hänellä saattaa olla ilkeilytekkoja, väkivaltaista käytöstä, pahoinpitelyjä. Päihteitä saadakseen nuori saattaa myös varastaa. Koulussa runsas päihteidenkäyttö näkyy poissaoloina, huonona käytöksenä. Nuorella saattaa olla myös mielenterveydellisiä pulmia. Erittäin haasteellisia.

Millaisia piirteitä esiintyy alkoholiongelmaiselle nuorelle. Ehkä ne kaikki on erinlaisia, vihaisuutta, väkivaltaisuutta.. Muisti ei pelaa, välinpitämättömyyttä, millään ei ole väliä, mikään ei kiinnosta.

Itse alkoholinkäytön ei uskota olevan pääongelma, vaan päihteidenkäytön uskotaan johtuvan jostain taustaongelmasta. Nuori saattaa kärsiä mielenterveydellisistä ongelmista tai hänellä saattaa olla kotona ongelmia, kuten ristiriitoja vanhempien kanssa. Nuori saattaa tehdä ilkeilytekkoja päihtyneenä ja myös varastaa rahoittaakseen juomisensa. Nuori viettää suuren osan ajastaan koulussa ja oireilu näkyy usein koulunkäynnissä esimerkiksi runsaina poissaoloina, väkivaltaisena käytöksenä ja välinpitämättömänä asenteena. Välinpitämättömyyttä nuorta on vaikea auttaa. Kokonaisuudessaan alkoholiongelmaisen nuoren ajatellaan olevan moniongelmainen ja haastava tapaus auttaa. Moniongelmaisuuksien ja tilanteen haasteellisuuden vuoksi ei alkoholiongelmaisen nuoren auttaminen ole vain yhden viranomaisen tehtävä. On jokaisen viranomaisen tehtävä puuttua nuoren alkoholinkäyttöön, jos viranomaisella huomaa nuoren käyttävän runsaasti alkoholia.

6.2 Alkoholinkäyttöön puuttuvat viranomaistahot

Tässä analyysikappaleessa käyn läpi yksittäisiä viranomaistahoja, joiden puuttumiskeinoja tuotiin kirjoitelmissa esille. Esittelen poliisin, sosiaalipäivystyksen, koulun ja terveydenhuollon osallisuutta ja puuttumiskeinoja nuoren alkoholinkäyttöön.

Puuttuminen nuoren alkoholinkäyttöön kuuluu kaikille, jotka kohtaavat nuoren. Vaikka puututaan ja ei hyväksytä nuoren päihteidenkäyttöä, voidaan silti häntä auttaa!

Jokaisella toimijalla on omat keinonsa ja mahdollisuutensa puuttua asiaan. Nuoren alkoholinkäyttöön puuttuminen on jokaisen viranomaisen tehtävä. Nuorelle tulee tehdä selväksi, ettei puuttuminen ole negatiivinen asia, vaan se on auttamista. Nuorelle täytyy myös tehdä selväksi, ettei hänen alkoholinkäyttöään hyväksytä.

Itse näkisin viranomaisten (poliisi, sos.toimi, terveydenhuolto) välisen yhteistyön merkityksen olevan avainasemassa suhteessa tehokkaaseen puuttumiseen, viranomaisten tulisi aktiivisesti puuttua alkoholin käyttöön ja koko asia tulisi nähdä ns. pitkän aikavälin asiana.

Kirjoitelmissa tuli selkeästi esille, että nuoren tilannetta lähdetään selvittämään yhteistyössä muiden ammattilaisten kanssa. Edellisessä katkelmassa tulee esille, että alkoholinkäyttöön puuttumisessa tärkeää on viranomaisten yhteistyö. Sosiaalitoimi mainitaan kokonaisuudessaan, eikä lastensuojelua esitetä erikseen vaan se nähdään osana sosiaalipalveluita. Lastensuojelua ei aktiivisesti esitetty kirjoitelmissa toimijana puuttumisessa, lastensuojeluilmoituksen tekeminen sen sijaan nähdään toisten viranomaisten puuttumiskeinona ja sitä esittelen kappaleessa 6.3.4. Viranomaiset eivät kertoneet kirjoitelmissaan esimerkiksi viranomaisten yhteistyöpalavereista eli moniammatillisesta yhteistyötä. Viranomaisten välistä yhteistyötä kuvattiin avun hakemisella toiselta viranomaiselta ja asian välittämällä eteenpäin. Näitä kuvaan kappaleessa 6.3.

Viranomaisten tulee puuttua nuorten päihteidenkäyttöön periaatteenaan auttaa nuorta nyt ja tulevaisuudessa.

Viranomaisten näkökulmasta nuoren alkoholikäyttöön puuttuminen on kaikkien yhteinen asia ja viranomaiset tiedostavat, että nuori saattaa tarvita apua pidemminkin aikaa. Pelkästään alkoholinkäyttöön puuttuminen ei riitä, vaan viranomaisten tulee tiedostaa nuoren tarvitsevan apua tulevaisuudessakin. Viranomaisen näkökulmasta nuoren alkoholinkäyttöön puuttuminen on pitkä prosessi.

6.2.1 Poliisi

Kirjoitelmissa poliisi esitettiin yhtenä viranomaisena, joka voi puuttua nuoren alkoholinkäyttöön. Poliisin puuttumiskeinot ovat rajalliset, mutta toiset viranomaiset näkevät poliisin vahvana viranomaisena, joka pystyy puuttumaan nuoren toimintaan tilannehetkellä.

Kaikenlainen alle 18-v alkoholien käyttö aiheuttaa toimenpiteitä. Poliisi toimii lainsäädännön suomin valtuuksin ja 15-18 v. henkilö on ns. nuori henkilö, jolle seuraa alkoholien käytöstä yleensä sakkorangaistus. Poliisi välittää asiasta tiedon sosiaaliviranomaiselle, joka jatkaa asian selvittelyä nuoren ja tämän vanhempien kanssa. Alle 15-vuotiaiden kohdalla poliisi laatii asiasta rikosilmoituksen, joka myös välitetään sosiaaliviranomaisen tietoon. Koska alle 15-v ei ole rikosoikeudellisessa vastuussa teoistaan.

Poliisi toimii lainsäädännön suomin valtuuksin ja heidän tulee puuttua kaikkeen alle 18-vuotiaiden päihteidenkäyttöön. Puuttuminen tarkoittaa poliisille lähinnä sakkorangaistuksen antamista, puhuttamista tai pakottavassa tilanteessa nuoren kiinniottamista. Sosiaalityöntekijä on poliisin tärkein yhteistyökumppani alaikäisten kanssa toimiessa ja varsinkin silloin, kun kyseessä on alle 15-vuotias lapsi. Poliisin ja sosiaalityöntekijän yhteistyötä helpottaa se, että sosiaalityöntekijöiden toimia ja virkoja on sijoitettu poliisilaitoksille (Niemi 2010, 23).

Usein raju alkoholinkäyttö johtaa siihen, että nuori joutuu poliisin kanssa tekemisiin ja tällöin, mikäli poliisilakiperusteinen kiinniotto, elikkä ns. putka tulee kyseeseen, poliisi varaa vanhemmille mahdollisuuden hakea lapsensa pois ja asiasta informoidaan sosiaaliviranomaisia.

Poliisilain (7.4.1995/493) 11§:n mukaan poliisimiehellä on oikeus ottaa kiinni henkilö hänen suojaamiseksi henkeä, ruumiillista koskemattomuutta, turvallisuutta tai terveyttä välittömästi uhkaavalta vakavalta vaaralta, jos henkilö ei kykene pitämään huolta itsestään eikä vaaraa voida muuten poistaa tai henkilöstä huolehtia muilla keinoin. Laissa myös säädetään, että jos kiinni otettu on alle 18-vuotias, hänet on viipymättä luovutettava huoltajalle tai, jollei se ole mahdollista, lastensuojeluviranomaiselle. Poliisilaitoksella ei mielellään pidetä alaikäisiä nuoria pitkään putkassa, vaan vanhempien toivotaan hakevan nuorensa mahdollisimman pian kotiin. Poliisi pystyy puuttumaan meneillään olevaan tilanteeseen, mutta asian jatkopiiminen kuuluu sosiaaliviranomaiselle.

Poliisin tulee nuoren tavatessaan tarkastaa reppu, ottaa juomat nuorelta (kaataa maahan) ja toimittaa vahvasti päihtynyt nuori kotiin tai poliisilaitokselle sosiaalityöntekijöiden jututettavaksi.

Toiset viranomaiset näkevät poliisin vahvana auktoriteettina, joka voi puuttua nuoren alkoholinkäyttöön sillä hetkellä, kun nuori käyttää alkoholia. Poliisin tehtäviin kuuluu alkoholinkäyttöön puuttuminen sanallisesti, mutta myös juomien kaataminen pois ja nuoren toimittaminen turvaan. Poliisi toimittaa nuoren joko kotiin tai poliisilaitokselle. Poliisilaitokselle nuori viedään tapaamaan sosiaalityöntekijän. Vain poliisilla on mahdollisuus koskea nuoren hallussa oleviin tavaroihin ja aineisiin, eivätkä muut kuin poliisi voi puuttua toiminnallisesti päihtyneen nuoren toimintaan.

Jos tapaan useasti samoja nuoria päihtyneenä, pyrin suhtautumaan heihin vakavasti ja puhuttamaan yksityisesti. Toki täytyy muistaa, että nuoren ollessa humalassa, ei puuttuminen sanallisesti ole ehkä kovin kauaskantoista. Nuorta voi ohjata keskustelemaan arkena esim. erityisnuorityöntekijän kanssa.

Viranomaiset kokevat, että paras keino on ohjata nuori keskustelemaan ongelmastaan selvin päin jonkun toisen ammattilaisen kanssa, koska keskustelu humalaisen nuoren kanssa ei tuota lopputulosta. Puuttuminen nuoren alkoholinkäyttöön nuoren ollessa humalassa ei ole pitkällä tähtäimellä tehokasta. Poliisilla on kuitenkin keinoja lopettaa nuoren juominen tämän ollessa humalassa.

6.2.2 Sosiaalipäivystys

Sosiaalipäivystyksen sosiaalityöntekijä työskentelee arkisin kello 16-08 välisenä aikana ja viikonloppuisin kellon ympäri. Sosiaalipäivystys toimii poliisilaitoksen yhteydessä. Lastensuojelu on suuri osa sosiaalipäivystyksen työtä. Sosiaalipäivystäjä voi tavata nuoren silloin, kun nuori käyttää tai on juuri käyttänyt alkoholia.

Sosiaalipäivystäjä tapaa nuoren ja hänen vanhempansa joko sairaalassa tai poliisilaitoksella. Joskus he ovat jo kotona ja esim. viikonloppun aikana ja sosiaalipäivystäjä voi tavata heidät siellä. Heidän kanssaan käydään läpi tapahtunutta ja sitä edeltäviä asioita. Mietitään muita huolenaiheita heillä jo kenties olemassa palveluiden käyttäjä. Mikäli esim. poliisin ilm. koskee vain oluen hallussapitoa (alkoholirikkomus) eikä humala ole huolestuttava, voidaan aina kirjata seuraamusmenettelynä lastensuojelun asiakasdokumentointiin.

Sosiaalipäivystäjän puuttumiskeinona on tilanteesta ja muista huolenaiheista keskusteleminen. Sosiaalipäivystäjä keskustelelee niin nuoren kuin vanhempienkin kanssa. Sosiaalipäivystäjä käy läpi nuoren ja vanhempien kanssa tapahtunutta ja sitä, miksi nuori on joutunut tekemisiin viranomaisten kanssa. Sosiaalipäivystyksen sosiaalityöntekijä myös kartoittaa nuoren ja perheen jo olemassa olevia palveluita sekä sitä, olisiko tarvetta jatkotoimenpiteille tai palveluille. Tieto nuoren tapaamisesta virka-ajan ulkopuolella välittyy tarpeen mukaan eteenpäin virka-aikaiselle lastensuojelulle, joko lastensuojeluilmoituksena tai seuraamusmenettelynä. Seuraamusmenettely ei johda lastensuojelulle entuudestaan tuntemattomasta nuoresta lastensuojelutarpeen selvitykseen, mutta se voi olla hyvää tietoa lastensuojelun asiakkaana olevasta nuoresta hänen vastuusosiaalityöntekijälleen.

Sosiaalipäivystäjän vastuulla on päättää kirjaako tapahtuneen lastensuojeluilmoituksena vai seuraamusmenettelynä.

Sosiaalipäivystäjä tapaa alkoholia ongelmaisesti käyttävän nuoren työssään muutaman kerran viikossa.

Sosiaalipäivystäjälle alkoholiongelmaiset nuoret ovat tuttu näky työssä. Sosiaalipäivystyksen sosiaalityöntekijä työskentelee virka-ajan ulkopuolella ja pystyy näin ollen puuttumaan nuoren alkoholinkäyttöön nuoren vapaa-ajalla. Sosiaalipäivystäjä ja poliisi tekevät aktiivisesti yhteistyötä. Sosiaalipäivystäjä välittää tiedon tapaamistaan nuorista virka-aikaiselle lastensuojelulle. Lastensuojelu itsessään ei noussut aineistosta esille puuttujana, vaan lastensuojelun vastuu alkaa, kun viranomainen tekee nuoresta lastensuojeluilmoituksen.

6.2.3 Koulu

Koulun henkilökunta nousee aineistossa esille lähinnä kuraattorina, terveydenhoitajana ja koululääkärinä. Kuraattori ja terveydenhoitaja ovat vahvasti läsnä nuoren elämässä, koska he toimivat koulussa.

Mikäli olisi tiedossani kyseisenlainen nuori, ottaisin yhteyttä viranomaisiin, joilla olisi kontakti ko nuoreen. Esim. kuraattori, terveydenhoitaja tms. riippuen tietysti nuoresta ja hänen elinympäristöstään.

Mielenkiintoista on, ettei opettajaa mainita kirjoitelmissa puuttujana, vaan nuoren kanssa keskustele koulussa useimmiten kuraattori tai terveydenhoitaja. Sen sijaan tieto nuoren alkoholinkäytöstä saattaa tulla opettajalta kuraattorille. Kuraattori ottaa koulussa vastuun asian selvittämisestä ja opettaja lähinnä kertoo oppilaan koulumenestyksestä ja mahdollisista poissaoloista.

Kuraattori voi saada tiedon usealta eri taholta (luokkatoveri, opettaja, terveydenhoitaja tai kuraattorikollega). Kuraattori haastattelee nuorta. Kuraattori ja nuori puhuu niin yleisistä asioista kuin sitten siitä alkoholinkäytöstä. Kuraattori ensin kysyy miten usein juo, mitä ja kuinka paljon. Täyttää nuoren kanssa Adsumemittariston. Josta sitten keskustelee vielä yhdessä. Kuraattori on yhteydessä nuoren huoltajaan, kyselee opettajalta miten koulu sujuu. Keskustelee myös kouluterkkarin kanssa. Kuraattori tekee myös lastensuojeluilmoituksen.

Kuraattorin vahvin puuttumiskeino on nuoren tilanteesta ja alkoholinkäytöstä keskusteleminen. Edellisessä aineistolainauksessa kerrotaan, että kuraattorilla on puheeksi ottamisen työvälineenä ADSUME -mittaristo. ADSUME (Adolescent's substance use measurement) on nuorten päihdemittari, joka on suunniteltu kouluterveydenhuollossa käytettäväksi seulontavälineeksi. Kysely kartoittaa niin alkoholin, huumeiden kuin tupakankin käytön määrää, tiheyttä, käytön seurauksia, sosiaalista tukea ja altistumista päihdekäytölle. Mittaristo on tarkoitettu puheeksi ottamisen tueksi. (Niemelä 2009, 54.) ADSUME -mittariston avulla voi siis keskustella päihteidenkäytöstä laajasti ja sen avulla voi saada nuoren ymmärtämään miksi hänen päihteidenkäytöstä ollaan huolissaan. Kuraattori selvittelee nuoren tilannetta pitkän kaavan mukaan ja tekee tarvittaessa lastensuojeluilmoituksen keskusteltuaan nuoren tilanteesta ensin vanhempien, opettajan ja terveydenhoitajan kanssa.

Kuraattori puuttuu jatkuvasti työssään nuorten päihteidenkäyttöön (tupakka, alkoholi, nuuska). Kuraattori puhuu yleisistä päihteidenkäytön tuomista haitoista ja yrittää näillä ”uhkakuvilla” saada nuorta ymmärtämään, mihin hänen runsas päihteidenkäyttönsä saattaa johtaa. Kuraattori ottaa terveydenhoitajan välillä työparikseen, nuoren puhuttamisessa.

Kuraattori tapaa nuorta koululla ja keskustelee hänen kanssaan alkoholinkäytön haitoista. Kuraattori saattaa käyttää alkoholinkäytön haittoja uhkakuvina ja pyrkii näin saamaan nuoren vähentämään tai lopettamaan alkoholinkäytön. Keskustelu ja valistaminen ovat kuraattorin tärkeimmät keinot puuttua nuoren alkoholinkäyttöön. Joskus kuraattori ottaa puhuttamiseen työparikseen terveydenhoitajan, jolla on laajempi tietämys alkoholin terveydellisistä vaikutuksista.

Kouluterveydenhoitaja voi yhdessä koululääkärin kanssa myös puuttua nuoren ongelmakäyttöön.

Terveydenhoitaja voi terveystarkastuksen yhteydessä saada tietoonsa nuoren käyttävän runsaasti alkoholia. Terveydenhoitajan luonnollinen työpari puuttumisessa on koululääkäri. Kouluterveydenhoitaja ja koululääkäri ovat terveydenhuollon ammattilaisia, jotka toimivat koulussa, seuraavassa kappaleessa esittelen koulun ulkopuolella toimivan terveydenhuollon puuttumiskeinoja.

6.2.4 Terveydenhuolto

Kirjoitelmien perusteella terveydenhuollon ammattilaisten tehtävänä on varmistaa humalassa olevan nuoren olotila. Nuoren tilanne on usein kärjistynyt hänen joutuessa terveydenhuollon asiakkaaksi ja näin ollen nuori on ensihoidon asiakkaana. Ensihoidon ammattilainen on joko ambulanssin ensihoitaja tai sairaalan ensiavun työntekijä. Ensihoitoon päätyvät päihtyneet nuoret eivät ole ensihoidon kanta-asiakkaita vaan satunnaisia tuttavuuksia, mutta päihtyneitä nuoria hoidetaan viikottain.

Ensihoidon näkökulmasta katsottuna nuoria alkoholin vaikutuksen alaisena olevia potilaita tavataan palvelualueella viikoittain. Jotta nuori päätyy ensihoitopalveluun potilaaksi, vaaditaan joko päihtyneenä sattunut tapaturma tai päihtymys on sillä asteella, että nuoren voidaan katsoa olevan myrkytystilassa.

Ensihoidon tarpeessa oleva nuori on humalassa tai pahimmassa tapauksessa alkoholimyrkytystilassa. Nuori on saattanut juoda liikaa alkoholia ja joutuu sen vuoksi vatsahuuheluun. Nuorelle on myös voinut tapahtua onnettomuus päihtyneenä. Nämä ovat nuorelle tapahtuneita ylilyöntejä, joita ei useinkaan tapahdu samalle nuorelle montaa kertaa. Tämän vuoksi ensihoidon asiakkaana olevat nuoret vaihtuvat tiheään tahtiin.

Ensihoidon osalta päihtyneet nuoret ovat joko ensikokeilijoita, joilla on mennyt ”överiksi” tai moniongelmaisia nuoria, joidenka päihdeongelma on yhtenä olemassa olevana ongelmana.

Nuoret kokeilevat alkoholia, kaikki tietävät sen. Joillekin nuorille kokeileminen tarkoittaa yhden tai kahden siiderin juomista, toisilla kokeileminen saattaa mennä yli. Nuori voi kokeilla alkoholia monta kertaa, ja jokaisella kerralla ottaa aina hieman enemmän. Ensihoidon näkökulmasta katsottuna nuori on ensikertaa kokeillut alkoholia ja juonut sitä liikaa tai sitten nuori on moniongelmainen, jolla alkoholinkäyttö on vain yksi osa ongelmakokonaisuutta.

Mikäli ensihoidon ”käsiin” tulee alaikäinen päihtynyt henkilö, asia välitetään sosiaaliviranomaiselle. Asiaan ylipäättään puututaan ensihoidon keinoin ”valistamalla” ja pyritään ottamaan aktiivinen ote. Ensihoidossa valistamisen keinot ovat rajalliset, mutta tieto kuitenkin välittyy eteenpäin.

Ensihoidon eli sairaalassa toimivan ensiavun tai ambulanssihenkilökunnan puuttumiskeinona on lähinnä valistaminen. Valistamisella ei ehkä ole pitkäkestoista vaikutusta, mutta sillä pyritään vaikuttamaan sen hetken tilanteeseen. Ensihoidossa työ on hektistä eikä valistamiseen ole aina aikaa. Ensihoidon työntekijät välittävät tiedon päihtyneenä tavatusta nuoresta sosiaaliviranomaiselle, jolla on vastuu jatkotoimenpiteistä.

Terveystieteiden yksi erikoistumisalue on psykiatrisen hoitoalue. Päihdeongelmaisella nuorella saattaa olla mielenterveydellisiä ongelmia, joiden selvittäminen voi auttaa alkoholiongelman purkamisessa. Mielenterveyden arvioiminen on psykiatrisen osaamisalueen työntekijän vastuulla ja nuori ohjataan nuorisopsykiatrian ammattilaisen arvioitavaksi, jos päihdeongelman tietoon saanut viranomainen kokee sen tarpeelliseksi.

Tulee myös selvittää nuoren mielialaa, onko taustalla esim. masentuneisuutta, huonot välit vanhempien kanssa tai muuta, joka vaikuttaa siihen, että on juotava, jotta saa pahan olon tunteen pois tai lievenemään. Mielialan arviointiin tarvitaan psyk.osaamista, sitä tulisi löytyä tällä hetkellä olevista palveluista. Todellisuudessa en ole lainkaan vakuuttunut siitä, että ohjaamalla nuorten Nuorten vastaanottoon,

tulee nuori autetuksi. Sieltä arviointi on lähinnä se, että nuori ei ole motivoitunut käymään.

Viranomaiset eivät ole vakuuttuneita siitä, että psykiatrinen arvioiminen auttaa nuoren alkoholiongelmakäytön lopettamisessa. Mielenterveyden arvioiminen ei ole sama asia kuin päihdeongelman arvioiminen ja päihdeongelman hoitaminen. Nuoren ohjaaminen psykiatrian ammattilaiselle ei ole hyödyllistä, jos ei pystytä todistamaan mielialan ja alkoholinkäytön yhteyttä. Suomessa toimii useissa kaupungeissa Nuorten vastaanotto, jonka tarkoituksena on nuoren ongelmatilanteen selvittäminen sekä mahdollisen oikean hoitopaikan löytäminen. Nuorten vastaanotolla selvitetään siis nuoren tilanne kokonaisuudessaan ja sinne voi nuori tai hänen vanhempansa varata ajan itse.

Nuoren mielialaan vaikuttavat kotiolot, sosiaaliset suhteet, koulunkäynti ja yleinen motivaatio. Nuori saattaa ilmentää pahaa oloaan käyttämällä päihteitä ja tällöin mielenterveyden arvioimisesta on apua alkoholinkäyttöön puuttumisessa. Mielialalääkkeiden avulla saadaan nuoren mieliala paranemaan. Nuoren juominen voi johtua myös kotioloista ja sosiaalisista suhteista, jolloin nuori tarvitsee keskusteluapua eikä mielialalääkkeitä. Nuorten vastaanotolla voi käydä keskustelemassa, mutta jos sieltä saatu apu ei riitä, voidaan nuori ohjata sairaanhoitopiiriin nuorisopsykiatrian vastuualueelle. Seuraavaksi esittelen tarkemmin nuoren alkoholinkäyttöön puuttumisen yleisimpiä keinoja, jotka tulivat esille viranomaisten kirjoitelmissa.

6.3 Nuoren alkoholinkäyttöön puuttumisen keinot

Kun nuoren alkoholinkäyttö paljastuu, täytyy viranomaisen puuttua siihen. Esittelen kirjoitelmalainauksen avulla viranomaisten esille tuomia yleisempiä puuttumiskeinoja. Olen sisällönanalyysin keinoin analysoinut yleisimmiksi puuttumiskeinoiksi tilanteen kartoittamisen keskustelemalla, vanhempien mukaan ottamisen puuttumisprosessiin, asian välittämisen eteenpäin toiselle viranomaistaholle sekä lastensuojeluilmoituksen tekemisen.

Moni nuori myös voi ja haluaa mennä kotiin omin voimin humaltuneena ja näin useimmiten tapahtuukin. Siksi silloin kun tilanne tulee ammattilaisen tietoon (poliisi, ambulanssi, sairaala) jokin on mennyt ns. pieleen suunnitelmissa. Väitän, että harvoin ensimmäinen kokeilu on niin raju, että silloin päätyisi hoitoon tai putkaan.

Nuori saattaa käyttää alkoholia usein ilman, että kukaan aikuinen puuttuu siihen. Kun alkoholin juominen muuttuu rajuksi, säännölliseksi käytöksi, täytyy viranomaisen puuttua siihen. Puuttuminen koetaan kaikkien nuoren kanssa toimivien viranomaisten yhteiseksi asiaksi ja puuttumiseen halutaan ottaa aktiivinen ote.

6.3.1 Tilanteen kartoittaminen keskustelemalla

Nuoren runsaaseen alkoholinkäyttöön puututaan ensisijaisesti asiasta keskustelemalla ja kartoittamalla nuoren kokonaistilanne. Aineistosta nousee esille nuoren tilanteen kartoittamisen tärkeys. Kartoittaminen tarkoittaa koko tilanteen selvittämistä, ei ainoastaan alkoholinkäytöstä puhumista. Ensisijaisena nousee esille kuitenkin alkoholinkäyttöön ja muihin päihteisiin liittyvät kysymykset. Päihdekäytön selvittely antaa parhaimmillaan mahdollisuuden arvioida nuoren tilanne kokonaisvaltaisesti, joka on hyvä asia, koska päihdeongelmaisilla nuorilla on usein muitakin selvitettäviä asioita (Niemelä 2009, 53 - 54).

Työntekijän on lähdettävä kartoittamaan nuoren tilanne, miksi ja onko nuori vaarassa.

Viranomaisen tehtävänä on selvittää miksi nuori käyttää alkoholia. Viranomainen pyrkii myös selvittämään, onko päihteiden käyttö asettanut nuoren vaaraan. Vaara voi olla niin fyysinen, henkinen kuin sosiaalinenkin. Runsas alkoholinkäyttö voi aiheuttaa muutoksia nuoren

aivoissa tai aiheuttaa mielenterveydellisiä ongelmia. Nuoren sosiaalinen kaveripiiri on saattanut muuttua alkoholinkäytön myötä esimerkiksi vanhempaan seuraan.

On tärkeää kartoittaa nuoren alkoholinkäyttöön liittyvät asiat, miten usein, miten paljon, kenen kanssa jne. Erityisesti onko nuori käyttänyt ainoastaan alkoholia vai myös muita päihteitä kuten huumeita. Myös nuoren ikä vaikuttaa tilanteeseen. Nuoren päihdeongelmaan (varsinkin jos päihteistä on jo muodostunut ongelma), on haastavaa lähteä puuttumaan. Ensisijaisena on selvitettävä, miksi nuori käyttää päihteitä. Onko kotona ongelmia, miksi hän käyttää päihteitä? Onko se murrosiän kokeilua, joka on lähtenyt käsiksi? Miksi nuorella ylipäätään on tarve käyttää alkoholia?

Viranomaisen tehtävänä on kartoittaa alkoholinkäytön vakavuus ja pyrkiä selvittämään mistä juominen johtuu. Viranomaisen myös pyrkii selvittämään käyttääkö nuori muita päihteitä kuin alkoholia. Nuoren alkoholinkäyttöön puuttuminen koetaan vaikeaksi ja asiaa lähdetään selvittämään usein alkoholin juomisen taustasyillä. Viranomaisen keskustelee nuoren kanssa hänen perhetilanteesta, sosiaalisista suhteista ja mielialasta. Alkoholinkäyttö voi olla oire nuoren psyykkisestä pahoinvoinnista tai se voi olla pelkkää nuoruusiän rajojen kokeilemistä. Nuoren ikä saattaa vaikuttaa siihen, kuinka aktiivisesti viranomaisen lähtee puuttumaan hänen alkoholinkäyttönsä.

Puuttuminen päihdeongelmaan on välillä haasteellista. Nuori voi oireilla paljonkin (runsaat poissaolot), mutta aina ei taustasyitä löydy. Nuori saattaa salata juomisensa tai valehdella juomiaan määriä.

Koska nuori saattaa oireilla myös muulla tavalla kuin pelkästään alkoholinkäytöllä, kokevat viranomaiset puuttumisen tilanteeseen hankalaksi. Tilanteen kartoittaminen on tärkeää sen vuoksi, että oireilun taustasyyt saataisiin selville ja nuorta voitaisiin auttaa hänen tarvitsemallaan tavalla. Nuoren motivaatio tulee tässäkin esille, jos nuori salailee tai valehtelee juomisestaan, on nuorta vaikea auttaa.

Voin puhua ja yrittää vaikuttaa nuoren ajatusmaailmaan, mutta puhe tulee olla nuoren tasolla olevaa, ei samanlaista kuin aikuisen kanssa. Työntekijän

ammattitaitoa on se, että hän saa nuoren kanssa luottamuksellisen suhteen ja osaa toimia nuoren kanssa yksilöllisesti.

Viranomaisen tulisi puhua nuoren kanssa ”nuorten kielellä” ja ymmärtää, että luottamuksellisen suhteen rakentaminen kestää hetken aikaa. Nuorelle täytyy antaa mahdollisuus kertoa itse omasta päihteidenkäytöstä. Vaikka työntekijän perimmäinen tavoite on saada aikaan muutos nuorella, lähtee keskustelu etenemään nuoren ehdoilla. Viranomaisen tärkein puuttumiskeino ja työkalu on keskusteleminen.

Kuitenkin on niin, että motivaatio ei ole olemassa oleva asia, vaan sitä tulee herätellä. Se on asia, joka tulisi kaikkien nuorten kanssa työskentelevien ymmärtää.

Nuoren kanssa työskentely voi olla haastavaa, jos nuori ei ajattele alkoholikäyttöään ongelmana. Muutoksen tulisi lähteä nuoresta itsestään ja motivaation löytäminen tähän voi olla vaikeaa. Nuori pitäisi saada ymmärtämään alkoholinkäytön haitat ja ettei runsas alkoholinkäyttö ole sallittavaa. Nuoren tulisi olla itse motivoitunut muutokseen.

Miten toimit, jos nuori käyttää rajusti alkoholia. Keskustelen hänen ystäviensä kanssa asiasta ihan rauhallisesti ja otan hänen vanhempiin yhteyttä ja keskustelen heidän kanssa ja sitten yhdessä nuoren ja vanhempien kanssa. Yritämme löytää ratkaisun asiaan ja apua on saatava myös terveydenalan ihmiseltä löytää ratkaisu, miksi nuori juo viikoittain ja mistä hän saa rahat siihen.

Vanhempiin otetaan aina yhteys nuoren ongelmakäytön paljastuttua, yhteydenottaja saattaa olla poliisi, sosiaalityöntekijä, koulun henkilökunta, terveydenhuollon ammattilainen tai nuorisotyöntekijä. Ainoastaan nuoren kanssa keskusteleminen ei riitä, vaan viranomaisen haluaa kuulla myös vanhempia ilman nuoren läsnäoloa. Viranomaisia kiinnostaa kuulla vanhemmilta, mistä nuori saa rahat alkoholiin. Vanhempien oletetaan toimivan jollakin tavalla saadessaan tietää lapsensa runsaasta alkoholikäytöstä.

6.3.2 Yhteistyökumppanina vanhemmat

Seuraavaksi tarkastelen viranomaisten näkemyksiä vanhempien osuudesta nuoren alkoholinkäyttöön ja siihen puuttumiseen liittyen. Viranomaiset ottavat vanhemmat aktiivisesti mukaan ongelman käsittelyyn ja avun etsimiseen, jos nuoren alkoholinkäyttö on muodostunut ongelmaksi saakka.

Tieto menee minulta aina vanhemmille, joilla on ensisijainen toimivalta.

Nuoren alkoholikäyttöön puuttuminen ei ole yksinään viranomaisen tehtävä, vaan vanhemmat otetaan mukaan tilanteen käsittelyyn. Vanhemmilla on perimmäinen vastuu lapsestaan ja viranomaisen näkökulmasta on tärkeää saada selville, ovatko vanhemmat olleet tietoisia lapsensa alkoholikäytöstä ja ovatko he jopa sallineet tai mahdollistaneet sen. Vanhemmat ovat vastuussa alle 18-vuotiaista lapsistaan ja näin ollen vanhemmilla on ensisijainen toimivalta suhteessa lapsiinsa. Vanhemmilta odotetaan reagoimista lapsensa tilanteeseen, kun viranomainen ottaa yhteyttä heihin.

Yhteistyöhön tarvitaan mukaan muitakin, tärkein yhteistyötaho on nuoren omat vanhemmat. Jos vanhemmat lähtevät hyvin mukaan, on mahdollista päästä hyvään lopputulokseen.

Viranomaisen näkökulmasta vanhempien aktiivinen yhteistyö nuoren asioissa auttaa nuoren auttamisessa. Vanhemmat ovatkin viranomaisten tärkein yhteistyökumppani. Vanhempien tulisi olla asennoituneita lapsensa auttamiseen ja tilanteen selvittämiseen, näillä ehdoilla yhteistyö vanhempien kanssa tuottaa tulosta.

Nuorten vanhemmat tulee haastaa aktiivisesti ajattelemaan lapsiansa.

Osa vanhemmista tarvitsee ohjata ajattelemaan lastensa parasta ja näissä tapauksissa osa viranomaisen voimavaroista kuluu vanhempien neuvomiseen. Paras lopputulos nuoren auttamisessa saavutetaan vanhempien ymmärtäessä tilanteen vakavuus ja ollessaan tietoisia auttamisen syistä sekä tavoitteesta. Vanhempien oma päihdetausta saattaa vaikuttaa siihen, miten he suhtautuvat oman lapsensa alkoholinkäyttöön.

Usein saattaa olla perheissä, sillä olen törmännyt tapauksiin/perheisiin, jossa sukupolvet aloittavat päihteiden käytön alaikäisenä. Vanhemmista on ok, vaikka oma alaikäinen käyttää päihteitä, kun on itsekin aloittanut LIIAN nuorena päihteidenkäytön.

Aineistolainauksessa kirjoittaja kertoo näkemyksestään, jonka mukaan päihteidenkäytön aloittaminen alaikäisenä kiertää sukupolvelta toiselle. Vanhempien menneellä ja nykyisellä alkoholinkäytöllä uskotaan olevan vaikutus siihen, kuinka he suhtautuvat lapsensa alkoholinkäyttöön. Vanhempien asenteella on yleisesti suuri merkitys nuoren alkoholikäyttöön ja tämän vuoksi yhteistyön onnistuminen vanhempien kanssa on vahvasti kiinni koko perheen asenteesta päihteiden suhteen.

Päihteitä usein ja ”rankasti” käyttävä nuori on tietyllä tavalla eksyksissä ja hukassa varmaankin omasta elämästään. Nuoren omat/perheen asiat eivät ole kunnossa, jos pitää paeta päihteiden pariin. Itsetunto ei ole vahva, jos ei uskalla elää päihteettömästi. Nuoren elämästä todennäköisesti puuttuu aikuisen läsnäolo ja aito välittäminen. Liian suuri vapaus omien asioiden hoitamiseen aikuisten taholta, antaa liian suuren velvollisuuden/paineen nuorelle. Nuori ei osaa vielä ottaa vastuuta asioistaan ja ehkä siksi päihteet tulevat kuvioihin. Nuoruuteen liittyy paljon tekijöitä, jotka ”altistavat” päihteiden kokeiluun. Ja ne tietyllä tavalla ymmärrettävissä. Jatkuva päihteidenkäyttö kertoo isommasta ”ongelmasta”.

Nuori saattaa olla hukassa oman elämänsä kanssa ja taustasyynä tähän nähdään vanhempien valvonnan puute. Edellisessä katkelmassa on mielenkiintoista se, että ”nuoren eksyksissä oleminen” ja ”vanhempien rooli” vaihtelevat vuoroittain. Nämä kaksi asiaa nivoutuvat yhteen ja lopputulos kirjoittajan mukaan on, että nuoren päihteidenkäyttö liittyy isompaan ongelmaan. Isompi ongelma on se syy, miksi nuori käyttää runsaasti alkoholia. Kirjoittaja myös viittaa nuoren itsetuntoon. Vahva itsetunto auttaisi päihteettömän elämän

ylläpitämiseen. Alkoholinkäyttö saattaa johtua esimerkiksi mielenterveysongelmista, perheongelmista tai koulunkäyntivaikeuksista. Vanhempien valvonnan puute asettaa nuoren tilanteeseen, jossa hänen pitäisi ottaa vastuu itsestään. Vanhempien tehtävä on välittää lapsestaan aidosti ja asettaa rajat hänelle. Rajojen puuttuessa nuori joutuu kasvamaan liian aikaisin aikuiseksi. Jos nuorella on täysi vapaus oman elämänsä suhteen, eivätkä vanhemmat ole opettaneet hänelle rajoja esimerkiksi alkoholinkäytön suhteen, saattaa nuori aloittaa päihteidenkäytön ja se voi nopeasti muodostua ongelmaksi. Liian suuren vastuun kantaminen ja vapaus omien menojen suhteen nähdään mahdollisina syinä alkoholin liikakäytölle.

Vaatii ammattitaitoa hahmottaa kokonaiskuva nuoren tilanteesta, eikä jäädä katsomaan vain yhtä osa-aluetta nuoren elämästä. Usein koulunkäynti, itsetunto, mielenterveys, perhetilanne linkittyvät yhteen, jos eivät kaikki niin ainakin osa samaan aikaan. Nuoren alkoholinkäyttö siis nähdään jonkin muun oireen seurauksena. Lastensuojelun sosiaalityöntekijänä työskennelleenä voin kokemuksesta sanoa, ettei nuoren päihteidenkäytön perimmäistä syytä ole aina helppo nähdä. Onko ensin ollut nuoren ongelmakäytös, mielialan muutokset vai perheongelmat? Asian hahmottaminen on hankalaa eikä sitä helpota sekä nuoren että vanhempien halu peitellä ongelmaa.

Nuorten rajukaan alkon käyttö ei välttämättä näy ”päälle” viranomaiselle. Nuori voi hoitaa esim. koulunsa ja harrastuksensa silti hyvin. Vanhempien tulisi havainnoida nuorensa rahan ja ajan käyttöä. Vanhempien tulisi olla tietoisia nuorensa menoista, niin kuin oikeasti. Mielestäni vanhemmat pystyisivät puuttumaan nuorensa alkon käyttöön jo paljon aikaisemmin kuin se tulee viranomaisten asiaksi ja ”ongelmaksi”.

Viranomaiset toivovat vanhempien ottavan vastuun nuoren tilanteesta. Tilanteen peittelemine ei auta nuorta. Vaikka nuoren käytös olisi koulussa ja harrastuksissa normaalia, voi nuoren alkoholinkäyttö silti näkyä vanhemmille. Vanhempien tulisi osata tunnistaa oman lapsensa ongelmallinen alkoholinkäyttö. Viranomaisen näkökulmasta vanhemmilla on mahdollisuudet pitää nuoren alkoholinkäyttö aisoissa, ennen kuin se muuttuu ongelmaksi. Vanhemmat ovat kasvattajia, joiden velvollisuus on valvoa lapsensa vapaa-ajanviettoa niin rahan menon suhteen kuin ajankäytöllisestikin. Vanhempien tulisi tietää kenen kanssa heidän

lapsensa liikkuu ja missä he viettävät aikaansa. Murrosiässä olevien nuorten perheissä nuoren kaveripiiri, käytännöt kotiintuloajoista ja yökyläilyistä sekä perheiden välinen yhteistyö luovat joko suojelevia käytäntöjä tai mahdollistavat nuoren ajautumisen hankaluuksiin ennen kuin hänen alkoholikokeilunsa huomataan (Hietala ym. 2010, 110).

Monet nuoret käyttävät alkoholia säännöllisesti ja päihtyen vanhempiensa tietäen, osa saaden jopa juomat tai ainakin osan niistä vanhemmiltaan. Moni nuori myös voi ja haluaa mennä kotiin omin voimin humaltuneena ja näin useimmiten tapahtuukin.

Osa vanhemmista sallii lapsensa alkoholinkäytön, jotkut jopa rahoittavat sitä. Nuoret voivat tulla kotiin humalassa ja viranomaiset tietävät sen. Jos nuori menee humalassa kotiin, nuori tuntee kodin turvalliseksi paikaksi, jonne voi mennä nukkumaan humalansa pois. Toisaalta tällöin vanhemmat usein hyväksyvät nuoren alkoholinkäytön, koska nuori uskaltaa mennä kotiin päihtyneenä. Vanhempien asenteilla on merkitystä siihen, miten nuori käyttää alkoholia. Perheen tehtävä on tarjota mallin viisaasta, omien arvojensa mukaisesta suhtautumisesta, jossa vanhemman teot merkitsevät enemmän kuin sanat (Hietala ym. 2010, 110). Jos vanhemmat itse käyttävät alkoholia ja sallivat nuoren alkoholinkäytön, ei nuorella ole syytä peitellä sitä ja tällöin nuori voi myös mennä kotiin humalassa. Kirjoitelmien perusteella ei voi vastata siihen, mitä tapahtuu kun päihtynyt nuori menee kotiin. Tähän kysymykseen tarvitsisi kysyä vastausta vanhemmilta, millä tavalla he käsittelevät kotona nuoren alkoholinkäyttöä ja ovatko vanhemmat sallineet alkoholinkäytön vai tekeekö nuori sen salaa heiltä.

6.3.3 Tiedon välittäminen eteenpäin

Tilanteen selvittämiseen saatetaan tarvita toisen ammattilaisen apua, jos pelkästään vanhempien ja nuoren kanssa asian selvittäminen ei riitä. Vaikka viranomaiset kokevat voivansa puuttua nuoren päihteiden käyttöön, korostuu aineistossani vahvana teemana asian välittäminen eteenpäin. Toisin kuin odotin, ei aineistossa kerrottu viranomaisten välisistä yhteistyötapaamisista vaan yhteistyö viranomaisten kesken on lähinnä asian välittämistä

eteenpäin. Kuten kerroin koulun henkilökunnan puuttumiskeinoista, voi yhteistyö myös olla työparityöskentelyä.

Viranomaisten pitäisi myös keskustella vanhempien kanssa ja nuoren ja jos keskustelu ei auta niin pitäisi viranomaisten ohjata nuori hoitoon. Nuori, joka ei yksin pärjää ja jos vanhemmat ei auta eikä ystävät, joka käyttää viikoittain päihteitä.

Ensimmäisenä nuoren alkoholinkäytön huomannut viranomainen ottaa vanhempiin yhteyttä ja asiasta keskustellaan ensin viranomaisen, lapsen ja vanhempien kesken. Nuoren alkoholinkäyttö on kuitenkin saattanut muodostua ongelmaksi ja tällöin nuori ohjataan hoitoon. Kirjoitelmissa viranomaiset pohtivat, että nuori voidaan ohjata joko päihdealan tai mielenterveysalan ammattilaiselle.

Miten auttaisit alkoholiongelmaista nuorta? Ohjaisin häntä hakemaan apua alkoholiongelmaan ja kysyisin häneltä lupaa keskustella hänen vanhempien kanssa. En missään nimessä jättäisi häntä yksin ongelmansa kanssa. Menisin hänen kanssaan vaikka yhdessä tai pyytäisin hänen ystävää tai vanhempia menemään yhdessä aa-klinikalle ja pyytämään sieltä neuvoa ja apua.

Viranomainen kokee voivansa keskustella asiasta nuoren ja vanhempien kanssa, mutta vastuu päihdeongelman hoitamisesta on jollakin toisella taholla. Keskusteleminen nuoren kanssa koetaan ensimmäiseksi keinoksi puuttua nuoren ongelmakäyttöön. Tämän jälkeen viranomainen ottaa yhteyden nuoren vanhempiin, joiden kanssa jatketaan keskustelua tilanteesta. Keskustelun jälkeen nuori usein ohjataan eteenpäin, toiselle viranomaiselle ja tätä nimitän asian välittämisenä eteenpäin.

Työntekijänä voin puuttua ainakin keskustelemalla nuoren kanssa ja sitten otan yhteyttä terveydenalan ihmiseen, joka työskentelee nuorten kanssa, jotka käyttävät päihteitä. Sitä kautta yritän löytää avun nuorelle.

Ensimmäinen askel on siis ottaa nuoren alkoholinkäyttö puheeksi ja kuten olen aiemmissa luvuissa käsitellyt, asiaa saatetaan puida pitkään keskustelemalla ja kartoittamalla kokonaiskuvaa. Tämän jälkeen nähdään parhaaksi ohjata nuori päihdealan tai mielenterveydenalan ammattilaisen puheille. Viranomaiset kokevat löytävänsä avun nuorelle parhaiten ohjaamalla hänet eteenpäin. Omia keskustelutaitoja viranomaiset eivät koe riittäviksi ratkaisemaan koko tilanne. Tähän analyysitulokseen on voinut vaikuttaa kirjoitelmien laatineiden viranomaisten ammatit. Koska vastaajien joukossa ei ollut päihdealan tai mielenterveysalan ammattilaisia, ei heidän näkemyksensä näy aineistossa. Jos esimerkiksi aa-klinikan työntekijä olisi kirjoittanut kirjoitelman, olisi siinä tullut esille miten klinikalle hoitoon ohjattua nuorta autetaan alkoholiongelmansa kanssa.

6.3.4 Lastensuojeluilmoituksen tekeminen

Esittelen tässä kappaleessa viranomaisten näkemyksiä tiedon välittämisestä lastensuojelulle eli lastensuojeluilmoituksen tekemistä. Sosiaalityöntekijä, niin virka-aikaisen lastensuojelun kuin sosiaalipäivystyksen, nähdään viime sijaisena toimijana nuoren alkoholinkäyttöön puuttumisessa. Lastensuojelu puuttuu nuoren tilanteeseen vasta, kun nuori itse, vanhemmat tai toinen viranomaistaho esittää huolensa nuoren tilanteesta.

Poliisi ja terveydenhuollon väki tekevät omaa työtään varmistellen elintoimintoja ja tallessa/turvassa pysymistä. Osa heistä edelleen ottaa suoraan yhteyden vanhempiin ja toivoo tällaisen terveen pelästymisen toimivan niin, että tulevia ylilyöntejä ei tule. Moni arvelee nuoren kai oppivan alkoholinkäytön siten, että jatkossa ei se ”häiritse” muita. Toivon, että kukaan ammattilainen ei enää jätä ottamatta yhteyttä vanhempiin luottaen omaan valistuskykyynsä. Lain mukaan alaikäisen alkoholinkäyttö on lastensuojeluilmoituksen paikka.

Ennen lastensuojeluun ilmoittamista viranomainen keskustele nuoren, huoltajien, opettajan ja mahdollisesti kuraattorin tai kouluterveydenhoitajan ja muiden nuoren ympärillä työskentelevien kanssa. Edellisen aineistolainauksen kirjoittaja viittaa poliisin pitävän nuoren tallessa tai turvassa ja terveydenhuollon ammattilaisten varmistavan päihtyneen nuoren terveydentilan. Nykyään poliisilta ja terveydenhuolloltakin kuuluisi siirtyä tieto päihtyneen

nuoren tapaamisesta lastensuojelulle. Vanhempiin ollaan yhteydessä ennen lastensuojeluun ilmoittamista, ja joskus lastensuojeluilmoitus saatetaan jättää tekemättä luottamalla nuoren ja vanhempien oppineen tilanteesta jotain ja pelästyneen tapahtumaa. Lastensuojelulain 25§:n mukaan sekä viranomaisten että yksityishenkilön tulee ilmoittaa kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos ovat saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Viranomaiset tiedostavat lastensuojelulain 25§ saneleman ilmoitusvelvollisuuden, mutta lastensuojeluilmoitusta ennen yritetään ensin muita auttamiskeinoja.

Jos toistuvasti tapaan nuorta, josta nousee suuri huoli, otan yhteyttä sosiaalipäivystäjään (ja/tai poliisiin) ja kerron huoleni. Jos nuori on oikein huonossa kunnossa ts. avun tarpeessa juuri sillä hetkellä toimin tietysti tilanteen vaatimalla tavalla eli otan yhteyttä kotiin, sossuun, poliisiin, ambulanssiin tms.

Jos käy ilmi, että käyttö on rajua, on nuoren kohdalla käynnistettävä lastensuojelutarpeen selvitys.

Lastensuojeluun yhteydessä oleminen alkaa usein jos-sanalla. Viranomaiset tekevät lastensuojeluilmoituksen ja osa tietää sen johtavan lastensuojelutarpeen selvitykseen, muita lastensuojelun puuttumiskeinoja ei aineistossa mainita. Lastensuojelu nähdään tilanteen haltuun ottajana ja viimesijaisena toimijana, lastensuojelu itsessään ei siis ole puuttuja vaan lastensuojeluilmoituksen tekeminen on puuttumiskeino. Lastensuojelusta tulee puuttuja siinä vaiheessa, jos nuoresta tehdään lastensuojelutarpeen selvitys ja sosiaalityöntekijä päättää jatkaa nuoren lastensuojelun asiakkuutta. Tämän jälkeen nuorelle voidaan myöntää lastensuojelun tukitoimia.

Olen se ärsyttävä sossu, joka saarnaa ja sekaantuu asioihin. -- Puheen lisäksi tulee olla muitakin keinoja, esim. toiminnallista, ohjataan nuorta mielekkääseen toimintaan, saamaan elämään muunkinlaista sisältöä. Ehkä tätä kautta löytyisi elämään muutakin sisältöä.

Lastensuojelun sosiaalityöntekijä on perinteinen ”sossu”, joka sekaantuu, valistaa ja saarnaa. Aineistossa mainitaan useaan kertaan ”asia välitetään tiedoksi sosiaaliviranomaiselle”, mutta siitä johtuvia toimenpiteitä ei kerrota. Joko lastensuojelun keinot ovat tuntemattomia tai sitten niitä ei ole koettu tarpeelliseksi eritellä kirjoitelmissa. Lastensuojelun avohuollon sosiaalityössä tavataan lasta ja vanhempia, ja heille voidaan myöntää erilaisia tukitoimia. Toiminnallinen, mielekäs, toiminta voi sosiaalityöntekijän keinoilla olla esimerkiksi harrastuksen rahallista tukemista tai tukihenkilön myöntäminen. Tukitoimien toivotaan tuovan nuoren elämään muuta tekemistä ja sisältöä kuin alkoholinkäytön. Lastensuojelu pystyy puuttumaan nuoren alkoholinkäyttöön, jos siitä muodostuu todellinen ongelma.

Lastensuojelulaki antaa hyvät toimintamahdollisuudet, mikäli päihteenkäyttö on runsasta, toistuvaa ja siten päihdeongelman aiheuttavaa.

Aineistossa ei eritelty erikseen näitä lastensuojelun toimintamahdollisuuksia, mutta tässä kohtaa on oletettavasti tarkoitettu nuoren sijoittamista lastensuojelulaitokseen. Nuorten päihdeyksiköt toimivat lastensuojelulain alaisina sijoituspaikkoina ja päätöksen sijoituksesta tekee lastensuojelun sosiaalityöntekijä. Sijoitus voidaan tehdä avohuollon tukitoimena tai huostaanoton turvin. Sijoituspäätökseen vaikuttaa koko nuoren tilanne, eikä pelkästään hänen päihteenkäyttönsä, josta harvoin on täsmällisiä tietoja. (Hietala ym. 2010, 111.) Nuoren sijoittaminen antaa mahdollisuuden ohjata nuori päihteettömään elämään ja saamaan aikaan muutos nuoren vapaa-ajanviettoon. Sijoitus myös pysäyttää vanhemmat miettimään, mikä heidän lapsensa tilanne on. Kiireellinen sijoitus voidaan tehdä vasten nuoren tahtoa, avohuollon tukitoimena tehtyyn sijoitukseen tarvitaan sen sijaan nuoren ja vanhempien suostumus. Nuoren tulisi olla itse motivoitunut päihteettömään elämään ja vastentahtoisella sijoituksella on vaikea saada nuori toteuttamaan muutos elämässään. Lopuksi käsittelen vielä ongelmaa liittyen nuorten alkoholinkäyttöön puuttumisessa, viranomaisten näkökulmasta päihdeongelmaisten nuorten hoitoon suunnattuja palveluita ei ole tarpeeksi Suomessa.

6.4 Ongelmana resurssipula

Kuten aiemmissa luvuissa on tullut esille, viranomaiset kokevat nuoren alkoholinkäyttöön puuttumisen haasteellisena. Kirjoitelmissa viranomaiset toivat esille näkemyksiään puuttumiseen liittyvästä resurssipulasta ja alkoholiongelmaisten nuorten auttamiseen erikoistuneen yksikön puutteista. Nuoren alkoholinkäyttöön puuttuminen lähtee kuitenkin yksittäisistä viranomaisista ja tämän vuoksi viranomaisten keskuudessa pitäisi vallita nollatoleranssi alaikäisten alkoholinkäyttöä kohtaan.

Viranomaisten on oltava päihdeongelmaan puututtaessa jämäköitä. Nuoren alkoholinkäyttöä ei saa sallia.

Viranomaisilla tulisi olla yhtenäinen ”nollatoleranssi” linja. Kaikkiin alle 18 v. humalatapauksiin ja alkoon hallussapitoihin tulisi puuttua. Valitettavasti resurssit eivät tunnu riittävän. Tulisi myös olla tietoisuus kaikista nuoren ”ympärillä” tässä asiassa toimivista tahoista.

Vaikka laki säätelee, että alkoholinkäyttö ei ole sallittua alle 18-vuotiaille, kirjoitelmissa muistutetaan viranomaisia nollatoleranssin pitämisestä. Mutta mitkä olisivat oikeat keinot saada nollatoleranssi toimimaan, sitä ei eritellä. Myös toimintakentän tuntemattomuus koetaan ongelmaksi, viranomaiset eivät tunne kaikkia toimijoita, jotka työskentelevät nuoren kanssa. Kaikkein eniten kentälle kaivataan alkoholiongelmaisten nuorten kanssa työskentelevää yksikköä.

Mielestäni tällä hetkellä puuttuu taho, joka hoitaisi alkoholiongelmaisia nuoria. Hoitava taho olisi erikoistunut päihdeongelmaisten nuorten asioihin.

Pula on mielestäni sekä nuoruuden että laitoshuollon asiantuntevassa nuorten päihdehoidossa alueella.

Viranomaiset kokevat, ettei heillä ole keinoja auttaa mielenterveysongelmaista nuorta ja tällaisen nuoren kanssa työskennellessä viranomaiset kääntyvät aina terveydenhuollon ja erityisesti nuorisopsykiatrian ammattilaisen puoleen. Nuorisopsykiatrian ammattilaisen tuomaan apuun nuoren alkoholiongelmassa ei kuitenkaan uskota eikä sen ajatella olevan oikea reitti auttaa päihdeongelmaista nuorta. Psykiatrinen apu ei aina auta päihdeongelman hoitamisessa. Viranomaiset kaipaavat ammattikentälle nuorten päihdeongelmiin erikoistunutta yksikköä. Sijoitetuille nuorille kaivataan erikseen päihdeongelmiin erikoistunutta laitoshuoltoa. Nuorille suunnatuissa laitoshoitopaikoissa pitäisi olla töissä päihdealan ammattilaisia.

Päihderiippuvainen nuori on usein vailla aikuisen huolenpitoa ja ”valvontaa”. Itse henk.koht. kannatan aktiivista puuttumista ja aikuisten asenteisiin vaikuttamista. Surkea tosiasia on se, että viranomaisten resurssit ovat surkeat suhteessa valvontaa vaativiin asioihin.

Viranomaiset kokevat yleisesti, ettei nuoren alkoholiongelmaan puuttumiseen ole resursseja. Viranomaiset kertoivat kirjoitelmissa erilaisista puuttumismalleista, joiden käyttöönotto voisi lisätä resursseja puuttumiseen. Puuttumismallit toisivat kaikille nuoren ympärillä toimiville tahoille selkeät säännöt, missä järjestyksessä kuuluu toimia. Tällä hetkellä nuoren alkoholinkäyttöön puututaan kukin omalla tavallaan ja taidoillaan. Lopputulos ei ole kaikille nuorille samanlainen, koska puuttumisen tehokkuus riippuu täysin sen aloittajasta.

Viranomaiset kokevat, että vanhempien asenteisiin tulisi vaikuttaa ja sillä olisi suurta merkitystä nuoren päihteidenkäyttöön. Viranomaisten näkökulmasta vanhempien asennemuutokseen aikaansaaminen sekä nuoren valvonnasta huolehtiminen vaikuttaisivat nuoren alkoholinkäyttöön alentavasti. Viranomaisia huolestuttaa se, ettei heillä ole resursseja ”valvoa”, miten vanhemmat valvovat lapsiaan. Vaikka päävastuu lapsesta on vanhemmalla, viranomaiset kokevat heidän tehtäväkseen valvoa vanhemman työtä kasvattajana. Nuoren ollessa vailla vanhemman valvontaa, viranomaisten tehtävä on ilmoittaa huolestaan lastensuojeluun ja vastuu nuoren tilanteesta siirtyy ennen kaikkea lastensuojelulle.

7 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Pro gradu-tutkimukseni lähtökohtana oli tarkastella nuoren alkoholikäyttöön puuttumista moniammatillisesta viranomaisnäkökulmasta. Keräsin aineiston kirjoitelmina moniammatilliselta ryhmältä, jonka yhteinen tavoite liittyy ehkäisevään päihdetyöhön. Analysoin aineiston käyttämällä sisällönanalyysia ja teemoittelua. Aineistossa tuli esille monen eri ammattilaisen puuttumiskeinoja. Nuoren kanssa toimivat hänen oman perheensä lisäksi koulun henkilökunta, poliisi, terveydenhuolto ja sosiaalitoimi. Käsittelin tutkimuksessani viranomaisten keinoja puuttua nuoren alkoholinkäyttöön. Puuttumisen tärkeimmät keinot ovat asiasta keskusteleminen, nuoren koko tilanteen kartoittaminen, asian vieminen eteenpäin sopivalle taholle ja lastensuojeluilmoituksen tekeminen. Viranomaisista jokainen voi puuttua nuoren alkoholikäyttöön, mutta vanhemmilla on päävastuu lapsestaan. Viranomaiset auttavat vanhempia heidän kasvatustehtävässään. Kriisitilanteissa vastuu nuoren tilanteen selvittämisestä ja oikean avun hankkimisesta siirtyy sosiaalitoimelle.

Minulla oli ennako-oletuksena, että sisällönanalyysissa nousisi moniammatillisuus yhtenä teemana esiin. Viranomaiset kertoivat etsivänsä nuorelle apua muista ammattiryhmistä, mutta itsessään moniammatillisesta yhteistyöstä ei aineistossa kerrottu. Yhteistyö muiden viranomaisten kanssa tapahtuu sillä hetkellä, kun nuori ohjataan seuraavalle taholle keskustelemaan tai hoitoon. On merkittävää, ettei moniammatillinen yhteistyö tullut esille aineistosta, koska aineisto kerättiin moniammatilliselta ryhmältä ja myös, koska moniammatillisuus on ollut viime vuosien aikana puheenaiheena viranomaisyhteistyöstä keskusteltaessa.

Tutkimukseni perusteella vastuun siirtäminen on vahva teema nuoren alkoholinkäyttöön puuttumisessa. Jokainen viranomainen voi ottaa ensimmäisen askeleen puuttumisessa, mutta aineiston perusteella nuori ohjataan toiselle ammattilaiselle ja yritetään näin saada apu nuoren ongelmaan. Viranomaiset ottavat vanhemmat aktiivisesti mukaan tilanteen selvittämiseen ja kartoittamiseen, ja vanhempien kanssa keskustellaan kahden kesken lapsen tilanteesta. Vanhempien yhteistyö koetaan tärkeäksi elementiksi nuoren auttamisessa. Erityisen tärkeää

on, että vanhemmat näkevät lapsensa alkoholinkäytön ongelmana. Jos vanhemmat eivät näe ongelmaa, täytyy viranomaisten haastaa vanhemmat ajattelemaan lapsensa parasta.

Viranomaiset toivat kirjoitelmissa esille, että nuoren vanhempia tulee herätellä ajattelemaan lapsensa parasta. Osa vanhemmista sallii alaikäisen lapsensa alkoholinkäytön. On tärkeää pohtia tarkemmin vanhempien vastuuta ja heidän kasvatustehtäväänsä. Vanhemman on vaikea olla lapselleen kasvattaja, jos vanhemman ja lapsen suhde muistuttaa enemmän kahden aikuisen tai kaverin suhdetta. Lapsi ei tarvitse vanhemmastaan itselleen kaveria, vaan huoltajan, joka välittää aidosti hänestä ja hänen tulevaisuudestaan ja on valmis myös asettamaan lapsen toiminnalle rajoja. Perheen ulkopuolisten aikuisten merkitys korostuu lapsen kasvua tukevin sosiaalisina vanhempina, jos vanhemmuus on perheessä puutteellista. (Lämsä 2009, 31.) Jos vanhemmat eivät onnistuneesti aseta rajoja lapselleen tai antavat nuorelle liikaa vapautta ja vastuuta, viranomaiset uskovat tämän lisäävän nuoren alkoholinkäyttöä. Pääkaupunkiseudulla vuonna 1999 tehdyn kyselyn mukaan useimpien vanhempien mielestä kontrolloiva tai määräävä tyyli ei ole oikea tapa kasvattaa 15-vuotiaita alkoholinkäytössä (Karlsson ym. 2007, 150). Viranomaiset peräävät vanhempien vastuuta lapsestaan ja sitä, että vanhemmat kykenisivät ennaltaehkäisemään nuoren alkoholinkäytön muodostumisen ongelmaksi. Vanhemmilta odotetun toiminnan laiminlyöntejä, jota on esimerkiksi lapsen puutteellinen valvonta, voidaan kutsua vastuunottamisen vaikeutena (Niemi 2010, 108). Vanhemmat osallistuvat nuoren alkoholinkäyttöön puuttumiseen viranomaisten yhteistyökumppanina. Toisaalta vanhemmat nähdään myös vapautta antavina kasvattajina. Voidaan pohtia ovatko vanhemmat nykyään sallivaisempia nuoren alkoholinkäytön suhteen, mutta kuitenkin valmiita yhteistyöhön viranomaisten kanssa, jos nuoren alkoholinkäyttö muodostuu ongelmaksi.

Niemi (2010) selvitti väitöskirjassaan ” Moraalijärjestyksestä tuottamassa – tutkimus poliisityöstä lasten parissa”, että poliisien näkökulmasta osa vanhemmista mahdollistaa nuorten alkoholinkäytön ostamalla lapselleen alkoholia. Toiset vanhemmat ylireagoivat tai näyttivät neuvottomilta saadessaan tietää nuoren alkoholikokeilusta. Vanhemmat käyttäytyivät kuitenkin asiallisesti poliisia kohtaan tilanteen paljastuttua. Niemen väitöskirjassa poliisit kertovat nuorten alkoholinkäytön olevan yleistä ja toistuvaa ja yhä nuorempien kokeilevan

alkoholia. Nuorten alkoholinkäyttö nähdään paheksuttavana rajojen kokeiluna. (Niemi 2010, 98.) Kirjoitelmista tuli selkeästi esille viranomaisten käsitys nuorten alkoholinkäytöstä sosiaalisena toimintana. Nuori ei koe alkoholinkäyttöään ongelmaksi ja viranomaisen huomion alkoholinkäyttö kiinnittää vasta siinä vaiheessa, kun nuori alkaa oireilla esimerkiksi psyykkisesti tai koulunkäyntivaikeuksilla. Nuoren motivaatiopuute tuli esille tutkimuksessani. Nuoren ohjaaminen nuorisopsykiatrian tai päihdealan ammattilaiselle ei tuota tulosta, jos nuori ei itse ole motivoitunut muutokseen. Nuori ei välttämättä koe alkoholin juomistaan ongelmaksi, vaikka viranomainen näkee sen ongelmana. Nuorisopsykiatrian poliklinikka ei ole aina oikea hoitopaikka nuorelle, jonka suurin ongelma liittyy päihteisiin. Alkoholin juomiseen ei pystytä vaikuttamaan nuorisopsykiatrian keinoin, jos nuoren alkoholinkäyttöä ei voida yhdistää nuoren mielialaan.

Päihdeongelmaiset nuoret ovat usein moniongelmaisia, sen vuoksi päihdeongelmien hoidossa resurssit tulee olla riittävät. Nuoren päihteidenkäyttöön puuttuessa lastensuojelunäkökulma sekä sosiaalityö ovat merkittävässä asemassa. (Niemelä 2009, 66.) Myös omassa tutkimuksessani tuli esille sosiaalitoimen vastuu nuoren tilanteen kartoittamisesta ja asian jatkokäsittelystä. Tieto nuoren tilanteesta välitetään sosiaalitoimelle tekemällä lastensuojeluilmoitus. Aineistossani ei tullut esille lastensuojelun toimenpiteitä, ehkä juuri sen vuoksi, että niistä päättäminen on täysin sosiaalitoimen vastuulla eikä näin ollen muiden ammattilaisten tarvitse niitä pohtia tai päättää.

Selvitin tässä tutkimuksessa kuka puuttuu nuoren alkoholinkäyttöön ja millä keinoin siihen puututaan. Erittelin analyysissäni nuoren alkoholiongelmaan puuttujiksi poliisin, sosiaalipäivystyksen, koulun henkilökunnan ja terveydenhuollon, niiden aineistossani esiintyvyyden vuoksi. Lastensuojelu ei noussut toimijaksi puuttumisessa, mutta lastensuojeluilmoituksen tekeminen on yksi muiden viranomaisten keinoista puuttua nuoren alkoholinkäyttöön. Lastensuojelulla on kuitenkin usein suuri osa niiden nuorten elämässä, jotka käyttävät alkoholia runsaasti ja oireilevat muillakin tavoilla. Lastensuojelun asiakkuus voi lähteä vireille joko perheen itse pyytäessä apua, muiden yhteydenottona lastensuojeluun ja lapsen asian puheeksi ottamisena tai lastensuojeluilmoituksena. Useimmiten asia tulee esille lastensuojeluilmoituksena, joista selvän enemmistön tekevät viranomaiset. Lapsen asia

saatetaan ottaa puheeksi lastensuojelun sosiaalityöntekijän kanssa erilaisissa palavereissa ilman, että siitä tehdään lastensuojeluilmoitusta. (Heino 2007, 40.) Viranomaisen tehtyä lastensuojeluilmoitus siirtyy vastuu tilanteen selvittämisestä lastensuojelulle. Perusterveydenhuollon, psykiatrisen erikoissairaanhoidon, poliisin, oikeuslaitoksen ja sosiaalitoimen välistä viranomaisyhteistyötä tulisi helpottaa luomalla joustavia hoitoonohjauksen käytäntöjä. (Niemelä 2009, 67). Kirjoitelmien pohjalta voi sanoa, että juuri selkeät hoitoonohjauksen käytännöt voisivat helpottaa nuoren auttamista. Viranomaisten tulisi tietää ketkä toimijat työskentelevät nuoren kanssa ja kenelle nuori tulisi ohjata esimerkiksi juuri alkoholiongelmansa vuoksi.

Heino (2007, 42) on koonnut lastensuojeluilmoitusten tekijät yhteen sosiaalityöntekijöiltä kerätyn aineiston perusteella. Yleisimmiksi lastensuojeluilmoituksen tekijöiksi on nousut sosiaalitoimi (31%), terveystoimi (24%), koulu (16%) ja yksityinen verkosto (13%). Kun tarkastelee näitä toimijoita eriteltyinä, nousee suurimpana lastensuojeluilmoituksen tekijänä sosiaalitoimesta sosiaalipäivystys, terveystoimesta lasten- ja nuorisopsykiatrian yksikkö sekä koulun henkilökunnasta oppilashuollon edustaja tai kuraattori. Poliisin on ilmoitettu tekevän 12% lastensuojeluilmoituksista. Myös omassa tutkimuksessani poliisi, sosiaalipäivystys, terveydenhuolto ja koulu nousivat aktiivisiksi toimijoiksi. Se viranomainen, joka puuttuu nuoren alkoholinkäyttöön, on usein myös lastensuojeluilmoituksen tekijä. Yhteistyö viranomaisten kesken jatkuu asian siirryttyä lastensuojelun vastuulle. Heino (2007, 43) on todennut lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden tekevän enemmän yhteistyötä lapsen asioissa muiden viranomaisten kuin lapsen läheisten kanssa. Vaihtelua löytyy kunnittain siinä, kuinka paljon lastensuojelu ottaa muita viranomaisia mukaan yhteistyöhön.

Stakesin Pilot-hankkeessa profiloitiin, minkälainen on lastensuojelun asiakkaana oleva lapsi tai nuori. Asiakkuusprofiileita syntyi yhteensä kahdeksan, joista vahvimmassa lapsella tai nuorella on monia ongelmia. Hänellä on vaikeuksia koulunkäynnissä, rikoksiin liittyvää ongelmaa, hän käyttää päihteitä ja hänellä on vaikeuksia kaverisuhteissa. Hänellä on myös ristiriitoja vanhempiensa kanssa sekä hänen psyykinen terveytensä on huono. Tässä tilanteessa lastensuojelun asiakkuus kytkeytyy monissa vaikeuksissa olevan nuoren asiaan. (Heino 2007, 62.) Löysin tämän kuvauksen vasta tehtyäni oman analyysin. Tässä kuvauksessa

kuitenkin tiivistyy se, miten viranomaiset kuvasivat kirjoitelmissaan alkoholiongelmaista nuorta. Nuori on moniongelmainen ja hänen juomiseensa on hankalaa puuttua. Viranomaiset kokivat voivansa puuttua juomiseen keskustelemalla ja viemällä asian eteenpäin. Asian välittäminen eteenpäin voi tapahtua lastensuojeluilmoituksen tekemällä. Tästä voi päätellä, että viranomaisten kuvaama nuori on lastensuojelun asiakkuuden tarpeessa tai piirissä.

Nuorten alkoholinkäyttöön puuttumiseen liittyy myös ongelmia ja erityisesti resurssipula. Viranomaiset kaipaavat lisää tietoa ympärillä toimivista ammattilaisista ja kentälle tarvittaisiin erityisesti nuorten päihdeongelmiin suuntautuneita ammattilaisia. Kirjoitelmissa tuli esille, ettei viranomaisten näkökulmasta psykiatrinen ja päihdeidenkäyttöön suuntautunut hoito ole sama asia, eikä päihdeongelmaista nuorta voida aina auttaa psykiatrisella vastuualueella. Jos nuoren alkoholinkäyttö johtuu masennuksesta, on nuorisopsykiatrian palveluista apua. Jos alkoholinkäyttö johtuu esimerkiksi perheristiriidoista tai koulunkäyntivaikeuksista, ei psykiatrinen apu ole tarpeen. Niemelän (2009, 66 - 67) mukaan sen sijaan mielenterveysongelmat ovat enemmänkin sääntö kuin poikkeus päihdenuorilla ja sen vuoksi nuorisopsykiatrista osaamista tulisi vahvistaa päihdeongelmaisista nuoria hoitavissa paikoissa. Vastaavasti päihdeosaamista tulisi kehittää nuorisopsykiatrisessa erikoissairaanhoidossa.

Näen tärkeänä jatkotutkimuksen aiheena sen, miten puuttumisen jälkeen nuoren kanssa työskenteleminen jatkuu. Minkälaista apua, hoitoa ja neuvontaa nuori saa ja kuka jatkaa nuoren kanssa työskentelyä? Toinen tärkeä aihe on vanhempien osuus nuoren alkoholinkäyttöön puuttumisessa ja ongelman ehkäisemisessä. Viranomaiset toivat esille huoltaan siitä, miten nuoren alkoholinkäyttö pääsee muodostumaan ongelmaksi saakka vanhempien valvovien silmien alla. Vanhempien asenteisiin ja suhtautumiseen vaikuttamista pidetään tärkeänä. Tutkimusta voisi jatkaa selvittämällä, miten vanhemmat kokevat voivansa puuttua lapsensa alkoholinkäyttöön ja mitä apua vanhemmat kokevat tarvitsevansa nuoren kasvatukseen.

Nuorten alkoholinkäyttöä pidetään liian itsestäänselvytenä, koska kaikki tietävät osan nuorista juovan alkoholia, sallivat vanhemmat sen tai eivät. Puuttuminen nuoren alkoholinkäyttöön tarpeeksi ajoissa on hyväksi koko yhteiskunnalle. Mitä aiemmin nuori aloittaa juomisen ja mitä enemmän hän juo, sitä todennäköisemmin hän tulee rasittamaan sosiaalitoimiston ja päihdepalveluiden palveluita myös aikuisena. Tulee erittäin kalliiksi yhteiskunnalle hoitaa nuorta nuoruusiästä aikuisuuteen saakka. On tärkeää panostaa ehkäisevään päihdetyöhön, mutta joidenkin nuorten kohdalla se ei riitä, vaan nuoren alkoholinkäytöstä ehtii muodostua ongelma. Jokainen viranomainen pystyy puuttumaan nuoren juomiseen keskustelemalla ja kartoittamalla nuoren tilanne. Jokainen pystyy myös etsimään nuorelle apua toiselta viranomaiselta, jos omat rahkeet eivät riitä nuoren auttamiseen. Sosiaalityössä ja erityisesti lastensuojelussa tulisi ottaa aktiivinen osa nuoren alkoholinkäyttöön puuttumisessa. Lastensuojelu voi olla tukena muille viranomaisille nuoren auttamisessa.

LÄHTEET

Ahlström, Salme (2001) Nuoret ja päihteet. Teoksessa Sirpa Taskinen (toim.) Huono ennuste. Mitä on lasten ja nuorten syrjäytyminen. Helsinki: Stakes, 33 - 44.

Alko. Pelisäännöt. Luettavissa: <http://vapaatila.net/alko/myynninvalvonta/> Viitattu 16.2.2012

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2001) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Vastapaino.

Frimodig, Anne (2008) Sosiaalityöntekijöiden tekemien päätösten perusteet lasten sijaishuollon järjestämisessä. Pro gradu –tutkielma. Kuopion yliopisto, sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos, sosiaalityö.

Gredig, Daniel & Marsh, Jeanne C. (2010) Improving Intervention and Practice. Teoksessa (edited by) Shaw, Ian & Briar-Lawson, Katharine & Orme, Joan & Ruckdeschel, Roy: The SAGE Handbook of Social Work Research. 64 - 82.

Havio, Marjaliisa & Inkinen, Maria & Partanen, Airi (toim.) (2008) Päihdehoitotyö. Hygieia. Jyväskylä: Tammi.

Heikkinen, Hannu L.T. (2007) Narratiivinen tutkimus – todellisuus kertomuksena. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2 – näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Juva: PS-kustannus, 142 - 158.

Heino, Tarja (1997) Asiakkuuden hämäryys lastensuojelussa. Tutkimuksia 77. Helsinki: Stakes paino Oy.

Heino, Tarja (2001) Lastensuojelu. Teoksessa Bardy, Marjatta & Salmi, Minna & Heino, Tarja: Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy, 89 - 96.

Heino, Tarja (2007) Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat? Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana. Stakes Työpapereita. Helsinki: Valopaino Oy.

Hietala, Tarja & Kaltiainen, Tiina & Metsärinne, Ulla & Vanhala, Erja (2010) Nuori ja mieli – koulu mielenterveyden tukena. Helsinki: Tammi.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2001) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Huoponen, Kaarina & Peltonen, Heidi & Mustalampi, Saini & Koskinen-Ollonqvist, Pirjo (2001) Päihteiden käytön ehkäisy. Opas koulujen ja sidosryhmien yhteistyöhön. Opetushallitus, Stakes ja Terveyden edistämisen keskus.

Jaatinen, Jaana (1998a) Huumeita koulussa – katkoksia vuorovaikutuksessa. Teoksessa Jaatinen, Jaana & Kaukonen, Olavi & Warsell, Leena & Halmeaho, Matti & Ahtola, Raija: Huumeet ja kouluyhteisö. Konstruktionistinen tapaustutkimus. Stakes, Tutkimuksia 91. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 43 - 90.

Jaatinen Jaana (1998b) Koulun huumeongelma lehdistön retorisenä tuotoksena. Teoksessa Jaatinen, Jaana & Kaukonen, Olavi & Warsell, Leena & Halmeaho, Matti & Ahtola, Raija: Huumeet ja

kouluyhteisö. Konstruktionistinen tapaustutkimus. Stakes, Tutkimuksia 91. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 119 - 142.

Jaatinen, Jaana (1998c) Yhteenvedo: huumeet kouluyhteisössä. Teoksessa Jaatinen, Jaana & Kaukonen, Olavi & Warsell, Leena & Halmeaho, Matti & Ahtola, Raija: Huumeet ja kouluyhteisö. Konstruktionistinen tapaustutkimus. Stakes, Tutkimuksia 91. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 161 - 168.

Karlsson, Thomas & Raitasalo, Kirsimarja & Holmila, Marja (2007) Alaikäisten alkoholihankintojen sietämätön helppous. Teoksessa Christoffer Tigerstedt (toim.) Nuoret ja alkoholi. Helsinki: Alkoholi- ja huumeututkijainseura, 149 - 160.

Kaukonen, Olavi (1998) Valtiollisesta yhteisölliseen huumausainekontrolliin. Teoksessa Jaatinen, Jaana & Kaukonen, Olavi & Warsell, Leena & Halmeaho, Matti & Ahtola, Raija: Huumeet ja kouluyhteisö. Konstruktionistinen tapaustutkimus. Stakes, Tutkimuksia 91. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 169 - 188

Kiviniemi, Liisa (2009) Nuorten omat kokemukset psyykkisestä pahoinvoinnista ja paranemisesta. Teoksessa Lämsä, Anna-Liisa (toim.) Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Juva: PS-kustannus, 111 - 120.

Kouluterveyskysely 2011. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Luettavissa: <http://info.stakes.fi/kouluterveyskysely/FI/index.htm> Viitattu 8.2.2012

Kuula, Arja (2006) Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Jyväskylä, Vastapaino.

Lavikainen, Hanna (2007) 14-16-vuotiaiden nuorten ilmoittamat alkoholihaitat. Avovastausten ja strukturoitujen vastausten tulosten vertailua. Teoksessa Christoffer Tigerstedt (toim.) Nuoret ja alkoholi. Helsinki: Alkoholi- ja huumeututkijainseura, 103 - 120.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 13§, 38§, 40§

Lastensuojelun käsikirja. Kiireellinen sijoitus. Luettavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/kiireellinsijoitus/> Viitattu 16.2.2012

Lepistö, Jaana & von der Pahlen, Bettina & Marttunen, Mauri (2007) Nuorten päihdeongelmien varhainen tunnistaminen. Kansanterveys 3/2007. Luettavissa: http://www.ktl.fi/portal/suomi/julkaisut/kansanterveyslehti/lehdet_2007/nro_3_2007/nuorten_paihd_eongelmien_varhainen_tunnistaminen

Lämsä, Anna-Liisa (2009) Yhteiskunnan muutos ja elämän riskit. Teoksessa Lämsä, Anna-Liisa (toim.) Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Juva: PS-kustannus, 21 - 32.

Mattila, Kati-Pupita (2010) Asiakkaana ihminen. Työnä huolenpito ja auttaminen. Jyväskylä, PS-kustannus.

May, Tim (2001) Social Research. Issues, methods and process. Third Edition. Open University Press.

Moilanen, Pentti & Rähkä, Pekka (2007) Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2 – näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Juva: PS-kustannus, 46 - 69.

Niemelä, Solja (2009) Nuorten päihdeongelmien ehkäisy ja hoito. Teoksessa Tammi, Tuukka & Aalto, Mauri & Koski-Jännes, Anja (toim.) Irti päihdeongelmista. Porvoo: Edita, 49 - 73.

Niemi, Minna (2010) Moraalijärjestystä tuottamassa – Tutkimus poliisityöstä lasten parissa. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä University Printing House.

Orjasniemi, Tarja (2007) Vapaan alkoholin sukupolvi. Teoksessa Kaarina Määttä (toim.) Helposti särkyvää. Nuoren kasvun turvaaminen. Helsinki: Gummerus, 73 - 87.

Oscar-Berman, Marlene & Marinkovic, Ksenija (2003) Alcoholism and The Brain: An Overview. Alcohol Research and Health. Vol. 27, No. 2, 2003, 125-133.

Pohjola, Anneli (2009) Nuorisotyön ja sosiaalityön rajapinnoilla. Teoksessa Raitakari, Suvi & Virokangas, Elina (toim.) Nuorisotyön ja sosiaalityön jaetut kentät. Puheenvuoroja asiantuntijuudesta, käytännöistä ja kohtaamisista. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 96, 21 - 40.

Poliisilaki 7.4.1995/493 11§

Pönkkö, Maija-Leena (2009) Perheen mahdollisuudet saada lapselle ja nuorelle ammattiapua. Teoksessa Lämsä, Anna-Liisa (toim.) Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Juva: PS-kustannus, 135 - 144.

Pönkkö, Maija-Leena & Tervonen-Rossi, Raili (2009) Moniammatillinen yhteistyö lapsen ja nuoren tukemisessa. Teoksessa Lämsä, Anna-Liisa (toim.) Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Juva: PS-kustannus, 145 - 158.

Raitakari, Suvi & Virokangas, Elina (2009) Yhteisiä teemoja etsimässä. Teoksessa Raitakari, Suvi & Virokangas, Elina (toim.) Nuorisotyön ja sosiaalityön jaetut kentät. Puheenvuoroja asiantuntijuudesta, käytännöistä ja kohtaamisista. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 96, 5 - 20.

Salasuo, Mikko & Tigerstedt, Christoffer (2007) Miten nuorten juomista on tutkittu 1950-2007? Teoksessa Christoffer Tigerstedt (toim.) Nuoret ja alkoholi. Helsinki: Alkoholi- ja huumeutkijainseura, 9 - 32.

Salekari, Liisa (päivitetty 13.7.2005) Kunnollinen sukupolvi tulee. Tieto aika 6/2005. http://www.tilastokeskus.fi/tup/tieto aika/ta_06_05_nuoret.html. Viitattu 8.11.2011

Seppänen, Juhani (2006) Selvästi juovuksissa. Helsinki: Otava.

Simonen, Jenni & Tigerstedt, Christoffer (2007) ”Mieluummin kavereille kuin läheisille.” Solidaarisuus nuorten aikuisten alkoholin välittämisestä alaikäisille. Teoksessa Christoffer Tigerstedt (toim.) Nuoret ja alkoholi. Helsinki: Alkoholi- ja huumeutkijainseura, 161 - 184.

Stewart, Sherry H. & Conrod, Patricia J. & Marlatt, G Allan & Comeau, M Nancy & Thush, Carolien & Krank, Martin (2005) New Developments in Prevention and Early Intervention for Alcohol Abuse in Youths. Alcoholism: Clinical and Experimental Research. Volume 29, Issue 2, 278–286.

Tapert, Susan F. & Caldwell, Lisa & Burke, Christina (2004/2005) Alcohol and the Adolescent Brain—Human Studies. Alcohol Research and Health. Vol. 28, No. 4, 205-212.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Kouluterveyskysely – kyselyn toteuttaminen. Luettavissa: <http://info.stakes.fi/kouluterveyskysely/FI/toteuttaminen/index.htm> Viitattu 16.2.2012

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Veivo-Lempinen, Lea (2009) Nuoren aito kohtaaminen. Teoksessa Lämsä, Anna-Liisa (toim.) Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Juva: PS-kustannus, 197 - 214.

Väyrynen, Sanna (2009) Nuorten kokemuksia huumeiden käyttöön puuttumisesta. Teoksessa Raitakari, Suvi & Virokangas, Elina (toim.) Nuorisotyön ja sosiaalityön jaetut kentät. Puheenvuoroja asiantuntijuudesta, käytännöistä ja kohtaamisista. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 96, 107 - 124.

Warsell, Leena & Ahtola, Raija. (1998) Kouluterveydenhuolto silmien avaajana. Teoksessa Jaatinen, Jaana & Kaukonen, Olavi & Warsell, Leena & Halmeaho, Matti & Ahtola, Raija: Huumeet ja koulu yhteisö. Konstruktionistinen tapaustutkimus. Stakes, Tutkimuksia 91. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 23 - 42.

LIITE 1

Hei,

Kiitos osallistumisesta pro gradu-tutkielmani aineistonkeruuseen! Teen sosiaalityön pro gradu-tutkielmaa Tampereen yliopiston Porin yksikössä **nuorten alkoholiongelmaan puuttumisesta viranomaisnäkökulmasta**. Suomalaisista nuorista noin joka viides juo itsensä ”tosi humalaan” vähintään kerran kuukaudessa ja päihdehäiriön, joka sisältää joko haitallisen käytön tai riippuvuuden kriteerit, täyttää 5-10 % länsimaisista nuorista (Niemelä 2009, 49). Omassa tutkimuksessani määrittelen nuoren alkoholiongelman viikoittain tapahtuvaksi rajuksi alkoholinkäytöksi ja nuori on tutkimuksessani 7.-9.luokkalainen tyttö tai poika.

Pyydän sinua kirjoittamaan vapaamuotoisen kirjoitelman viranomaisena. Toivon kirjoitelman olevan 1-2 sivua, pidemmänkin saa kirjoittaa! Toivon, että kerrot kokemuksistasi ja ajatuksistasi mahdollisimman kattavasti ja mielellään esimerkkejä käyttäen. Voit kertoa esimerkiksi kuvitellun tai todellisen tarinan aiheesta.

Voit palauttaa kirjoitelman nimettömänä, mutta mainitsethan ammattisi. Allekirjoita lopuksi tutkimuslupa aineiston käyttämisestä.

Kiittäen

Maria Huhtanen

sosiaalityön opiskelija